

NORGES OFFISIELLE STATISTIKK. VIII. 52.



DEN PRIVATE FORSIKRINGSVIRKSOMHET I NORGE

1913—1925.

(Assurances privées en Norvège pendant les années 1913—1925.)

UTGITT AV
DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

OSLO,
I KOMMISJON HOS H. ASCHEHOUG & CO.
1928.

Norges Offisielle Statistikk, rekke VII. (Statistique Officielle de la Norvège, série VII.)

Trykt 1926:

- Nr. 186. Norges handel 1924. (*Commerce.*)
- 187. Skolevesenets tilstand 1923. (*Instruction publique.*)
- 188. Sundhetstilstanden og medisinalforholdene 1922. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
- 189. Norges jernbaner 1924—1925. (*Chemins de fer norvégiens.*)
- 190. Norges telegrafvesen 1924—1925. (*Télégraphes et téléphones de l'État.*)
- 191. Sjømannsforsikringen 1923. Fiskerforsikringen 1923. (*Assurances contre les accidents des marins. Assurances contre les accidents des marins pêcheurs.*)
- 192. Kommunevalgene 1925. (*Élections en 1925 pour les conseils communaux et municipaux.*)
- 193. Forsikringsselskaper 1924. (*Sociétés d'assurances.*)
- 194. Norges industri 1924. (*Statistique industrielle de la Norvège.*)
- 195. Ulykkesforsikringen 1923. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
- 196. Alkoholstatistikk 1924—1925. (*Statistique de l'alcool.*)
- 197. Norges postvesen 1925. (*Statistique postale.*)
- 198. Den Norske Statskasses Finanser 1913/14—1926/27. (*Finances de l'État.*)
- 199. Arbeidslønnen i jordbruket. Driftsåret 1925—26. (*Salaires des ouvriers agricoles en 1925—1926.*)
- 200. Folkemengdens bevegelse 1923. (*Mouvement de la population.*)

Norges Offisielle Statistikk, rekke VIII. (Statistique Officielle de la Norvège, série VIII.)

Trykt 1926:

- Nr. 1. Fattigvesenet 1922, 1923 og 1924. (*Assistance publique.*)
- 2. Meglingsinstitusjonens virksomhet. Tariffavtaler og arbeidskonflikter 1925. (*Entremise publique. Conventions collectives et conflits du travail en 1925.*)
- 3. Norges bergverksdrift 1925. (*Mines et usines.*)
- 4. Norges kommunale finanser 1923—1924. (*Finances des communes.*)
- 5. Norges sparebanker 1925. (*Caisse d'épargne.*)
- 6. Folkemengdens bevegelse 1911—1920. Hovedoversikt. (*Aperçu général du mouvement de la population en Norvège pendant les années 1911—1920.*)
- 7. Norges handel 1925. (*Commerce.*)
- 8. Norges fiskerier 1924. (*Grandes pêches maritimes.*)
- 9. Sykeforsikringen 1925. (*Assurance-maladie.*)
- 10. Skiftevesenet samt Overformynderiene 1923 og 1924. (*Successions, faillites et biens pupillaires.*)

Trykt 1927:

- 11. Norges Brandkasse 1923—1925. (*Statistique de l'office national d'assurance contre l'incendie.*)
- 12. Lønninger 1925—1926. (*Gages et salaires.*)
- 13. Sundhetstilstanden og medisinalforholdene 1923. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
- 14. Forbudsavstemningen 18 oktober 1926. (*Plébiscite du 18 octobre 1926 de la prohibition des spiritueux.*)
- 15. Den Norske Statskasses Finanser 1913/14—1927/28. (*Finances de l'État.*)

NORGES OFFISIELLE STATISTIKK. VIII. 52.



DEN PRIVATE FORSIKRINGSVIRKSOMHET I NORGE

1913—1925.

(Assurances privées en Norvège pendant les années 1913—1925.)

UTGITT AV
DET STATISTISKE CENTRALBYRÅ.

O S L O,
I KOMMISJON HOS H. ASCHEHOUG & CO.
1928.

NATIONALTRYKKERIET — OSLO

Innhold

	Side
Forord	1
I Innledning	3
II Livs- og annen personforsikring	6
A. Livsforsikringsselskap	6
B. Private pensjons- og understøttelseskasser	23
III Skadeforsikring	29
A. Selskap under Forsikringsrådets kontroll	29
B. Gjensidige selskap utenfor Forsikringsrådets kontroll	56
C. Norges Brandkasse	65
D. Krigsforsikringen	69
E. A/S Norsk Varekrigsforsikring	71
F. Sammendrag for skadeforsikring	72
IV Sammendrag for den samlede forsikringsvirksomhet	77

Table des matières.

	Pages
Préface	1
I <i>Introduction</i>	3
II <i>Assurance sur la vie et sur les personnes</i>	6
A. Sociétés d'assurances sur la vie.	6
B. Caisses privées de pensions et de secours	23
III <i>Assurance d'indemnités</i>	29
A. Sociétés sous le contrôle du Conseil d'assurances	29
B. Sociétés mutuelles hors du contrôle du Conseil d'assurances	56
C. Office national d'assurance contre l'incendie	65
D. L'assurance de guerre	69
E. Société anonyme norvégienne d'assurance de guerre sur les marchandises .	71
F. Résumé d'assurance d'indemnités	72
IV Résumé complet d'assurances	77

Forord.

Ved kgl. res. av 11 juli 1924 blev fylkesmennene for fremtiden fritatt for å innsende de femårlige beretninger som de ved res. av 11 oktober 1825 og 10 september 1827 var pålagt å avgj. Derimot oprettholdtes fylkesmennenes plikt til «å besørge innsamlet og innsendt til det Statistiske Centralbyrå på samme måte som hittil de statistiske opgaver som hvert 5-år har vært innsamlet gjennem fylkesmennene i forbindelse med deres femårsinnberetninger». (Jfr. Soc.deptets rundskr. av 23 juli 1924.)

En av disse femårsoppgaver gjelder de gjensidige forsikringsselskap, som i henhold til lov om forsikringsselskap av 29 juli 1911 § 116 er undtatt fra Forsikningsrådets kontroll.

Fra 1912 av har Forsikningsrådet hvert år offentliggjort en statistikk over livs- og skadeforsikringsselskap som kommer inn under kontrollen. Byråets femårsstatistikk over gjensidige forsikringsselskap har vært en tilleggsstatistikk som har vært trykt i Statistisk Årbok.

Forsikringslovens § 115 undtar fra rådets kontroll «begravelseskasser, sykekasser og sådanne på gjensidighet grunnede livsforsikringsselskap som på enkelt liv ikke overtar nogen forsikring med utbetaling av en sum én gang for alle til høiere beløp enn 50 kroner årlig». Tilsynet med disse kasser og selskap skal etter loven vedblivende besørges av den tilsynskomite som ble opprettet ved forordning av 15 mai 1810.

Byrået har funnet å burde opta statistikk også over disse innretninger og har i den anledning henvendt sig til Socialdepartementet, som har besørget oppgavene innhentet.

Utenfor Forsikningsrådets kontroll står som bekjent også Norges Brandkasse. Brandkassen utgir sin egen statistikk. I fellesskap med Assuransekomiteen utarbeider Brandkassen dessuten en samlet skadestatistikk for brandforsikringen siden 1920 (trykt ved Assuransekomiteens forsorg).

Under verdenskrigen virket den spesielle krigsforsikring, Krigsforsikringen for norske skib og A/S Norsk Varekriegsforsikring.

Så splittet som statistikken over den private forsikring for tiden er, har Byrået funnet det nødvendig å utarbeide en samlet oversikt over det

foreliggende stoff. Man har herved i det vesentlige begrenset sig til tiden etter 1912, da Forsikringsrådet begynte med sine årspublikasjoner.

Byrået har under arbeidet i adskillig utstrekning måttet søke støtte hos sakkyndige. Foruten sakkyndige i Forsikringsrådet, Norges Brandkasse, større forsikringsselskap og vedkommende tilsynsførende departementskontorer vil man særskilt nevne direktør Steenstrup i Samtrygd. Byrået frembærer her ved sin takk til samtlige for utvist imøtekommenhet.

Utarbeidelsen av statistikken har vært foretatt av cand. oeconomicus Sverre Tørp, som også har skrevet oversikten.

Det Statistiske Centralbyrå, Oslo i januar 1928.

Gunnar Jahn.

Eilif Gjermoe.

I. Innledning.

Som nevnt i forordet har man funnet å burde utarbeide en samlet oversikt over den private forsikring i årene 1913—1925. Ved å opstille begrepet **p r i v a t f o r s i k r i n g** har man tenkt på dette i motsetning til **s o c i a l f o r s i k r i n g**. Det er imidlertid vanskelig å trekke op grensene for begrepet, og det faller neppe sammen med det stoff som er trukket inn i denne oversikt; men i hvert fall vil uttrykket omfatte det vesentlige av stoffet. Forsikringen faller naturlig i 2 deler, livs- og annen personforsikring og skadeforsikring, og man skal i det følgende gjøre rede for hvilke institusjoner og selskap man har funnet å burde ta med i hver av de to hovedgrupper.

L i v s - o g a n n e n p e r s o n f o r s i k r i n g. I vår eldre lovgivning omtales disse forsikringsarter første gang i forordning av 15 mai 1810 (angående Private Forsørgelses- og Understøttelses-Selskaber), hvis § 1 lyder: «Alle Forsørgelses- og Understøttelses-Selskaber, af hvad Navn nævnes kan, som ere eller vorde oprettede, saasom: Pensions-, Enke- og Ligkasser, Låne-, Livrente-, Etablerings- og Paaklædnings-Selskaber, eller hvilket andet Øiemed dem maatte tillægges, skal være underkastede Tilsyn af en af Kongen dertil beskikket Committee.» Denne komite, som inntil unionsoplösningen i 1814 hadde sitt sete i Kjøbenhavn, har hele tiden vært i virksomhet og sorterer nu under Socialdepartementet.

I lov av 9 august 1839 angående forrettigheter for assuranseforeninger blev disse tilstått en del økonomiske og prosessuelle privilegier, og i en tilleggslov av 4 august 1845 2net ledd heter det at disse forrettigheter også tilkommer livrenteforeninger og pensjonsinnretninger eller forsørgelsesselskap, «hvis Planer af Kongen ere bifaldte». Man har ingen oversikt over i hvilken utstrekning disse forrettigheter ledet til at selskapene søkte approbasjon på sine planer, men i hvert fall kom samtlige større livsforsikringsselskap under tilsynskomiteens kontroll. Efter forsikringsloven av 29 juli 1911 blev denne kontroll, for livsforsikringsselskapenes vedkommende, fra og med 1912 overdratt **F o r s i k r i n g s r å d e t**, hvis statistiske årsberetninger er benyttet ved utarbeidelsen av denne oversikt.

Angående de øvrige institusjoner, pensjons- og understøttelseskassene, heter det i forsikringslovens § 115: «Nærværende lov kommer ikke til anvendelse på begravelseskasser, sykekasser eller sådanne på gjensidighet grunnede livs-

forsikringsselskap som på ett liv ikke overtar nogen forsikring med utbetaling av en sum en gang for alle til høiere beløp enn to hundre og femti kroner eller nogen livrente til høiere beløp enn femti kroner årlig, idet sådanne selskap vedblivende skal være undergitt det for dem ved forordning av 15 mai 1810 påbudte tilsyn — — —.» En rekke av disse kasser har imidlertid drevet sin virksomhet i årevis uten å søke approbasjon på sine vedtekter, og således undratt sig tilsynskomiteens kontroll. Der er dog grunn til å anta at dette forhold nu er betydelig forandret, etter at kasser med offentlig stadfestede vedtekter er tilstått skattefrihet (byskattelovens § 41 og landsskattelovens § 51 etter tilleggslov av 22 februar 1921).

Meget taler for ikke å trekke disse kasser inn under denne undersøkelse, for så vidt som en stor del av dem visstnok ikke bygger på egentlig forsikrings-tekniske prinsipper. Imidlertid arbeider tilsynskomiteen her for å få gjennemført disse prinsipper, og man kan derfor gå ut fra at flere og flere kasser etterhvert blir omorganisert. Da det dessuten dreier sig om et stort antall og ganske betydelige verdier, har man ansett det heldig at denne virksomhetsgren fra nu av kommer med i statistikken. Utenfor statistikken vil da fremdeles falle de private pensjons- og understøttelseskasser som ikke har fått sine vedtekter offentlig stadfestet. Man kan sikkert gå ut fra at dette ikke er mange.

S k a d e f o r s i k r i n g. Ved forordning av 18 august 1767 blev der innført tvungen gjensidig forsikring i «Den almindelige Brandforsikrings-Indretning for Bygninger» (nu Norges Brandkasse) for kjøpstædenes bygninger. I forordningen forekom også en bestemmelse om at alle andre brandforsikrings-selskap «aldeles skulde ophøre», en bestemmelse som etterhvert visstnok kun fikk betydning for bygningsforsikringen i kjøpstædene.¹⁾ Klausulen om tvungen forsikring, som for øvrig blev ophevet i 1847, omfattet som sagt kun bygninger i kjøpstæder, altså ikke bygninger i ladestedene og overhodet ikke løsøre, og allerede i 1820-årene eksisterte der nogen få private gjensidige brandassuranse-foreninger. For å opmuntre til stiftelse av lignende skadeassuranseforeninger vedtok Stortinget den før nevnte lov av 9 aug. 1839 (tilleggslov av 4 aug. 1845), som tilstod sådanne foreninger med off. stadf. vedtekter en rekke forrettheter. De følgende år blev gjennembruddsår for norsk forsikring. Fra denne tid skriver sig en rekke lokale foreninger (særlig i Trøndelag) og de første aktieselskap. Siste halvdel av forrige århundre viser en jevn utvikling både m. h. t. forsikringsarter og antall selskap. Den offentlige kontroll med og beskyttelse av forsikringsvirksomheten lot dog meget tilbake å ønske, inntil vi omsider fikk forsikringsloven av 29 juli 1911. Samtlige skadeforsikringsaktieselskap og de større gjensidige foreninger kom nu under Forsikringsrådets kontroll og tas med i dets årlige statistikk.

I Forsikringslovens § 116 heter det at loven ikke kommer til anvendelse på gjensidige b r a n d forsikringsforeninger, hvis planer stadfestes av Kongen,

¹⁾ Se Brandforsikringskommissionens utredning av 1897 s. 231.

og hvis virksomhet ikke omfatter mere enn ett fylke eller innen flere fylker ikke over 10 herreder. Planene godkjennes når de er i vesentlig overensstemmelse med en normalplan utarbeidet av Arbeidsdepartementet, som altså fremdeles øver kontroll med deres virksomhet. Da de til departementet innsendte regnskap ikke er tilstrekkelig fullstendige for statistisk øiemed, innhenter det Statistiske Centralbyrå gjennem lensmennene 5-års oppgaver fra hvert selskap. Det har herunder vist sig at der finnes enkelte selskap som visstnok hverken kontrolleres av Forsikringsrådet eller Arbeidsdepartementet.

Loven kommer heller ikke til anvendelse på husdyrforsikringsselskap, hvis virksomhet ikke omfatter mere enn ett fylke eller innen flere fylker ikke overtar større risiko enn kr. 8000 for noget medlem. Det samme gjelder gjensidige selskap til forsikring av båter og mindre fartøyer, fangstrekskap eller sjøfolkets utrustning, med samme virkeområde som ovenfor nevnt, og som for egen regning ikke overtar større risiko enn kr. 12 000 på én kjøl. Nogen egentlig kontroll med disse selskap er der ikke. Riktignok har Landbruksdepartementet utarbeidet en normalplan for de gjensidige husdyrforsikringsselskap, men av 290 selskap har bare de 15 approberte vedtekter, og uten å være pålagt plikt til å innsende årlige regnskapssekstrakter. De øvrige selskap sorterer formelt under Fiskeridepartementet, men er helt overlatt til sig selv. Byrået innhenter også for disse selskap 5-års oppgaver gjennem lensmennene.

Norges Brandkasse. Den eldste nu eksisterende skadeforsikringsinstitusjon er Norges Brandkasse, der som nevnt blev oprettet ved forordning av 18 august 1767. Dens virksomhet har hele tiden vært grunnet på lov. I dens nuværende lov av 21 juni 1912 heter det i § 1 at — — — «Den er en for det hele land bestående, på gjensidighet grunnet offentlig brandforsikringsforening. Inntredelsen er frivillig. Dens stilling for øvrig er angitt ved denne lov, hvori såvel statsstyrelsen som interessentenes forhold til foreningen er fastsatt.» Norges Brandkasse er således en offentlig institusjon. Den adskiller sig også fra de private brandforsikringsselskap og -foreninger derved at den har forsikringsplikt overfor enhver som søker forsikring. Strengt juridisk sett går Brandkassen således ikke inn under begrepet «privat» forsikring. På den annen side driver den den samme virksomhet som de øvrige brandforsikringsselskap, og dens økonomiske disposisjoner er ikke garantert av den norske stat. For å kunne gi en samlet oversikt over skadeforsikringens betydning og utvikling i landet er det i hvert fall hensiktmessig å ta Brandkassen med her. De benyttede tall er hentet fra dens offisielle statistikk og delvis fra dens beretninger.

Krigsforsikringen for norske skip. Da verdenskrigen brøt ut sommeren 1914, stod man i Norge overfor den mulighet at handelsskiften måtte legge op på grunn av de nye farer. De gamle forsikringer dekket nemlig ikke krigsfare. På Regjeringens initiativ blev der derfor nedsatt en komite som i løpet av få dager utarbeidet et utkast til lov om forsikring av norske

skib mot krigsfare. Ved lov av 21 august 1914 (ny lov av 16 juli 1915 med senere forandringer) blev der av og blandt norske skibsredere oprettet en obligatorisk gjensidig forsikringsinnretning — «Krigsforsikringen» — som krigsforsikret registreringspliktige norske fartøier (dog blev bl. a. undtatt fartøier i norsk innsjø- og kystfart, samt fangst- og fiskefartøier). Forsikringen dekket all skade som blev godtgjort å være en følge av krig og av statsmakters forføininger i den anledning, samt tap som skyldtes at et fartøy for en tid blev unddratt rederens disposisjon ved opbringelse, beslagleggelse eller lignende direkte inngrep fra krigførende makters side. Forsikringsplikten bestod inntil utgangen av 1922, men der blev kun opkrevet premier til og med mars 1919. Krigsforsikringens avvikling har vært underlagt Norges Rederforbund, som har meddelt Byrået de benyttede oppgaver.

A/S Norsk Varekrigsforsikring. Krigsforsikringen forsikret bare fartøier. For å imøtekomme importørenes og eksportørenes behov for krigsforsikring av varer blev A/S Norsk Varekrigsforsikring oprettet i september 1914 under statens medvirkning (Varekrig I). I 1917 blev selskapet omorganisert (Varekrig II). Efter krigens slutning fant man at der ikke lenger var grunn til å oprettholde denne kriseinstitusjon, og selskapet gikk derfor i likvidasjon i september 1919. I mars 1927 blev selskapet endelig opløst. Man har måttet nøie sig med å ta med de tall som det forhenværende styre har meddelt, idet andre oppgaver ikke har kunnet skaffes. Det sier sig selv at disse oppgaver ikke gir et fullstendig billede av virksomhetens årlige omfang og endelige resultat.

II. Livs- og annen personforsikring.

A. Livsforsikringsselskap.

Forsikringsrådets statistikk omfattet ved sin begynnelse i 1912 10 selskap, nemlig de 4 gjensidige selskap Norske Liv (stiftet 1844), Gjensidige (1847), Glitne (1889) og Lærerindernes Pensionsforening (1868), samt aktieselskapene Idun (1861), Hygea (1883), Brage (1887), Norrøna (1897), Fram (1903) og Andvake (1907). I 1916 går Andvake op i det nye selskap Norske Forenede og Norrøna op i Gjensidige. I 1917 går også Lærerindernes Pensionsforening op i Gjensidige. I 1918 kommer der til 2 nye selskap, Andvake og Norske Folk (begge stiftet i 1917), samt i 1920 Frigg (1919). I 1925 bestod der således 11 selskap, hvorav 3 gjensidige.

Ved siden av de norske selskap arbeidet følgende 12 utenlandske selskap i landet i 1912: Danmark, Hafnia, New York Life, Nordstjernan, Skandia, Skåne, Svea, Svenska Lif, Thule, Tryg Andels-Anstalten, Victoria (Stockholm) og Victoria zu Berlin. En del av disse selskaps norske porteføljer blev etterhvert overtatt av norske selskap, og i 1925 fantes av utenlandske selskap kun Danmark, Nordstjernan, Svea, Svenska Lif og Victoria zu Berlin.

Det norske folk betalte i 1912 11.8 mill. kr. i livsforsikringspremier; herav gikk 82 pct. til norske selskap (se tabell 1). I 1925 var det samlede premie-

beløp steget til 45 mill. kr., hvorav 96,5 pct. gikk til norske selskap. Det viser sig således at utenlandske selskaps interesser i Norge er relativt avtagende. Fra 1920 av synker premieinntekten for utenlandske selskap også absolutt sett, og vi vil i det følgende kun holde oss til de norske selskap.

Som uttrykk for livsforsikringens utbredelse vilde det ha vært av interesse å se det samlede antall forsikrede personer og livspoliser i forhold til den hjemmehørende folkemengde. Slike opgaver finnes imidlertid ikke. Det mest benyttede mål har vært den samlede premieinntekt pr. innbygger — et temmelig grovt mål. Noget bedre vil det være bare å regne med den erhvervsdyktige befolkning (i alderen 18—65 år). Disse to mål er benyttet i tabell 1, men ingen av dem er for øvrig særlig hensiktsmessige i et tidsrum med sterk forminskelse av pengenes verdi. Man har derfor også funnet å burde benytte et nytt tredje mål, nemlig den samlede nominelle premieinntekt i pct. av den samlede antatte inntekt etter skatteligningen. Dette skulle da gi et uttrykk for hvor stor (reell) del av årsinntekten befolkningen gjennemgående avser til premiebetaling.

Tabell 1. Livsforsikringspremier i Norge 1912—1925.

År	Samlede betalte premier (brutto) i Norge 1000 kr.	Antall norske selskap		Norske selskaps premier (brutto) for direkte overtatte forsikringer				
		I alt	Derav gjensidige	1000 kr.	I pct. av samtlige betalte premier i Norge	Kr. pr. hjemmeh. innbygger	Kr. pr. innbygger i alderen 18—65 år	I pct. av samtl. antatt inntekt i landet ¹⁾
1912	11 750	10	4	9 640	82,0	3,98	7,71	1,16
1913	12 254	10	4	9 915	80,9	4,05	7,81	1,07
1914	13 193	10	4	10 835	82,1	4,38	8,41	1,09
1915	14 460	10	4	12 091	83,6	4,84	9,23	0,91
1916	18 618	9	4	15 651	84,1	6,19	11,73	0,69
1917	26 675	8	3	23 484	88,0	9,21	17,29	0,83
1918	28 849	10	3	25 180	87,3	9,77	18,26	0,79
1919	31 865	10	3	28 577	89,7	10,98	20,72	0,77
1920	42 744	11	3	39 260	90,8	14,91	28,04	1,01
1921	37 520	11	3	35 164	93,7	13,17	24,27	1,07
1922	39 768	11	3	²⁾ 38 073	95,7	14,10	25,85	1,34
1923	39 064	11	3	²⁾ 37 320	95,5	13,71	24,93	1,38
1924	41 416	11	3	²⁾ 39 660	95,8	14,47	26,09	1,44
1925	45 167	11	3	²⁾ 43 598	96,5	15,78	28,25	1,58

¹⁾ Efter skatteligningen. ²⁾ Ekskl. Andvakes premieinntekt på Island.

De norske selskap driver, bortsett fra Andvake²⁾, kun livsforsikringsvirksomhet i Norge, og tallene i tabell 1, rubr. 4 gjelder således premieinntekten for direkte overtatte forsikringer her i landet. Som vi ser er premieinntekten næsten

²⁾ Andvake har i nogen år også tegnet forsikring på Island. Selskapets premieinntekt for direkte overtatte fors. på Island var i 1925 kr. 80 976 ∙; 19 pct. av dets samlede premieinntekt (direkte fors.).

Livsforsikringens utbredelse.

5-doblet i løpet av 13 år, fra 9.6 mill. kr. i 1912 til 43.6 mill. kr. i 1925. Regner vi premiebeløpet i 1925 om til «førkrigskroner», reduseres stigningen til bare ca. 100 pct. Til sammenligning kan nevnes at de norske selskaps premieinntekt (for egen regning) utgjorde 3.5 mill. kr. i 1900 og i 1913 8.9 mill. kr. — en stigning i de foregående 13 år på ca. 150 pct. Tar man også her hensyn til forandringen i pengenes kjøpeevne (etter Farmands engrosprisindeks), reduseres stigningen til 120 pct. Stigningen i de siste 13 år har etter dette vært noget svakere enn i de foregående.

Angående reassuranse se tabell 27.

Innbyggernes samlede premieinnbetaling — til norske selskap — utgjorde i 1912 1.16 pct. av den samlede antatte inntekt. Denne form for inntektsanvendelse viser, til tross for den betydelige nytegning som foregikk, en jevnt synkende tendens i opgangssårene til og med 1919. At procenten så stiger igjen fra 0.77 i 1919 til 1.58 i 1925 skyldes i alle fall for en stor del den omstendighet at forsikringstagere som en gang har tegnet sin polise med de synkende inntekter må avse en større del av sin inntekt til premiebetaling enn tidligere. Stigningen kan altså ikke uten videre tolkes som en yderligere utbredelse av livsforsikringen. At så er tilfelle viser derimot den gjennemgående stigning i premieinntekten pr. 1000 innbyggere også i nedgangssårene — en stigning som vel i mindre utstrekning skyldes at eldre forsikrede har forhøjet sine forsikringer i denne tid.

Ved måling av livsforsikringens utbredelse i og for sig burde man strengt tatt også ta med premiebetaling til utenlandske selskap (rubrikk 1). Dette er også gjort i tabell 2, hvor vi samtidig kan trekke sammenligning med utviklingen i Sverige og Danmark.

Tabell 2. Samlet premieinnbetaling i Norge, Sverige og Danmark.

År	Norge			Sverige			Danmark		
	Samlet innbetalt premiebeløp			Samlet innbetalt premiebeløp			Samlet innbetalt premiebeløp		
	1000 kr.	Kr. pr. innbygger	I pct. av skattydernes ant. inntekt	1000 kr.	Kr. pr. innbygger	I pct. av skattydernes ant. inntekt	1000 kr.	Kr. pr. innbygger	I pct. av skattydernes ant. inntekt
1913	12 254	4,98	1,32	1) 43 519	7,74	2,63	28,188	9,95	2,77
1920	39 254	16,23	1,01	85 262	14,44	1,37	51,415	16,70	1,28
1925	45 167	16,35	1,63	102 719	16,97	2,12	52,735	15,46	1,50

1) Premiebeløpet gjelder 1914.

De største premiebeløp finner vi, som rimelig kan være, i Sverige, men ellers hadde livsforsikringen i 1913 utvilsomt relativt størst utbredelse i Danmark. I 1925 er Norge gått forbi Danmark. Samlet innbetalt premiebeløp pr. innbygger er nu omtrent like stort i de 3 land, men mens beløpet i Sverige utgjør 2.12 pct. av samlet antall inntekt, er den tilsvarende pct. i Norge 1.63 og i Danmark 1.50. Dette siste mål er dog i denne forbindelse av mindre verdi som

sammenligningsgrunnlag for livsforsikringens forskjellige utbredelse, idet inflasjonen i forhold til 1913 ikke er like sterk i de tre land og ikke har påvirket premiebeløpet og nasjonalinntekten like sterkt³⁾.

Ved siden av premieinntekten gir de samlede forsikringssummen *Forsikrings-*
(forsikringsstokken) et karakteristisk bilde av forsikringens vekst. I tabell 3 *summer. Av-*
er tatt med både kapitalforsikringer og renteforsikringer (løpende og opsatte
livrenter).

Tabell 3.
Forsikringssummene i samtlige
norske livsforsikringsselskap.
(Direkte overtatte forsikringer avsluttet i Norge.)

År	Kapitalforsikringer		Renteforsikringer	
	1000 kr.	Kr. pr. innbygger	1000 kr.	Kr. pr. innbygger
1912	281 800	116,30	2 576	1,06
1913	308 700	126,15	2 635	1,08
1914 ¹⁾	332 400	134,47	2 726	1,10
1915 ¹⁾	366 200	146,59	2 837	1,14
1916 ¹⁾	422 600	167,23	3 084	1,22
1917 ¹⁾	507 900	199,18	3 685	1,45
1918 ¹⁾	649 400	252,00	4 326	1,68
1919 ¹⁾	803 700	308,75	5 755	2,21
1920 ¹⁾	938 600	356,34	7 100	2,70
1921 ¹⁾	1 031 900	386,48	7 641	2,86
1922 ¹⁾	1 088 000	402,81	8 713	3,23
1923	1 133 700	416,34	9 894	3,63
1924	1 213 300	442,49	11 525	4,20
1925	1 300 200	470,75	12 957	4,68

¹⁾ Ekskl. kollektivforsikring på skibsbesetninger, (1000 kr.)
i 1914: 607 i 1915: 5 357, i 1916: 4 035, i 1917: 12 718,
i 1918: 10 485, i 1919: 7 713, i 1920: 3 318, i 1921: 668
og i 1922: 585.

Samtlige tall viser en ubrukt jevn stigning og er i likhet med premieinntekten 5-doblet på 13 år. Således er den samlede kapitalforsikringssum øket fra 282 mill. kr. i 1912 (svarende til 116 kr. pr. innbygger) til 1300 mill. kr. i 1925 (kr. 471 pr. innbygger) og løpende og opsatte livrenter steget fra 2,6 mill. kr. til 13 mill. kr. i samme tidsrum. Disse beløp er selvsagt i stor utstrekning påvirket av inflasjonen; men der er neppe grunn til å foreta nogen omregning etter kronens gjennemsnittlige reelle verdi i de enkelte år, idet tidspunktet for tegningen av de enkelte bestående forsikringer fordeler sig på en hel rekke år og beløpene eventuelle utbetaling vil finne sted i en rekke kommende år.

Forsikringssummenes vekst beror på forholdet mellom den årlige avgang

³⁾ Forskjelligheter i skattelovgivning og i ligningssystem gjør også sammenligningen noget usikker.

Tabell 4.
Avgang og tilgang i livsforsikringsselskap.
(Kapitalforsikringer med dødsrisiko, alm.
og folkeforsikring.)

År	Avgang	Tilgang	Avg. i pct. av tilgang	Avg. i pct. av midlere forsikr.sum
	1000 kr.	1000 kr.		
1913	17 095	44 056	38,8	5,8
1914	18 232	41 538	43,9	5,7
1915	19 441	53 019	36,7	5,6
1916	19 006	74 985	25,3	4,9
1917	19 544	103 827	18,8	4,2
1918	28 150	169 978	16,8	4,9
1919	39 022	192 410	20,3	4,9
1920	53 192	180 368	29,5	6,2
1921	71 911	164 864	43,7	7,4
1922	90 839	147 466	61,6	8,7
1923	88 569	134 265	66,0	8,1
1924	81 551	162 142	50,3	7,0
1925	87 122	175 023	49,8	7,0

Tabell 5.
Norske livsforsikringsselskaps kontante utbetalinger og andre godtgjørelser til forsikringstagerne.
(Direkte overtatte forsikringer.)

År ¹⁾	Faktiske beløp	Omregnet iførkrigs-kroner ²⁾	Nom. kr. pr. innbrygger	I pct. av samlet antatt innlekt i landet ³⁾
	1000 kr.	1000 kr.		
1915	5 419	4 516	2,17	0,41
1916	6 202	4 162	2,46	0,27
1917	7 973	3 987	3,13	0,28
1918	11 240	4 443	4,36	0,35
1919	9 732	3 618	3,74	0,26
1920	10 547	3 516	4,00	0,27
1921	12 398	4 476	4,64	0,38
1922	15 598	6 752	5,77	0,55
1923	17 686	8 113	6,50	0,66
1924	19 670	8 230	7,17	0,71
1925	23 889	9 831	8,65	0,86

¹⁾ Opgave for direkte forsikringer mangler for årene 1912—14. ²⁾ Efter Byråets leveomkostningsindeks. ³⁾ Ifølge skattingen.

og tilgang. Tilgangen skjer som regel ved nytegning av forsikringer og uttrykkes ved den samlede nytegnede forsikringssum. Avgangen — som fra trukket tilgangen gir nettotilveksten i den samlede forsikringssum — omfatter for kapitalforsikringers vedkommende dødsfall, utløpen forsikringstid (med og uten erstatning), reduksjon, gjenkjøp, ikke innløste og ikke fornøyde poliser, samt annen avgang. En rekke av disse poster påvirkes sterkt av konjunkturen. I tabell 4 finner vi en oversikt over de årlige forandringer for samlet avgang og tilgang. Avgangen er uttrykt i pct. av tilgangen og i pct. av midlere forsikringssum⁴⁾. De beregnede avgangsprosenttall må imidlertid tolkes med stor forsiktighet, idet avgangen som nevnt bestemmes av vidt forskjellige momenter og avgangsprosenten derfor bl. a. vil veksle sterkt med forsikringsstokkens sammensetning.

Avgangen og avgangsprosentene i 1913—14—15 tør anses for normale for Norges vedkommende (henholdsvis ca. 40 pct. av tilgangen og 5—6 pct. av samlet forsikringssum). I årene til og med 1917—18 skyter tilgangen sterkt i været, bl. a. på grunn av inflasjonen, mens avgangen vesentlig gjelder forsikringer tegnet i tidligere «normale» år, o: avgangen viser en relativt synkende tendens, særlig i forhold til den store tilgang. Omslaget kommer tydelig i 1920. I de følgende år går nytegningen ned, mens avgangen, som nu vesentlig stammer fra krigsårenes og de nærmeste etterkrigsårs nytegning, går sterkt op. Bemerkelsesverdig er dog den store nytegning som tross alt finner sted i årene 1921—25.

⁴⁾ Gjennomsnittet av forsikringssummen ved begynnelsen og slutten av året.

Som en naturlig motpost til de tegnede forsikringer og de innbetalte premier står de beløp som forsikringstagerne år om annet har fått utbetalet. I tabell 5 er tatt med foruten éngangs- og løpende erstatninger også gjenkjøp og bonus disponert.⁵⁾ Tallene viser en jevn stigning, bortsett fra de store utbetalinger i 1918 som følge av spanskesyken. I 1915 beløp utbetalingerne sig til 0.41 pct. av samlet inntekt i landet, i 1925 til noget over det dobbelte (0.86 pct.). Disse utbetalinger er, for mange forsikringstageres vedkommende, et resultat av premiebetaling i en årekke hvor kronen hadde betydelig større reell verdi enn på utbetalingspunktet. Man har derfor i tabellen også omregnet de nominelle beløp i kroner med konstant kjøpeevne («førkrigskroner»). De nominelle utbetalinger, f. eks. i 1920, var 10.5 mill. kr., men deres reelle verdi bare 3.5 mill. kr.

Livsforsikringen leder til ikke ringe kapitaloppsamling. Det *Kapital-tekniske grunnlag* som virksomheten bygger på krever at selskapene til enhver tid har et forsikringsfond. Dette forsikringsfond omfatter den såkalte premiereserve, som — i forsikringslovens ord — «minst skal utgjøre et beløp så stort som forskjellen mellom kapitalverdien av selskapets overtatte forpliktelser i henhold til samtlige løpende livsforsikringskontrakter og kapitalverdien av de nettopremier som forsikringstagerne måtte ha å erlegge i fremtiden». Forsikringsfondet dannes altså av tidligere innbetalte premiebeløp o: en opsamlet og vel for størstedelen også opspart kapital som selskapene forvalter for forsikringstagerne, og som samfundsmessig sett spiller en lignende rolle i det

Tabell 6.
Sparekapital i banker og livsforsikringsselskap.
(Middeletal.)

År	Innskuddskapital		Livsforsikrings-selskapenes tekniske reserver 1000 kr.	Samlet beløp 1000 kr.	Livsf.s.s.k. tekniske reserver i pct. derav
	Aktiebanker 1000 kr.	Sparebanker 1000 kr.			
1913	568 821	587 053	84 346	1 240 220	6,8
1914	611 300	622 318	90 858	1 324 476	6,9
1915	742 990	680 734	97 997	1 521 721	6,4
1916	1 148 399	837 939	106 933	2 093 271	5,1
1917	1 820 522	1 098 258	119 954	3 038 734	3,9
1918	2 460 291	1 405 291	136 404	4 001 986	3,4
1919	2 846 519	1 702 588	153 794	4 702 901	3,3
1920	3 042 369	1 946 025	177 010	5 165 404	3,4
1921	3 047 374	2 174 450	207 473	5 429 297	3,8
1922	2 839 502	2 367 428	239 866	5 446 796	4,4
1923	2 478 826	2 483 577	267 693	5 230 096	5,1
1924	2 162 868	2 541 502	293 895	4 998 265	5,9
1925	2 029 243	2 548 162	323 502	4 900 907	6,6

⁵⁾ Herunder beløp anvendt til kjøp av tilleggsforsikring.

økonomiske liv som bankenes innlånskapital. Det samme kan sies om erstatningsreserven og gjenkjøpsreserven, som vi sammen med forsikringsfondet kaller de tekniske reserver. En stor del av landets sparekapital består i bankenes innlånskapital og livsforsikringsselskapenes tekniske reserver (vi vil i denne forbindelse se bort fra at der dessuten finner sted en opsparing for bankenes og selskapenes egen regning). Tabell 6 viser hvor stor del av denne sparekapital der faller på livsforsikringsselskapenes tekniske reserver.

I 1913 var de tekniske reserver 6,8 pct. av denne samlede sparekapital. Bankinnskuddene viser i inflasjonsperioden en voldsom stigning, slik at reservernes andel i den samlede kapital til tross for sin betydelige vekst synker til halvparten (3,3 pct.) i 1919. Fra 1920 av stiger denne pct. etter jevnt, og i 1920 er forholdet omtrent det samme som i begynnelsen av tidsrummet.

Tabell 7.
Procentvis årlig tilvekst i opsamlet
kapital.
Banker og livsforsikringsselskap.

År	Aktiebanker	Sparebanker	Banker i alt	Livsforsikringsselskap
	Pct.	Pct.	Pct.	Pct.
1913—14 . . .	7,5	6,0	6,7	7,7
1914—15 . . .	21,5	9,4	15,4	7,9
1915—16 . . .	54,6	23,1	39,5	9,1
1916—17 . . .	58,5	31,1	46,9	12,2
1917—18 . . .	35,1	28,0	32,4	13,7
1918—19 . . .	15,7	21,2	17,7	12,7
1919—20 . . .	6,9	14,3	9,7	15,1
1920—21 . . .	0,2	11,7	4,7	17,2
1921—22 . . .	÷ 6,8	8,9	÷ 0,3	15,6
1922—23 . . .	÷ 12,7	4,9	÷ 4,7	11,6
1923—24 . . .	÷ 12,7	2,8	÷ 5,2	9,8
1924—25 . . .	÷ 6,2	0,3	÷ 2,7	10,1

Et klarere bilde av utviklingen innen hver av disse beslektede næringsgrener får vi ved å betrakte den årlige tilvekst i opsamlet kapital. Tabell 7 viser hvorledes den procentvise tilvekst i 1917 var 58 pct. i aktiebanker, 31 pct. i sparebanker og 12 pct. i forsikringsselskap. I de følgende år synker tilveksten sterkt i bankene; fra 1922 av er der for aktiebankers vedkommende en betydelig forminskelse av sparekapitalen, som i nogen utstrekning blir overført til sparebanker. Alle banker slått sammen viser imidlertid nedgang. Tilvekstprosenten i selskapenes reserver har derimot en jevn stigning helt fra 1913 av, kulminerer i det vanskelige kriseår 1921 og viser en betydelig tilvekstprosent på ca. 10 pct. i resten av deflasjonsperioden. En nærmere undersøkelse av dette interessante forhold har der for tiden ikke vært anledning til.

Den oversikt vi hittil har gitt berører ikke forsikringen som næring, dens kapital, avkastning, overskudd, underskudd etc. Som utgangspunkt for en behandling av livsforsikringen fra dette synspunkt skal vi først betrakte den samlede kapital. Den består for det første av aktiekapital (eller garantifond) og selskapenes egne fond (det lovbealte sikkerhetsfond, bonusfond og øvrige frie reserver og avsetninger), som vi tilsammen vil kalle selskapenes egen kapital. Dertil kommer de tekniske reserver, som sammen med fordelt bonus avsatt til forrentning utgjør de kontraktmessige forpliktelser. Sammenlagt gir disse kapitalbestanddeler den totale kapital, den samlede i virksomheten arbeidende kapital, som økonomisk sett vil være av betydning for driftsresultatene. Kapitalens enkelte bestanddeler, i absolutte og relative tall, vil fremgå av tabell 8.

Samlet kapital.

Tabell 8.
Totalkapitalen og dens sammensetning.
Samtlige norske livsforsikringsselskap. (Middeltall.)

År	Total- kapital (midlere) 1000 kr.	Tekniske reserver		Egen kapital			Aktiekapital ¹⁾		
		1000 kr.	I pct. av total- kapital	1000 kr.	I pct. av total- kapital	I pct. av de tekniske reserver	1000 kr.	I pct. av aktie- selsk. egen kapital	I pct. av aktie- selsk. total- kapital
		1	2	3	4	5	6	7	8
1913	93 296	84 345	90,4	8 951	9,6	10,6	3 185	46,2	4,8
1914	100 477	90 857	90,4	9 620	9,6	10,6	3 703	49,9	5,2
1915	108 488	97 994	90,3	10 494	9,7	10,7	4 237	52,1	5,7
1916	117 949	106 932	90,7	11 017	9,3	10,3	4 264	50,1	5,4
1917	132 097	119 954	90,8	12 143	9,2	10,1	4 554	47,5	5,2
1918	149 461	136 404	91,3	13 057	8,7	9,6	5 460	51,7	5,5
1919	166 590	153 794	92,3	12 796	7,7	8,3	5 960	56,8	5,3
1920	190 783	177 010	92,8	13 773	7,2	7,8	6 395	55,5	4,9
1921	224 344	207 473	92,5	16 871	7,5	8,1	7 280	51,2	4,6
1922	259 925	239 865	92,3	20 060	7,7	8,4	7 730	46,3	4,1
1923	289 138	267 692	92,6	21 446	7,4	8,0	6 980	39,9	3,3
1924	315 948	293 895	93,0	22 053	7,0	7,5	6 230	34,8	2,7
1925	345 784	323 502	93,6	22 282	6,4	6,9	6 230	34,7	2,5

¹⁾ Herunder Glitnes garantifond, som er et aktieselskap.

Den samlede innbetalte aktiekapital steg jevnt fra 3.2 mill. kr. i 1913 til 7.7 mill. kr. i 1922 og sank til 6.2 mill. kr. i 1925. I begynnelsen av tidsrummet utgjorde den, 46 pct. av aktieselskapenes egen kapital (rubrikk 8), i 1919 57 pct. og i 1925 bare 35 pct. Måler vi aktiekapitalen på den totale kapital (rubrikk 9), viser det sig at den i 1913 utgjorde 4,8 pct., stiger til 5,3 pct. i 1918 og avtar til bare 2,5 pct. i 1925. Den «sterkere» drift i forhold til aktiekapitalen fra 1919 av skyldes i nogen grad den omstendighet at den øvrige del av egen kapital (egne fond, reserver og avsetninger) har øket betydelig, slik at forholdet mellom samlet egen kapital og total kapital viser en svakere synkende tendens, omtrent slik som tallene i rubr. 5 viser det for samtlige selskap. For disse

synker forholdstallet fra 9,6 pct. til 6,4 pct., ø: et gjennemsnittlig fall på $\frac{1}{4}$ pct. pr. år.⁶⁾

Den samme forskyvning kommer også tilsyn i forholdet mellom selskapenes egen kapital og de tekniske reserver. Mot kontraktmessig overtatte forpliktelser i 1913 til et samlet beløp av ca. 84 mill. kr. stod en egen kapital på ca. 9 mill. kr., ø: 10,6 pct. av forpliktelsene. Denne procent viser et jevnt fall, og i 1925 er den egne kapital bare 6,9 pct. av forpliktelsene. Det er et spørsmål om utviklingen skyldes de særlige tidsforhold, eller om den hovedsakelig er en naturlig følge av selskapenes vekst, ø: at mindre selskap i det hele tatt gjerne har en høyere procent enn større selskap. Så få selskap statistikken omfatter, lar dette forhold sig ikke bringe på det rene. De individuelle forhold vil spille den avgjørende rolle.

Vi vil dernæst gå over til å undersøke hvorledes selskapenes kapital har vært anbragt. I tabell 9 finner vi en oversikt over selskapenes samlede beholdning av aktiver for 1913, 1918, 1923 og 1925.

Tabell 9.
Aktivenes anbringelse i livsforsikringsselskap.

Aktiver	1913		1918		1923		1925	
	1000 kr.	I pct. av samtlige aktiver	1000 kr.	I pct. av samtlige aktiver	1000 kr.	I pct. av samtlige aktiver	1000 kr.	I pct. av samtlige aktiver
Lån mot pant i fast eiendom	70 100	72,1	76 852	47,6	102 870	33,6	126 692	34,3
Lån mot pant i selskapenes egne poliser	7 007	7,2	8 717	5,4	15 603	5,1	22 110	6,0
Stats- og statsgaranterte obligasjoner	689	0,7	11 992	7,4	47 636	15,6	52 607	14,2
Kommuneobligasjoner og kom. lån	7 533	7,7	32 853	20,3	91 186	29,8	107 207	29,0
Andre ihendehaverobligasjoner og verdipapirer . . .	2 591	2,7	4 263	2,7	9 246	3,0	7 767	2,1
Norske kreditforeningsobligasjoner	824	0,8	5 267	3,3	13 850	4,5	18 277	5,0
Aktier	554	0,6	1 429	0,9	1 995	0,7	3 854	1,0
I kasse og innestående i banker	2 889	3,0	11 457	7,1	10 140	3,3	11 013	3,0
Faste eiendommer	2 855	2,9	3 136	1,9	4 656	1,9	8 088	2,2
Andre aktiver	2 243	2,3	5 537	3,4	8 903	2,5	11 872	3,2
Tilsammen . .	97 285	100	161 503	100	306 085	100	369 487	100

I årenes løp er der foregått en karakteristisk forskyvning m.h.t. midlernes anbringelse. Den største post er hele tiden pantobligasjoner. Beholdningen vari i 1913 70 mill. kr. og i 1925 steget til 126 mill. kr. Denne anbringelsesmåte er imidlertid relativt avtatt i tidens løp. I 1898 utgjorde pantobliga-

⁶⁾ Tallet er noget større i årene 1918—20, fordi fondene i disse år blev forminsket som følge av de mange dødsfall p. g. a. spanskesyken, men dette fall opveies helt ved den påfølgende stigning i 1921—22.

sjoner 82 pct. av samtlige aktiver, i 1913 72 pct. og i 1925 bare 34 pct. Derimot er beholdningen av stats- og statsgaranterte obligasjoner øket sterkt. Beløpet var i 1913 helt ubetydelig, ca. 700 000 kr., men steg etterhvert til 53 mill. kr. i 1925, svarende til 14 pct. av samtlige aktiver. Dette henger sammen med at den innenlandske statsgjeld før krigen var forholdsvis liten, og at selskapene til en begynnelse interesserte sig lite for disse obligasjoner, da de ikke gav tilstrekkelig høy rente i forhold til selve beregningsgrunnlaget. Selskapenes samlede beholdning av disse obligasjoner var i 1925 9 pct. av statens obligasjonsjeld på norske hender. Den mest bemerkelsesverdige post tør være beholdningen av kommunale obligasjoner og kommunelån. Beholdningen var i 1913 bare ca. 8 mill. kr. eller ca. 8 pct., men øket i 1925 til 107 mill. kr. eller 29 pct. av samtlige aktiver. Disse obligasjoner har altså vært betraktet som en både meget sikker og rentabel pengeanbringelse. Beløpet utgjør 7 pct. av kommunenes samlede lånegjeld pr. 30 juni 1925. Posten «Andre ihendehaverobligasjoner og verdipapirer» omfatter bl. a. partialobligasjoner mot pant i aktieselskaps faste eiendommer (etter lov av 6 aug. 1897). Beholdningen av norske kredittforeningsobligasjoner viser også en betydelig stigning, fra 824 000 kr. i 1913 til 18 mill. kr. i 1925. Livsforsikrings-selskapene har i det hele tatt viet disse obligasjoner stor interesse. I forhold til den norske obligasjonsmasse hadde selskapene i 1913 en portefølje på 16 pct. og i 1925 hele 39 pct. Aktier spiller en liten rolle i aktivene. I kasse og innestående i banker finner vi i 1913 3 mill. kr. og i 1925 11 mill. kr. Man har ingen opgaver over hvor stor del av dette beløp er sperrede innskudd. Faste eiendommer er likeledes steget fra 3 mill. kr. til 8 mill. kr. i samme tidsrum. Skal vi opsummere de mest karakteristiske forskyvninger som har funnet sted m.h.t. midlernes anbringelse, viser det sig altså at den procentvisbeholdning av pantobligasjoner er sunket fra 72 pct. til 34 pct., mens beholdningen av forskjellig slags verdipapirer er øket fra 12 pct. til 51 pct.

Livsforsikringsselskapene må ifølge sakens natur anbringe sine midler på lang sikt, slik at de gir en jevn og nogenlunde ensartet renteavkastning. Tar vi for oss selskapenes gevinst- og tapskonto, ser vi at de viktigste inntektskildene er premieinntekten, som vi allerede har omtalt, og de samlede renteinntekter. Forandringer i rentefoten vil derfor ha stor innflydelse på selskapenes driftsmessige resultater. I det hele tatt tør risikoen for feilregning være betydelig større ved valg av rentefot enn ved valg av dødelighetstabell. I tabell 10 er regnet ut den gjennemsnittlige effektive rente for hvert år.⁷⁾ I rubrikken «Løpende rente» er tatt med ren rente samt inntekt av fast eiendom, i den annen rubrikk også andre inntekter av aktiver (kursgevinst o. l.). Den løpende rente stiger fra 4.66 pct. i 1913 til 5.66 pct. i 1922, synker

⁷⁾ Tallene er fremkommet ved å utregne renter av aktiver i pct. av de (midlere) fond som motsvarer rentebærende aktiver. (Aktiekapital eller garantifond, sikkerhetsfond, forsikringsfond, bonusfond, øvrige reserver og avsetninger samt fordelt bonus avsatt til forrentning.)

noget i 1923 og 1924 og når maksimum 5,71 pct. i 1925. Går man ut fra at selskapenes kapital er anbragt til forrentning i forskjellige år til årets rentefot, vil den løpende rente nærmest svare til gjennemsnittsrenten i en årekke. Det kan nevnes at den gjennemsnittlige diskonto beregnet for tiår (1904—1913, 1905—1914 o.s.v. til 1916—1925) blir 5,01, 5,03, 5,06, 5,05, 5,08, 5,15, 5,26, 5,46, 5,68, 5,69, 5,72, 5,91, 5,96. Bevegelsen har, som det ses, samme tendens. Relativt høit synes etter dette den løpende rente av forsikringsselskapenes kapital å

Tabell 10.
Kapitalavkastning i
livsforsikrings-
selskap.

Forvaltningsomkostninger.	År	Løpende rente	Total-kapital-avkastn.
		Pct.	Pct.
	1913	4,66	4,70
	1914	4,77	4,86
	1915	4,88	5,01
	1916	4,93	5,05
	1917	5,01	5,56
	1918	5,12	5,62
	1919	5,19	5,28
	1920	5,34	5,62
	1921	5,61	1) 7,05
	1922	5,68	6,09
	1923	5,50	5,79
	1924	5,55	5,80
	1925	5,71	6,15

1) Det høie procenttall skyldes vesentlig et enkelt selskaps kursgevinst på verdipapirer.

ligge i årene 1917—1922. En slik gjennemsnittsberegning av rentefoten etter regnskapene er usikker, bl. a. fordi resultatet påvirkes av hvorledes det enkelte selskap verdsetter sine aktiver (pålydende verdi, markedsverdi, bokført verdi).

Selskapenes viktigste utgiftsposter, foruten de utbetalte erstatninger, de såkalte forvaltningsomkostninger. Som rimelig er har disse omkostninger øket sterkt i dette tidsrum, fra ca. 2 mill. kr. (for egen regning) i 1913 til 8 mill. kr. i 1920, og yderligere til 11 mill. kr. i 1925. Spørsmålet er imidlertid om der har funnet sted en relativ stigning eller ikke. For å konstatere dette vil det være nødvendig å foreta en nærmere spesifikasjon av beløpet.

De samlede forvaltningsomkostninger deles i Forsikringsrådets statistikk i anskaffelsesomkostninger, inkassoprovisjoner og øvrige forvaltningsomkostninger. Vi vil i det følgende forutsette at hvert enkelt selskap har foretatt en såvidt mulig riktig fordeling av sine omkostninger på disse 3 poster. Med anskaffelsesomkostningene menes éngangsutgifter vedrørende de

nytegnede forsikringer (tegningsprovisjon, lægehonorarer, reiseutgifter etc.). Ved å måle det enkelte års anskaffelsesomkostninger på årets tilgang (i forsikringsstokken) får vi et uttrykk for anskaffelsesomkostningenes effektivitet. Beregningen støter på den vanskelighet at disse omkostninger vedrører både kapitalforsikringer og renteforsikringer. En nærmere undersøkelse viser dog at ved å multiplisere renteforsikringer med en rimelig kapitalisasjonsfaktor kan vi slå begge beløp sammen, regne ut anskaffelsesomkostningene i pct. derav for hvert år, og således få en procentrekke som i hvert fall angir tendensen i utviklingen.⁸⁾ I tabell 11 er benyttet 15 som en rimelig kapitalisasjonsfaktor.

⁸⁾ Denne betraktnign støter sig til det følgende resonnement (se tabell 11). Vi vil bevise at hvis anskaffelsesomkostningenes effektivitet skulde vært likeså høi i 1925 som i 1913, vilde den kapitalisasjonsfaktor som renteforsikringer skulde multipliseres med måtte ha en størrelse som er utenkelig. (Forts. næste side.)

Anskaffelsesomkostningene viser i denne grove beregning en gjennemgående relativ stigning fra 2,3 pct. i 1913 til 2,5 pct. i 1920 og til 2,8 pct. i 1925.

Tabell 11.

Tilgang og anskaffelsesomkostninger (for egen regning) i livsforsikringsselskap.

År	Tilgang i forsikringsstokken		Anskaffelsesomkostninger 1000 kr.	Anskaffelses- omkostninger i pct. av samlet tilgang
	Kapitalforsikring 1000 kr.	Rente-forsikring 1000 kr.		
1913	38 836	161	963	2,3
1915	44 878	228	1 104	2,3
1920	162 939	1 633	4 640	2,5
1925	183 688	1 750	5 874	2,8

Inkassoprovisjoner er en bevegelig utgiftspost hvis størrelse vil stå i et forholdsvis konstant forhold til den samlede forsikringssum. Med øvrige forvaltningsomkostninger menes de egentlige utgifter vedrørende porteføljens administrasjon (lønninger til styre og funksjonærer, husleie, kontorrekvisitter etc.). Disse to poster, som vi kan slå sammen under betegnelsen løpende omkostninger, vil det være naturlig å se i forhold til den del av inntektene hvis forandringer vil være av særlig stor betydning for omkostningenes størrelse, nemlig premieinntekten. Man har dog funnet det heldigst fra premieinntekten (brutto) å trekke éngangspremier, idet beløpet av disse har variert adskillig fra år til år, så at resultatet for det enkelte år, om man tok dem med, kunde bli tilfeldig. Utfører vi beregningen for 1915, 1920 og 1925, får vi følgende resultat:

(Note 8 fortsatt.)

- I. Hvilken konstant kapitalisasjonsfaktor X må benyttes for å få samme effektivitet i 1913 som i 1925? La oss kalle anskaffelsesomkostningenes beløp i 1913 A_{13} og i 1925 A_{25} , kapitalforsikringenes beløp K_{13} og K_{25} , samt renteforsikringenes beløp R_{13} og R_{25} .

Betingelsen er altså:

$$\frac{A_{13} \cdot 100}{K_{13} + X \cdot R_{13}} = \frac{A_{25} \cdot 100}{K_{25} + X \cdot R_{25}}$$

Settes verdiene inn, får vi en kap.faktor $X = ca. 70$, hvilket ligger utenfor det mulige. (Faktisk tør den ligge omkring 15 à 20.)

- II. Da den årlige tilgang på renteforsikringer i dette tidsrum stiger sterkere enn tilgangen på kapitalforsikringer, vil vi også få konstant effektivitet ved anvendelse av stigende kap.faktor. La oss derfor anta at denne stiger fra X_{13} i 1913 til f. eks. det rimelige tall 20 i 1925. Altså:

$$\frac{A_{13} \cdot 100}{K_{13} + X_{13} \cdot R_{13}} = \frac{A_{25} \cdot 100}{K_{25} + 20 \cdot R_{25}}$$

Vi får nu ved innsetting av verdiene en kap.faktor $X_{13} = ca. \div 20$. Også denne forutsetning for konstant effektivitet ligger således utenfor mulighetens grenser. Hermed må det anses godt gjort at effektiviteten er sunket.

	Løpende omkostn. (brutto) 1000 kr.	I pct. av løpende premieinntekt (brutto)
1915	1376	12.0 pct.
1920	4496	14.4 »
1925	6397	14.1 »

Stigningen skulde vise at selskapene etterhvert har arbeidet med en høyere administrasjonsstandard, hvad enten dette nu skyldes at nye selskap er kommet til eller andre grunner. Da selskapenes antall er så lite, lar det sig ikke gjøre å foreta nogen nærmere undersøkelse for mindre grupper av statistisk betydning.

En særlig interesse påkaller det i og for sig vanskelige spørsmål om livsforsikringsvirksomhetens relative avkastning. En nærmere undersøkelse viser at det regnskapsmessige overskudd, slik det stilles op i Forsikringsrådets statistikk, er mindre hensiktsmessig som undersøkelsesgenstand. Man har derfor funnet å burde gi begrepet overskudd en noget annen formulering.

Beregnet overskudd. Det regnskapsmessige overskudd eller underskudd fremkommer som differensen mellom inntektssiden og utgiftssiden på gevinst- og tapskonto i forsikringsselskapenes regnskap. På inntektssiden i disse regnskap forekommer næsten alltid overførsler fra bonusfond og øvrig e reserver og avsetninger, altså fra fond som er avsatt av tidligere års overskudd. På utgiftssiden finner vi imidlertid også tilsvarende poster, overførsler til disse fond, reserver og avsetninger, samt posten bonus disponert, ∵ den del av overførselen fra bonusfondet som er videre utbetalt til fordel for forsikringstagerne. Hvis de inntektsførte overførsler fra de forskjellige fond er like store som de utgiftsførte overførsler til fondene (+ bonus disponert), får posteringene ingen innflydelse på det regnskapsmessige overskudd. Men hvis et selskap f. eks. inntektsfører mere fra fondene enn det igjen fører til utgift, fremkommer et inntektsbeløp som ikke i egentligste forstand hører med til årets driftsinntekt og derfor ikke kan tas med i årets overskudd, hvis man vil vite hvilken betydning det enkelte år har hatt for virksomheten. Man har derfor prinsipielt benyttet den fremgangsmåte at samtlige inntektsførte overførsler fra fond, reserver og avsetninger er fratrukket årets overskudd og utgiftsførte overførsler til disse fond, reserver og avsetninger er lagt til overskuddet. Den nevnte utgiftsførte post bonus disponert, som heller ikke vedkommer årets driftsutgifter, er også lagt til overskuddet og for oversiktens skyld oppført i den følgende tabell 12 i egen rubrikk (14). På denne måte får vi et beregnet overskudd som ikke er påvirket av disse rent regnskapsmessige inntekter og utgifter, og samtidig i tabellen rubrikker (4, 6 og 8) som viser de forskjellige fonds faktiske opgang eller nedgang (nettobevegelse) i året.

På utgiftssiden opføres i Forsikringsrådets statistikk bl. a. skatter og avgifter. Fra et selskaps- eller aktionærspunkt er jo også dette riktig. Men socialøkonomisk sett er disse beløp hverken utgifter til inntektens erhvervelse

eller til inntektskildens vedlikehold, og man har derfor tatt dem med i overskuddet (rubrikk 10). En annen side av saken er at skatter og avgifter er en tvungen overskuddsanvendelse. — «Andre formål», rubrikk 12 i tabellen, inneholder beløp av meget forskjellig art. Her er bl. a. tatt med den del av overskuddet som overføres i ny regning; men i samme rubrikk er også fratrukket inntektsførte overførsler fra foregående år i ny regning. Et tvilsomt punkt nevnes i note 9 og 11 i samme rubrikk. Enkelte selskap som i tidligere år har vært pålagt å avsette til forsikringsfondets tilleggsfond beløp som har vist sig å være for store, har tatt disse beløp til inntekt i et enkelt år. Da det må anses som noget tilfeldig at denne inntekt kommer det enkelte år til gode, burde beløpene i nærværende statistikk helst ha vært fordelt på overskuddene i vedkommende år. Man har imidlertid ikke funnet noget grunnlag for en slik fordeling på tidligere år og derfor foretrukket i denne tabell å se helt bort fra disse inntekter, hvis samlede beløp er kr. 432 168. For øvrig henvises til de enkelte tabellnoter. — I det regnskapsmessige overskudd er tatt med tantiem. Riktignok beregnes tantiemen hyppig etter overskuddet, men da den vel i alle fall i hovedsaken må betegnes som vederlag for ydet arbeide i bedriften, altså som en spesiell lønningsform, har man i denne selskapsstatistikk funnet det riktigst ikke å ta med disse beløp i overskuddet.

Det samlede beregnede overskudd fremkommer som summen⁹⁾ av tallene i de enkelte rubrikker i tabell 12. Imidlertid er det ikke så å forstå at de enkelte rubrikker viser dette overskudds anvendelse. Det vil f. eks. være lite hensiktmessig å tale om at av det beregnede overskudd i 1918, kr. 361 000, er kr. 417 000 anvendt til aktionærutbytte og kr. \div 795 000 avsatt til bonusfondet. Når man allikevel har satt de enkelte beløp i forhold til det beregnede overskudd, er det fordi dette overskudd i det vesentlige skulde bli bestemmende for selskapenes disposisjoner i vedk. år sett i sin helhet (utbetaling av aktionærutbytte, reell fondsavsetning eller nedskrivning o.s.v.). Selv om de tidligere års resultater i form av oparbeidede egne fond også bidrar til selskapenes økonomiske styrke og derfor får innflydelse på deres disposisjoner, er det i hvert fall praktisk talt umulig å finne en felles nevner for disse to bestemmende faktorer: årets driftsavkastning og den del av selskapenes kapital som kan mobiliseres for årets drift. Det regnskapsmessige overskudd er, som enhver vil forstå, i hvert fall ingen sådan felles nevner. Eksempelvis vil en inntektsført fondsoverførsel der kommer med som bestanddel av det regnskapsmessige overskudd jo ikke stå i noget bestemt forhold til størrelsen av selskapenes mobiliserbare kapital.

Selskapenes samlede beregnede overskudd var i 1913 ca. 1 mill. kr. og øket jevnt til 2.8 mill. kr. i 1917. I 1918 synker overskuddet til en bagatell p.g.a. de store utbetalinger som følge av spanskesyken. Fra 1919 av gav virksomheten igjen overskudd, som etterhvert steg til 6.6 mill. kr. i 1926 (man skal i det følgende komme tilbake til den relative avkastning). Det utbetalte aktionærutbytte

⁹⁾ Den algebraiske sum.

Tabell 12.

Samtlige livsforsikringsselskap: Aksjonerutbytte, forskjellige fonds nettobevegelse, skatter og avgifter, andre formål, samt bonus disponert sett i forhold til det beregnede overskudd (ø: selskapets + bonusfondets overskudd).

År	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
	Samlet beregnet overskudd	Årsutbytte til aksjonærer og garanterende selskap		Bonusfondets nettobevegelse ⁵⁾		Sikkerhetsfondets nettobevegelse ⁵⁾		Ovriges reserver og avsetninger nettobevegelse ⁵⁾		Skatter og avgifter		Årets utdeling til andre formål som i alm. tilgodeses av overskuddet ¹⁾		Bonus disponert		
	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	
1913	1 137	209	18,4	191	16,8	101	8,8	14	1,3	143	12,6	⁶⁾	27	2,4	452	39,7
1914	1 346	209	15,5	74	5,5	101	7,5	129	9,6	180	13,4	⁷⁾	93	6,9	746	55,4
1915	1 838	254	13,8	549	29,9	125	6,8	67	3,7	256	13,9	79	4,3	508	27,6	
1916	1 747	245	14,1	334	19,1	190	10,9	17	1,0	357	20,4	34	2,0	638	36,5	
1917	2 797	256	9,2	415	14,8	333	11,9	546	19,5	367	13,1	⁸⁾	205	7,3	675	24,2
1918	361	²⁾ 299	83,0	[÷] 795	[÷] 220,3	60	16,6	[÷] 429	[÷] 118,9	417	115,4	⁹⁻¹⁰⁾	[÷] 364	[÷] 100,8	1 173	325,0
1919	1 631	291	17,9	[÷] 350	[÷] 21,5	125	7,7	45	2,7	423	25,9	11	0,7	1 086	66,6	
1920	2 797	291	10,4	409	14,6	³⁾ 317	11,3	732	26,2	358	12,8	¹¹⁾	[÷] 181	[÷] 6,5	871	31,2
1921	6 202	381	6,1	1 412	22,8	⁴⁾ 636	10,2	1 821	29,4	538	8,7	¹²⁾	198	3,2	1 216	19,6
1922	6 209	381	6,1	2 115	34,1	512	8,2	22	0,4	1 146	18,5	65	1,0	1 968	31,7	
1923	5 962	381	6,4	1 409	23,6	298	5,0	2	0,08	1 530	25,7	57	0,94	2 285	38,33	
1924	6 422	306	4,8	923	14,4	346	5,4	[÷] 319	[÷] 5,0	1 727	26,9	¹³⁾	495	7,7	2 944	45,8
1925	6 635	324	4,9	[÷] 728	[÷] 11,0	362	5,5	[÷] 127	[÷] 1,9	1 957	29,5	¹⁴⁾	275	4,1	4 572	68,9

- ¹⁾ Inkl. overførel fra eller overførel til neste års regnskap. ²⁾ Inkl. kr. 90 000 til aksjonerutbytte i «Idun», ikke tatt av overskudd. ³⁾ Inkl. kr. 106 800 til Forsikringstagernes Særfond i «Idun». ⁴⁾ Inkl. kr. 270 000 til Forsikringstagernes Særfond i «Idun». ⁵⁾ Den reelle fondavsetning (positiv eller negativ). ⁶⁾ Inkl. utbytte til aksjonærerne for 1912 kr. 5 075 samt overført til aktiekapitalen kr. 2 000. ⁷⁾ Til nøytralitetsvernet og aktieutbytte for forrige år kr. 10 354. ⁸⁾ Kr. 185 997 overskurs på aktier overført til neste års regnskap. ⁹⁾ Fratrukket kr. 397 168, som er inntektsført fra tilleggsfond til forsikringsfondet i 1918 (se teksten). ¹⁰⁾ Kr. 20 500 anvendt til humanitære formål. ¹¹⁾ Fratrukket kr. 35 000 (tillegg til forsikringsfondet), som er tatt til inntekt i 1920. ¹²⁾ Heri tatt med som overskuddsanvendelse opskrivning på fast eiendom kr. 176 337, utgiftsført i 1921. ¹³⁾ Heri tatt med avskrivning på faste eiendommer kr. 363 364 i 1923. Beløpet motsvarer en tilsvarende forminskelse av øvrige reserver og avsetninger og er kun en ompostering. ¹⁴⁾ Inkl. innredning av nye lokaler kr. 155 100, utgiftsført i 1925.

viser i absolutte tall en beskjeden stigning. I de 4 år 1913—16 blev ca. 14—18 pct. av overskuddet utbetalt til aksjonærerne, i 5-året 1921—25 bare ca. 5—6 pct. Det kan synes mindre heldig å se aksjonærutbyttet i forhold til hele overskuddet, som jo også vedrører gjensidige selskap som ingen aksjonærer har. Man betrakter imidlertid her livsforsikringen som egen næring, og altså samtlige selskap som ett hele. — En betydelig del av overskuddet blir i almindelighet avsatt til fond, særlig bonusfondet. De betydelige angrep på fondene i 1918—19 må ses i forbindelse med de mange dødsfall i den tid. I de følgende år til og med 1924 blev der gjennemsnittlig avsatt 27 pct. av overskuddet til bonusfondet. I 1925 var der igjen nedgang i fondenes størrelse, men samtidig øket «bonus disponert» sterkt. — Skatter og avgifter viser en bemerkelsesverdig stigning, både absolutt og relativt. I 1913—15 lå de samlede skatter og avgifter under kr. 300 000 pr. år, svarende til ca. 13—14 pct. av overskuddet. I 1925 var beløpet nådd op i ca. 2 mill. kr. eller ca. 30 pct. av det beregnede overskudd. Da selskapenes beskatning bygger på gjennemsnittsligning, kommer den store nedgang i overskuddet i 1918 og til dels i 1919 først til uttrykk i skatten for 1920 og 1921.

Det sier sig selv at en virksomhets overskudd må ses i forhold til virksomhetens størrelse, og som mål for størrelsen vil det i denne forbindelse være naturlig å benytte den totale arbeidende kapital, hvorved overskuddet fremkommer. En virksomhets totale kapital består som oftest dels av egen kapital, dels av fremmed (lånt kapital). Den totale kapital anvendes eller lånes ut på en slik måte at den, fratrukket alle drifts- og administrasjonsutgifter og avskrivninger, gir en viss bruttoinntekt. Av denne bruttoinntekten må der imidlertid betales rente av fremmed kapital. Resten kalles overskudd.¹⁰⁾ Dette overskudd inneholder for det første rente av egen kapital, men i almindelighet også et ekstraoverskudd¹¹⁾ som er innvunnet ved hjelp av den hele arbeidende kapital og derfor bør måles på denne. (Det er derimot, teoretisk sett, uriktig å måle det hele overskudd på totalkapitalen. Tar man nemlig med, foruten dette ekstraoverskudd, rente av egen kapital, må man også ta med rente av lånt kapital, hvis man vil finne «avkastningen» av hele den arbeidende kapital.)

Denne betraktnsing kan også gjøres gjeldende for forsikringsselskapenes vedkommende: Selskapets overskudd er et resultat av anbringelsen og forvaltningen av såvel egen kapital som de tekniske reserver (svarende til lånt kapital). Av totalkapitalens samlede avkastning tilfaller en del de tekniske reserver som kapitalrente, og av det egentlige overskudd er en del kapitalrente av egen kapital og den eventuelle rest et slikt ekstraoverskudd. Der kan teoretisk sett være mening-

*Relativ
avkastning.*

¹⁰⁾ I eldre engelsk litteratur kaltes dette praktiske begrepet profit.

¹¹⁾ Svarer nærmest til den teoretiske økonomiks «driftsherreinntekt». Driftsherreinntekten omfatter imidlertid driftsherrelønn til driftslederen, men disse beløp føres jo i aktieselskap til utgift innen overskuddet beregnes.

forskjell om hvilken rentesats man bør anvende ved utregningen av kapitalrente av egen kapital. Vi har her beregnet den kapitalrente selskapenes egen kapital vilde ha kastet av sig om den var blitt anbragt på den mest passive måte, nemlig som bankinnskudd.¹²⁾ Differensen mellom hele overskuddet og den således beregnede egne kapitalrente gir et beløp som skulde svare til det nevnte ekstraoverskudd.

I tabell 13 er dette ekstraoverskudd regnet ut i pct. av midlere totalkapital (rubrikk 2). Man har dessuten målt hele overskuddet på selskapenes egen kapital (rubrikk 3), idet det alltid vil ha en rent praktisk interesse å se hvor meget der er innvunnet på virksomheten i forhold til den kapital selskapene selv eier. I rubrikk 4 finner vi videre den gjennemsnittlige aktiedividende.

Tabell 13 a.

Livsforsikringsselskapenes relative avkastning samt den gjennemsnittlige aktiedividende.

År	Overskudd 1000 kr.	1	2	3	4
		Overskudd beregnet kap.rente av egen kap. i pct. av midlere totalkap.	Overskudd i pct. av midlere egen kap.	Aktieutbytte i pct. av midlere aktiekap. eller garantifond.	
1913	1 137	0,8	12,7	6,6	
1914	1 346	0,9	14,0	5,6	
1915	1 838	1,3	17,5	6,0	
1916	1 747	1,1	15,9	5,7	
1917	2 797	1,7	23,0	5,6	
1918	361	0,2	2,8	5,5	
1919	1 631	0,6	12,7	4,9	
1920	2 797	1,1	20,3	4,6	
1921	6 202	2,3	36,8	5,2	
1922	6 209	2,0	31,0	4,9	
1923	5 962	1,7	27,8	5,5	
1924	6 422	1,6	29,1	4,9	
1925	6 635	1,6	29,8	5,2	

Det første 5-år av det tidsrum vi her behandler, 1913—17, viser en, stort sett, jevnt stigende relativ avkastning. Det beregnede «ekstraoverskudd»

¹²⁾ De benyttede rentesatser er fremkommet ved for hvert år å regne ut godskrevne og utbetalte renter av innskudd på sparebankvilkår i pct. av den gjennemsnittlig innstående kapital. For årene 1913—18 er i sparebankstatistikken under innskuddskapital også tatt med en del folioinnskudd. Disse er skjønnsmessig fratrukket. Den effektive gjennemsnittsrente av sparebankinnskudd var:

	Pct.		Pct.		Pct.
1913	4,8	1918	5,4	1922	4,6
1914	4,4	1919	5,0	1923	4,7
1915	4,5	1920	5,7	1924	5,5
1916	4,4	1921	6,0	1925	4,5
1917	4,9				

i pct. av den totale kapital utgjør i gjennemsnitt for 5-året 1.2 pct. og det hele overskudd i pct. av egen kapital i gjennemsnitt 16.6 pct. Det siste 5-år, 1921—25, viser gjennemgående en stor relativ avkastning, nemlig henholdsvis 1.8 pct. og 30.9 pct. (i gjennemsnitt for dette 5-år). Sammenligner vi den gjennemsnittlige aktiedividende i de to 5-år, finner vi at samtidig som den relative avkastning er øket, er aktiedividenden sunket. Utviklingen vil i hovedtrekkene fremgå av følgende sammendrag:

Tabell 13 b.
Sammendrag av tabell 13 a.

År.	Relativ avkastningsprosent i gjennemsnitt for 5 år.		Aktiedividende i gjennemsnitt for 5 år.
	Ekstraoversk. i pct. av midlere totalkap.	Samlet oversk. i pct. av midlere egen kap.	
	Pct.	Pct.	Pct.
1913—17	1,2	16,6	5,9
1921—25	1,8	30,9	5,1

Den relative avkastning har tilsynelatende beveget sig i motsatt retning av konjunkturene. Forklaringen til dette vil vi til dels finne i de undersøkelser vi allerede har foretatt. For det første er livsforsikringsvirksomheten gått sterkt frem i disse år. Dernæst har selskapenes aktiver — til dels ved omlegning i anbringelsen fra pantobligasjoner til verdipapirer — etterhvert gitt en høyere effektiv rente. Den betydelige inntektspost, renter av aktiver, har således steget relativt sterkt og mere enn opveiet den relative stigning i postene på utgiftsbudgettet, f. eks. forvaltningsomkostningene. Hertil kommer at selskapene ennu (1925) har hatt ubetydelige tap på sine aktiver.

I forbindelse med denne oversikt vilde det ha vært ønskelig å kunne foreta en beregning over forandringene i den gjennemsnittlige aktiekurs fra år til år. Beregningen lar sig imidlertid ikke utføre, da man kun har kursnoteringer for et par selskap.

B. Private pensjons- og understøttelseskasser med offentlig stadfestede vedtekter.

Som før nevnt har der tidligere ikke vært nogen statistikk for disse kasser. For ikke å påbyrde kassene for meget bryderi har man innskrenket statistikken til de to år 1920 og 1925. I 1920 var 77 kasser (eller pensjonsfond) i virksomhet, i 1925 92, idet ett pensjonsfond var gått inn og 16 nye kommet til.¹³⁾ For øvrig fremgår kassenes antall, deres samlede formue, inntekt og utgift av tabell 14.

Samtlige kasser har sitt sete i byene, likesom også mesteparten av kassenes virksomhet kommer byenes innbyggere til gode.

Som vi ser forvalter disse institusjoner betydelige midler. Deres samlede formue er også øket sterkt i 5-året, fra ca. 17 mill. kr. ved utgangen av 1920 til ca. 28 mill. kr. i 1925. Den gjennemsnittlige formue var i 1920 kr. 229 000, i

¹³⁾ Det er mulig at antallet i 1920 ikke er helt korrekt.

Tabell 14.

P r i v a t e p e n s j o n s - o g u n d e r s t ö t t e l s e s k a s s e r m e d o f f s t a d f. v e d t e k t e r .

Fylker	An-tall	Formue pr. 31 des. 1925	Inntekter 1000 kr.	Utgifter 1000 kr.
		1000 kr.		
Ostfold	9	1 569	125	17
Akershus	1	208	18	7
Oslo	43	13 785	1 203	466
Hedmark	-	-	-	-
Opland	4	185	33	-
Buskerud	7	1 010	55	34
Vestfold	4	449	34	25
Telemark	3	3 160	212	57
Aust-Agder	1	586	39	1
Vest-Agder	3	131	8	4
Rogaland	2	631	72	20
Hordaland	-	-	-	-
Bergen	7	5 428	480	152
Sogn og Fjordane	-	-	-	-
Møre	1	113	5	-
Sør-Trøndelag	4	379	28	13
Nord-Trøndelag	-	-	-	-
Nordland	3	736	72	26
Troms	-	-	-	-
Finnmark	-	-	-	-
Tilsammen 1925 . . .	92	28 370	2 384	822
— 1920 . . .	77	17 626	2 189	601

1925 kr. 308 000, en økning på vel 3 pct. Den betydelige stigning i den samlede formuesmasse skyldes altså først og fremst at nye og store kasser er kommet til i dette tidsrum. — De 92 kasser i 1925 er i tabell 15 fordelt etter størrelsen. Der finnes kasser med formue helt ned til et par tusen kroner.

Tabell 15.

S a m t l i g e k a s s e r i 1 9 2 5 f o r d e l t
e f t e r f o r m u e n s s t ö r r e l s e .

1 mill. kroner og derover.	8 kasser
999 000—500 000 kr.	9 —
499 000—100 000 »	36 —
Under 100 000 »	39 —

Det vilde ha vært ønskelig å kunne gruppere samtlige kasser etter de prinsipper som ligger til grunn for deres virksomhet. Men da regnskapene kun i liten utstrekning har gitt herhenhørende opplysninger og man dessverre ikke har hatt anledning til å gjennemgå vedtekten, har man måttet slå sammen så forskjellig-artede kasser som pensjonsfond basert på fullt utviklede forsikringstekniske prinsipper og f. eks. en forening «til understøttelse av eldre tjenere av kvindekjønnet» som nøier sig med å utdele en beskjeden del av renteinntekten av sine aktiver.

Forutsetningen for å nyte godt av kassenes virksomhet er som regel at den pensjons- eller understøtteisesberettigede har en bestemt **livsstilling**. I tabell 16 har man derfor gruppert kassene etter de understøttelsesberettigedes virke: I. i statens tjeneste og II. i privat virksomhet (herunder spesifisert for de enkelte næringer). Den tredje hovedgruppe omfatter kasser — spesielt de gamle «5-spd. pensjonsinnretninger» i en rekke av våre større byer — som har stått åpen for alle.

Tabell 16.

Samtlige kasser fordelt etter de pensjons- eller understøttelsesberettigedes livsstilling.

	Antall kasser		Samlet formue ved utgangen av		Inntekt i		Utgift i	
	1925	1920	1925	1920	1925	1920	1925	1920
			1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
I. Kasser for personer i statens tjeneste I alt	17	17	1 540	1 362	115	105	80	73
Derav:								
a. Høiere stillinger	9	9	1 020	872	81	70	51	42
b. Lavere —	7	7	460	435	29	29	25	29
c. Blandet . . .	1	1	60	55	5	6	4	2
II. Kasser for personer i privat virksomhet								
I alt . .	65	50	25 827	15 252	2 212	2 025	683	466
Derav:								
a. Fabrikkvirksomhet . . .	12	7	3 392	1 816	213	195	49	21
b. Håndverk . .	4	3	218	169	20	16	7	7
c. Handel . . .	10	10	5 341	3 497	371	285	197	163
d. Bank- og forsikringsvirksomhet	11	5	1 659	112	270	68	10	0
e. Skibsfart . . .	15	12	12 531	7 555	1 058	1 204	248	163
f. Fiskeri . . .	2	2	74	66	6	6	4	4
g. Annen immateriell virksomhet	9	9	2 204	1 724	250	234	122	93
h. Husarbeide . .	2	2	408	313	24	17	46	15
III. Kasser som står åpen for alle uansett livsstilling . I alt	10	10	1 003	1 012	57	59	59	62
Tilsammen . .	92	77	28 370	17 626	2 384	2 189	822	601

For funksjonærer i statens tjeneste, som jo i almindelighet er pensjonsberettiget, har disse kasser mindre betydning. 65 kasser (71 pct. av det samlede antall) angår folk i privat virksomhet; særlig finner vi mange og store kasser og pensjonsfond knyttet til skibsfart (samlet formue i 1925 ca. 15 mill. kr.) og handelsvirksomhet (5 mill. kr.). Gruppen «Annен immateriell virksomhet» omfatter lager, sakførere, jordmødre etc. En mere tilfredsstillende gruppering etter social stilling har der ikke vært anledning til å foreta.

Formuenes anbringelse bærer preg av stor forsiktighet for de fleste kassers vedkommende. På grunnlag av de foreliggende regnskapssekstrakter kan den samlede formuesmasse fordeles på 7 poster, slik som det er gjort i tabell 17.

Tabell 17.

Aktivenes anbringelse i pensjons- og understøttelseskasser.

Aktiver	1925		1920	
	1000 kr.	I pct. av samtlige aktiver	1000 kr.	I pct. av samtlige aktiver
Faste eiendommer	220	0,8	200	1,1
Pantobligasjoner	8 795	31,0	7 231	41,0
Ihendehaverobligasjoner	15 427	54,4	7 035	40,0
Aktier	252	0,9	108	0,6
Bankinnskudd	2 508	8,8	1 962	11,1
Arbeidsgiveres gjeld til kassene .	478	1,7	567	3,2
Andre tilgodehavender	690	2,4	523	3,0
Tilsammen . .	28 370	100	17 626	100

Faste eiendommer spiller liten rolle (beløpet gjelder en enkelt kasse). Beholdningen av pantobligasjoner er derimot en betydelig aktivapost. Beløpet steg fra 7.2 mill. kr. i 1920 til 8.8 mill. kr. i 1925, men sank i forhold til de samlede aktiver fra 41 pet. til 31 pet. Ihendehaverobligasjoner omfatter stats-, kommune-, hypotekbank-, boligbank-, kreditforenings- og premieobligasjoner. Beholdningen av disse verdipapirer øket betydelig, både absolutt og relativt, fra 7 mill. kr. (40 pct.) i 1920 til 15 mill. kr. (54 pct.) i 1925. Vi spører her den samme forandring i anbringelsesmåten som for livsforsikrings-selskapenes vedkommende: nyttegning og opkjøp av obligasjoner istedenfor utlån mot pant i fast eiendom. Aktiebeholdningen, som fordeler sig på 7 kasser, er liten når den ses samlet, men muligens allikevel for stor for enkelte kassers vedkommende. Den utgjorde i 1925 kr. 252 000, hvorav dog kr. 66 000 i aktier i Norges Bank. Posten Bankinnskudd var i 1920 2 mill. kr. (11 pct.) og i 1925 2.5 mill. kr. (9 pct.). Beløpet viser liten stigning, som rimelig kan være under de urolige bankforhold i dette tidsrum. Arbeidsgiveres gjeld til kassene utgjorde begge år ca. $1\frac{1}{2}$ mill. kr. Beløpet vedkommer næsten utelukkende 7 pensjonsfond, i hvis regnskap det posteres som «Selskapets (ø: arbeidsgiverens) gjeld til fondet for manglende premiereserve». Posten Andre tilgodehavender omfatter optjente, men ikke forfalne renter, lån til medlemmene, rente- og kontingentrestanser, innestående i overformynderiene felleskasse, samt diverse.

Kassenes samlede inntekt var i 1920 2.2 mill. kr. og i 1925 2.4 mill. kr. De enkelte inntekter finnes spesifisert i tabell 18, såvidt det har latt seg gjøre på grunnlag av materialet. Renteinntekten er øket fra kr. 886 000

i 1920 til kr. 1 498 000 i 1925. I forhold til de rentebærende aktiver gir dette en rentesats på 5,92 pct. i 1920 og 5,80 pct. i 1925.¹⁴⁾ Posten Kontingent og andre tilskudd innbetalt av arbeidsgivere viser

Tabell 18.

Samlet inntekt i pensjons- og understøttelseskasser.

Inntektsart	1925		1920	
	1000 kr.	I pct. av samlet inntekt	1000 kr.	I pct. av samlet inntekt
Renter	1 498	62,8	886	40,5
Kontingent (premie) innbetalt av medlemmer	249	10,4	289	13,2
Kontingent og andre tilskudd innbetalt av arbeidsgivere . .	507	21,4	849	38,8
Gaver ¹⁾	130	5,4	165	7,5
Tilsammen . .	2 384	100,0	2 189	100,0

1) Herunder beløp innvunnet ved tilstellinger.

derimot fall, både absolutt og relativt, hvilket nok tør henge sammen med konjunkturomslaget. Det er for øvrig vanskelig å trekke en bestemt grense mellom denne post og «Gaver». At et aktieselskap overfører av sitt overskudd eller fra sine fond et beløp til funksjonærernes pensjonsfond kan nok kalles en gave, men der tør allikevel være grunn til å skjelne mellom dette og et tilfelle som f. eks. at en læge forærer Lægenes Understøttelsesforening en pengesum.

Tabell 19.

Samlede utgifter i pensjons- og understøttelseskasser.

Utgiftsart	1925		1920	
	1000 kr.	I pct. av samtlige utgifter	1000 kr.	I pct. av samtlige utgifter
Pensjoner og understøttelser . .	709	86,2	497	82,7
Administrasjon og andre omkostn.	61	7,5	51	8,5
Diverse	52	6,3	53	8,8
Tilsammen . .	822	100,0	601	100,0

¹⁴⁾ Som nevnt ligger gjennomsnittsrenten for livsforsikringsselskap høiere i 1925 enn i 1920. At den her ligger lavere i 1925 enn i 1920 kan henge sammen med den store utvidelse av formuen ved nyoprettelse av kasser i tiden 1920—25, hvorved en forholdsvis mindre del av formuen kan være anbragt til den høiere rentefot i årene 1920—21.

Begge poster viser mindre beløp i 1925 enn i 1920, men utgjorde dog i begge år en betydelig del av inntekten. I det hele tatt er vel de aller fleste kasser stiftet ved gaver i en eller annen form — det gjelder også de kasser som er kommet til i det tidsrum vi her behandler.

De samlede utgifter (tabell 19) var i 1920 kr. 601 000, eller 27 pct. av inntektene, og i 1925 kr. 822 000, svarende til 35 pct. av dette års inntekter. Den største utgiftspost er, som tabell 19 viser, utbetalte pensjoner og understøttelser. Dessverre forteller regnskapene intet om størrelsen av de enkelte pensjoner eller understøttelser i de 2 år. — Disse kasser administreres meget billig; i 1925 blev endog 33 kasser og fond administrert uten utgift for kassen, dvs. av arbeidsgiveren. Posten «Administrasjon og omkostninger» er øket noget, fra kr. 51 000 i 1920 til kr. 61 000 i 1925, men relativt avtatt, fra kr. 2,90 pr. kr. 100 000 formue til kr. 2,17. Posten «Diverse» omfatter kurstab, frafalte restanser, tilbakebetalte innskudd etc.

Årsoverskuddet er meget forskjellig i de enkelte kasser. En nærmere undersøkelse viser at det er hensiktsmessig å gruppere kassene som

Tabell 20.

Årsoverskudd i pensjons- og understøttelseskasser.

Kassene fordelt etter medlemmernes livsstilling	1925			1920		
	1000 kr.	I pct. av inntekt	I pct. av formue	1000 kr.	I pct. av inntekt	I pct. av formue
I. I statens tjeneste . .	35	30,6	2,3	32	29,9	2,4
II. I privat virksomhet .	1 529	69,1	6,3	1 559	77,0	11,4
III. Uavhengig av livsstilling	÷ 3	÷ 4,5	÷ 0,3	÷ 3	÷ 4,1	÷ 0,2
Samtlige kasser	1 561	65,5	5,8	1 588	72,5	9,9

ovenfor etter medlemmernes livsstilling. Overskuddet var i begge år ca. $1\frac{1}{2}$ mill. kr., hvilket svarer til 73 pct. av inntekten i 1920 og 66 pct. av inntekten i 1925. Regner vi ut overskuddet i pct. av formuen (ved årets begynnelse), viser også denne «opsparingskvote» et fall, fra 10 pct. i 1920 til 6 pct. i 1925. Grunnen til dette fall er på den ene side de avtagende gaveinntekter, og på den annen side at flere medlemmer etterhvert er blitt pensjons- og understøttelsesberettigede i de gamle kasser. (De 16 nye kasser har en overskuddspct. på 10,0.) Da der i vedtekten for den slags innretninger ofte forekommer bestemmelser om at en viss del av renteinntekten skal utdeles, mens resten legges til kapitalen, er det naturlig at kasser som vesentlig har å regne med renteinntekter (gruppe I) viser en betydelig lavere «opsparingskvote» enn kasser som kan regne med tilskudd og gaver fra arbeidsgivere og velstående medlemmer (gruppe II). Dertil kommer at flesteparten av de store kasser og fond som er opprettet i de siste år, og som alle sorterer under gruppen «Privat virksomhet», ennu omfatter

forholdsvis få pensjons- og understøttelsesberettigede. I gruppen III inngår som nevnt bl. a. de gamle 5-spd. pensjonsinnretninger, hvorav i alle fall en del arbeider med en langsom likvidasjon for øie.

III. Skadeforsikring.

A. Skadeforsikringsselskap under Forsikringsrådets kontroll.

En samlet skadeforsikringsstatistikk byr på den vanskelighet at mens Forsikringsrådet utgir en årlig detaljert beretning for de selskap som er underlagt dets kontroll, finnes der kun knappe 5-års beretninger fra de lokale gjensidige brand-, husdyr- og båtforsikringsselskap. Man er derfor henvist til å behandle de selskap som tas op i Forsikringsrådets statistikk for sig. Denne statistikk omfatter samtlige innenlandske aktieselskap, de større gjensidige selskap (se side 4) og samtlige utenlandske selskaps norske interesser.

De norske og utenlandske selskaps antall og premieinntekt for direkte overtatte forsikringer avsluttet her i landet vil fremgå av tabell 21.

Tabell 21.

Norske og utenlandske skadeforsikringsselskaps virksomhet i landet. Antall og premieinntekt.

Ar	Norske selskap		Utenlandske selskap i Norge		Premier i alt 1000 kr.	Utenlandske selskaps premier i pct. derav
	An-tall	Premier for direkte over-tatte fors. av-sluttet i Norge 1000 kr.	An-tall	Premier for direkte over-tatte fors. av-sluttet i Norge 1000 kr.		
1913	82	30 737	84	9 729	40 466	24,0
1914	82	37 678	86	10 507	48 185	21,8
1915	87	59 398	88	13 856	73 254	18,9
1916	102	129 971	91	21 097	151 068	14,0
1917	121	142 324	86	18 146	160 470	11,3
1918	150	151 021	80	15 298	166 319	9,2
1919	164	154 065	79	13 534	167 599	8,1
1920	160	174 454	77	17 569	192 023	9,1
1921	151	107 179	77	15 293	122 472	12,5
1922	156	85 841	64	12 739	98 580	12,9
1923	148	79 574	73	13 003	92 577	14,0
1924	143	78 786	75	13 556	92 342	14,7
1925	143	75 213	77	11 910	87 123	13,7

Antallet av norske selskap var i 1913 82, steg til 164 i 1919 og sank til 143 i 1925. Premieinntekten viser en lignende bevegelse: 31 mill. kr. i 1913, maksimum 174 mill. kr. i 1920 og 75 mill. kr. i 1925. Antallet av utenlandske selskap har holdt seg forholdsvis konstant. I 1913 var 84 selskap representert her i landet, i 1916 91 selskap. I de følgende år synker antallet til 64 i 1922, men stiger

etter noget, til 77 i 1925. Selskapenes premieinntekt avtar fra 21 mill. kr. i 1916 til 12 mill. kr. i 1925. Stort sett viser det sig at de utenlandske selskaps interesser er relativt avtagende; i 1913 var således deres premieinntekt 24 pct. av den samlede premieinntekt og i 1925 bare 14 pct. I de følgende undersøkelser vil vi innskrenke oss til kun å omtale de norske selskap.

En del selskap arbeider bare med én forsikringsart (enkle selskap), men en hel rekke har også etterhvert optatt flere (sammensatte selskap). Denne utvikling gjelder dog omrent utelukkende aktieselskap. I forhold til det samlede antall aktieselskap er der i løpet av tidsrummet blitt flere sammensatte. Prosenten av enkle selskap er nemlig sunket fra 60 i 1912 til 37 i 1925. Da man må gå ut fra at der i de bestående selskap er en tendens til etterhvert å opta flere forsikringsarter, kunde denne nedgang i procenten henge sammen med at de bestående selskap gjennemsnittlig hadde en lengre virketid bak sig i 1925 enn i 1912. Nedgangen kan imidlertid også henge sammen med at der i perioden er kommet til helt nye forsikringsarter som er blitt optatt av gamle og nye selskap, uten forskjell. For å undersøke hvad der er tilfelle gir man følgende oversikt:

	I alt.	Sammen-satte selsk.	Enkle selsk.	Enkle selsk. i pct. av samtlige.
Samtlige bestående aktieselsk. i 1925	79	50	29	37 pct.
Herav:				
Selskap som allerede bestod i 1912:	»			
a) fordeling i 1912	25	10	15	60 »
b) —— i 1925	25	16	9	36 »
Selskap stiftet etter 1912:				
a) fordeling ved starten . . .	54	19	35	63 »
b) —— i 1925	54	34	20	37 »

Som vi ser er utviklingen like så sterk i de nye selskap som i de gamle. Man kan altså slutte at årsaken vesentlig ligger i at forsikringsvirksomhetens omfang er utvidet til nye forsikringsarter. Dette vil også fremgå av følgende oversikt i tabell 22 over de forsikringsarter selskapene har arbeidet med.

De hyppigste forsikringsarter er brand-, transport- og innbruddstyper-forsikring. Antallet av aktieselskap som har arbeidet med disse brancher er 4-doblet fra 1912 til 1925, mens antallet av selskap ifølge tabell 21 ikke engang er fordoblet. I sistnevnte år arbeidet henholdsvis 53, 65 og 29 selskap med disse forsikringer. De nye brancher ansvar-, garanti-, glass-, motorvogn- og ulykkesforsikring har etterhvert funnet ganske stor utbredelse. For øvrig henvises til tabell 22.

Ser vi på premieinntekten, viser det sig at b r a n d og t r a n s p o r t uten sammenligning er de betydeligste forsikringsarter. Av selskapenes samlede premieinntekt (for egen regning) i 1913 falt 20 pct. på brand, 76 pct. på transport *Premier. Brand, trans-* og øvrige *forsikr.* og 4 pct. på de øvrige forsikringsarter. I årenes løp er der imidlertid foregått

Tabell 22.

A n t a l l n o r s k e s k a d e f o r s i k r i n g s s e l s k a p e n g a g e r t i d e
f o r s k j e l l i g e f o r s i k r i n g s a r t e r .

Forsikringsart	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923	1924	1925
Brandf. Aktieselsk.	13	16	17	18	20	28	46	58	64	56	54	55	53	53
» Gj.selsk. ¹⁾ .	8	9	9	10	13	13	13	13	12	13	14	15	16	17
Transp. Aktieselsk.	17	17	18	20	31	48	77	88	89	81	77	68	66	65
» Gj.selsk. m. premie ¹⁾ .	16	17	17	17	19	21	22	24	23	23	23	23	23	21
» Gj.selsk. med hel utligning ¹⁾	19	19	19	21	21	21	21	22	19	19	18	15	14	14
Ansvarsfors.	1	2	4	6	9	10	15	19	19	14	15	19	20	19
Blindefors.	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	3	1	1	1
Garantifors.	1	1	1	1	1	7	7	15	13	9	11	13	14	14
Glassfors.	2	2	3	3	3	2) ²⁾ 6	2) ²⁾ 6	2) ²⁾ 10	2) ²⁾ 11	2) ²⁾ 11	2) ²⁾ 14	2) ²⁾ 16	2) ²⁾ 18	2) ²⁾ 19
Husdyrfors. Aktieselsk.	-	-	-	-	1	5	8	16	15	14	15	14	13	10
» Gj.selsk. ¹⁾	5	5	5	6	6	6	6	6	5	5	5	5	6	6
Innbruddstyper-fors.	7	7	9	9	10	14	20	27	30	27	27	28	29	29
Maskinfors.	1	1	1	2	2	5	5	8	6	3	4	5	5	8
Motorvognfors.	-	-	-	1	1	4	4	5	4	7	8	9	13	14
Storm- og hagl-skadefors.	-	-	-	-	-	-	-	1	2	3	5	2	1	1
Streikefors.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Ulykkesfors.	2	2	3	3	5	9	12	18	18	15	18	19	22	22
Vannledningsskade-fors.	1	1	1	2	2	7	8	14	12	9	10	11	10	11
Diverse ³⁾ .	5	6	6	6	3	7	2	3	9	6	8	8	5	7

¹⁾ Samtlige selskap utenfor Forsikringsrådets kontroll behandles i senere tabeller.

²⁾ Ett gjensidig selskap. ³⁾ Heri inngår bl. a. husleie-, reisegods-, blindtarm- og skiforsikring med ett, til dels to selskap i hver branche.

en bemerkelsesverdig forskjynning mellom disse brancher, slik at der i 1925 falt hele 53 pct. av den samlede premieinntekt på brand, 33 pct. på transport og 14 pct. på de øvrige forsikringer (se tabell 23).

Tabell 23.

S a m l e t p r e m i e i n n t e k t f o r e g e n r e g n i n g i s a m t l i g e s k a d e f o r s i k r i n g s s e l s k a p o g s æ r s k i l t f o r d e t o v i k t i g s t e f o r s i k r i n g s a r t e r .
(Innen- og utenlandske interesser.)

År	Brand-forsikr.	Trans-portfors. ¹⁾	Øvrige forsikr.	Til-sammen	Pct.vis fordeling etter premieinntekten			Indekstall for premieinntekten (Premieinntekt i 1913 = 100)		
					Brandf. Pct.	Transp. Pct.	Øvrige forsikr. Pct.	Brand-forsikr.	Transp. forsikr.	Øvrige forsikr.
	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.						
1913	5 002	18 862	887	24 751	20,2	76,2	3,6	100	100	100
1914	5 664	22 872	984	29 520	19,2	77,5	3,3	113	121	111
1915	6 076	38 355	1 095	45 526	13,3	84,3	2,4	122	203	123
1916	10 481	90 583	1 587	102 651	10,2	88,2	1,6	210	480	179
1917	17 483	101 178	6 624	125 285	13,9	80,8	5,3	350	536	747
1918	32 412	117 458	13 150	163 020	19,9	72,0	8,1	648	623	1 482
1919	59 553	120 547	19 902	200 002	29,8	60,3	9,9	1 191	639	2 243
1920	92 247	128 898	22 697	243 842	37,8	52,9	9,3	1 844	683	2 558
1921	73 185	74 373	10 890	158 448	46,2	46,9	6,9	1 463	394	1 228
1922	47 116	41 236	6 751	95 103	49,5	43,4	7,1	942	219	761
1923	49 461	31 085	6 801	87 347	56,6	35,6	7,8	989	165	767
1924	39 703	26 621	6 455	72 779	54,5	36,6	8,9	794	141	728
1925	32 894	20 658	8 378	61 930	53,1	33,4	13,5	658	110	944

¹⁾ Hertil kommer Krigsforsikringen og A/S Norsk Varekrigsforsikring, som omtales side 69 og 71. Se også tabell 60.

Premieinntekten er i og for sig steget betydelig i samtlige forsikringsbrancher, men altså relativt sterkest i brandforsikring. (Ang. premieinntektens stigning i Norges Brandkasse, se side 73.) Dette fremgår ennu klarere når vi regner premieinntekten om til indekstall (premieinntekten i 1913 = 100). For brandforsikringens vedkommende stiger indekstallet fra 100 i 1913 til 1844 i 1920, mens indekstallet for transport bare stiger til 683. I 1925 er tallene sunket til henholdsvis 658 og 110. Den sterke stigning i indekstallet for de øvrige forsikringer — 2558 i 1920 og 944 i 1925 — skyldes for en stor del den omstendighet at selskapene etterhvert har optatt nye forsikringsarter, som praktisk talt ikke hadde nogen betydning i 1913.

Den voldsomme stigning i premieinntekten for brandforsikring turde tiltrenge en nærmere omtale. En del av stigningen kommer selvsagt av at forsikringstagerne har forsikret sine eiendommer og sitt innbo med høiere beløp som følge av prisstigningen. Hvis vi skiller ut den premieinntekt som vedrører direkte overtatte forsikringer avsluttet her i landet, og regner beløpene om til indekstall (tabell 24), viser det sig at stigningen i disse indekstall på langt nær er så sterk som i den samlede premieinntekt.¹⁵⁾ Man tør derav slutte at den sterke stigning i den samlede premieinntekt for en vesentlig del skyldes at selskapenes øvrige interesser (i utlandet) er øket betydelig.

Tabell 24.

Indekstall for premier i brandforsikringsselskap under Forsikringsrådet.
Premieinntekt i 1913 = 100.

År	Samlet premie-inntekt (for egen regn.)	For direkte forsikringer avsluttet i Norge
1913	100	100
1914	113	108
1915	122	112
1916	210	164
1917	350	272
1918	648	438
1919	1 191	518
1920	1 844	656
1921	1 463	559
1922	942	495
1923	984	494
1924	794	511
1925	658	502

Det vilde i denne forbindelse være av interesse å undersøke i hvilken utstrekning premieinntektens stigning i brand- og transportforsikring skyldes: 1) endringer i antallet av forsikrede gjenstander og deres kvalitet, 2) prisstigningen, 3) endringer i premiesatsene. Det foreliggende materiale tillater imidlertid ikke å gå nærmere inn på disse spørsmål undtagen til dels for brandforsikringens vedkommende, hvor prisstigningens innflydelse vil bli omtalt senere. (Se tabell 58 side 74.)

Vi vil dernæst undersøke hvorledes premiene inntekten og de betalte erstatninger har stillet sig innen de enkelte forsikringsbrancher. Av plasshensyn har man nøiet sig med å ta med de brancher som i 1925 hadde en samlet premieinntekt på 1 mill. kr. og derover (tabell 25). Premiene er angitt brutto, samt brutto for direkte overtatte forsikringer avsluttet her i landet, og de betalte erstatninger (brutto og direkte) i pct. derav.¹⁶⁾

¹⁵⁾ Riktignok er premieinntekten i Norge oppgitt brutto og den samlede premieinntekt for egen regning, men dette forhold er av mindre betydning, da reassuranseprocenten har holdt sig forholdsvis konstant. Se herom tabell 27. ¹⁶⁾ De faktiske erstatningsbeløp for brand, transport og den samlede forsikringsvirksomhet, vil ses av tabellene 59, 61 og 62.

Tabell 25.

Premier og betalte erstatninger i procent derav i de største forsikringsbrancher.

(Arbeidende selskap i fri virksomhet.)

År	Brandforsikring Aktieselskap				Brandforsikring Gjens. selsk. m. bestemt premie				Transportforsikring ¹⁾ Aktieselskap			
	Premier		Betalte erst. i pct. derav		Premier		Betalte erst. i pct. derav		Premier		Betalte erst. i pct. derav	
	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.
	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.
1913	9 231	4 541	56,7	-	398	398	69,6	-	20 783	11 381	76,1	-
1914	10 511	4 898	61,7	-	442	442	75,6	-	26 299	15 189	68,3	-
1915	12 130	5 043	53,7	-	482	481	60,8	-	73 930	32 915	58,5	-
1916	19 857	7 559	122,2	228,9	533	532	44,8	44,9	227 361	91 678	62,2	-
1917	37 681	12 788	38,3	46,1	639	639	46,8	46,8	291 165	96 949	71,4	71,1
1918	74 609	20 827	43,3	32,6	825	825	47,8	47,8	316 985	97 620	66,5	63,5
1919	127 493	24 634	54,1	81,7	952	952	52,9	52,9	288 613	91 684	78,7	69,5
1920	179 265	31 291	47,7	49,4	1 106	1 105	50,7	50,8	330 487	98 721	83,3	79,0
1921	133 612	26 316	70,0	60,3	1 297	1 294	50,4	50,5	157 777	49 749	121,3	97,9
1922	85 984	23 073	77,5	60,1	1 367	1 362	71,2	71,4	82 786	36 806	118,7	81,3
1923	82 755	22 668	69,0	65,2	1 752	1 747	77,7	78,0	53 914	28 363	121,5	105,4
1924	74 687	23 195	62,8	44,9	2 142	2 061	69,8	71,6	51 875	31 478	118,2	98,3
1925	65 603	22 602	59,8	55,7	2 400	2 201	53,2	56,3	47 702	30 263	105,1	99,6

¹⁾ I gjensidig transportforsikring er utlignede efterskudd inkludert i premieinntekten. Man finner det derfor mindre heldig å beregne nogen skadeprocent og angir kun premieinntekten.

År	Gjensidige seiskap med bestemt premie		Gjensidige selskap med hel utligning	
	Brutto 1000 kr.	Direkte 1000 kr.	Brutto 1000 kr.	Direkte 1000 kr.
1913	3 576	2 951	14 875	10 343
1914	4 247	3 640	17 314	12 257
1915	4 883	4 026	22 500	15 440
1916	6 240	5 026	37 362	23 042
1917	6 332	5 385	36 007	23 336
1918	5 892	4 663	32 536	21 487
1919	8 372	6 362	33 789	22 545
1920	13 604	10 716	35 983	23 569
1921	9 509	7 358	21 189	16 091
1922	7 041	5 452	18 396	12 830
1923	6 156	5 223	16 084	10 960
1924	6 118	4 961	15 045	9 926
1925	6 206	5 187	9 630	7 059

(Forts.)

Tabell 25 (forts.).

År	Ansvarsforsikring				Husdyrforsikring Aktieselskap				Husdyrforsikring Gjensidige selskap			
	Premier		Betalte erst. i pct. derav		Premier		Betalte erst. i pct. derav		Premier		Betalte erst. i pct. derav	
	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.
	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.
1913	142	142	16,2	-	-	-	-	-	407	406	56,0	-
1914	179	179	29,6	-	-	-	-	-	459	459	60,8	-
1915	202	201	24,3	-	-	-	-	-	506	506	58,9	-
1916	460	429	21,1	21,0	-	-	-	-	688	679	44,5	44,6
1917	816	531	20,2	17,5	366	235	40,7	43,4	1 105	1 105	48,1	48,1
1918	1 004	553	16,2	22,8	1 565	872	51,5	57,1	1 637	1 637	54,5	54,5
1919	2 354	1 124	17,9	23,5	2 791	1 530	80,9	95,6	2 062	2 049	67,3	67,7
1920	4 267	1 911	24,6	34,1	2 676	1 537	116,7	120,3	1 840	1 840	85,9	85,9
1921	2 196	1 562	41,6	39,8	727	210	72,2	79,1	1 516	1 516	75,6	75,6
1922	2 263	1 603	43,5	45,0	580	259	86,4	78,8	996	996	88,5	88,5
1923	3 063	2 218	39,2	38,9	397	208	66,5	55,8	744	744	69,5	69,5
1924	3 464	2 202	41,1	41,6	420	182	69,8	68,7	656	641	61,6	61,0
1925	3 739	3 542	46,7	32,6	323	184	55,4	58,7	699	690	51,6	50,9

Tabell 25 (forts.).

År	Innbruddstyper forsikring				Motorvogn- forsikring				Ulykkesforsikring			
	Premier		Betalte erst. i pct. derav		Premier		Betalte erst. i pct. derav		Premier		Betalte erst. i pct. derav	
	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.	Brutto	For direkte overt. forsikr.
	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	.Pct.	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.	1000 kr.	1000 kr.	Pct.	Pct.
1913	100	75	34,0	-	-	-	-	-	275	275	48,0	-
1914	150	130	39,3	-	-	-	-	-	285	265	81,8	-
1915	204	176	55,4	-	-	-	-	-	355	353	40,0	-
1916	283	232	39,9	40,9	-	-	-	-	564	494	36,0	39,7
1917	1 303	371	44,1	54,7	12	4	8,3	-	5 546	617	35,3	30,6
1918	3 600	767	25,2	48,9	22	5	22,7	-	10 243	848	23,2	37,4
1919	6 213	993	34,0	39,7	97	30	12,4	10,0	13 754	1 042	37,0	28,9
1920	10 722	1 214	39,5	32,4	281	57	37,0	21,1	13 526	1 220	55,1	55,8
1921	1 833	1 008	37,6	38,2	489	290	47,6	34,8	2 102	983	26,2	28,7
1929	1 843	1 048	43,7	48,0	677	549	37,2	32,6	1 469	1 003	54,4	47,1
1923	1 663	1 031	42,2	41,1	653	561	61,3	58,3	1 523	1 067	44,3	41,9
1924	1 611	1 024	45,4	46,3	1 231	1 007	43,9	46,9	1 628	1 010	46,0	44,1
1925	1 631	1 049	49,5	52,6	1 419	1 143	52,1	54,2	1 789	1 042	41,0	36,8

De fleste av tallene er sterkt påvirket av konjekturene. I brand(a/s)-, transport-, husdyr-, innbruddsstyveri- og ulykkesforsikring steg premieinntekten sterkt til 1919—20, og falt derefter betydelig. I ansvarsforsikring, hvor stigningen også var meget sterk, har tilbakegangen vært betydelig mindre. Motorvognforsikringen viser en uavbrutt stigning fra en beskjeden begynnelse i 1917. Den gjensidige brandforsikring viser også — i motsetning til brandaktieselskapene — en jevn stigning i premieinntekten.

Procentforholdet mellom de betalte erstatninger og den bokførte premie-*Skadeprocent*. inntekt kalles i forsikringsverdenen i almindelighet *s k a d e p r o c e n t e n* og er i praksis et meget benyttet mål som uttrykk for forsikringsdriften i det enkelte år og gjennem lengere tidsrum. Målet er i enkelte tilfelle ganske brukbart, men temmelig grovt og lite egnet til belysning av de virkelige forhold som et selskap har å regne med. Hverken det betalte erstatningsbeløp eller den bokførte premie svarer til forholdene i året.

Man må for det første skille mellom *postert premie* og *optjent premie*. Med postert premie forstår den premieinntekt som er ført op i årets regnskap. En del av denne premieinntekt — svarende til ennu ikke avløpet risiko — må imidlertid avsettes til neste år som uoptjent. På den annen side tas til inntekt i året en tilsvarende premieavsetning fra foregående år, og vi får således optjent premie = årets posterte premie \div uoptjent premie overført til neste år + avsatt premie overført fra foregående år. Som regel utgjør premieavsetningen en bestemt prosent av årets premieinntekt. Hvis det innbetalte premiebeløp er like stort fra år til annet, vil derfor den posterte og den optjente premie falle sammen, idet der tas til inntekt fra foregående år like meget som der igjen overføres til neste år. I en årekke med stigende premieinnbetaling vil derimot optjent premie ligge under postert premie, og omvendt vil i år med synkende premieinnbetaling den optjente ligge over. — Man må også skille mellom *inntrufne* og *betalte* skader (erstatninger). De i året utbetalte erstatninger angår nemlig dels årets egne skader, dels tidligere års skader, slik at inntrufne skader og utbetalte erstatninger i et år sjeldent vil dekke hverandre.

Det teoretisk riktige ville være å måle de i året *inntrufne* skader på den del av premieinntekten som står til disposisjon for disse skader, nemlig den *optjente* premie. Dette lar sig her ikke gjøre, da den offisielle statistikk kun oppgir regnskapsmessig premieinntekt og betalte erstatninger, og man savner materiale til å foreta beregninger som vilde ha nogen større betydning. Man er derfor prinsipielt blitt stående ved å benytte den vanlig eberegningsmåte, hvor i hvert fall de oppgitte tall i og for sig er korrekte.

Det ligger i sakens natur at skadeforsikringsvirksomheten ikke må bedømmes ut fra det enkelte gode eller dårlige skadeår. Av det tilfeldige faktum at f. eks. brandforsikringsaktieselskapene (norsk forretning) i 1916 hadde en skadeprocent på 229 (Bergensbranden) og i 1917 en skadeprocent på 46, kan man ikke slutte noget om brandpremienes tilstrekkelighet. De enkelte års skadeprocent har derfor kun en viss aktuell interesse for det enkelte selskap.

I tabell 26 har man slått 5 år sammen og regnet ut den gjennemsnittlige skadeprosent i hvert 5-år for de enkelte forsikringsarter. Dessuten har man også regnet ut en gjennemsnittlig skadeprosent for hele tidsrummet. De to øverste horisontale rekker under hver forsikringsart er bruttotall, som i denne forbindelse har den største interesse, den nederste gjelder premier og erstatninger for egen regning.

For brandforsikringens vedkommende har man også regnet ut en skadeprosent på grunnlag av beregnet optjent premie, idet man av hvert års posterte

Tabell 26.

Skadeprosent i gjennemsnitt for tidsrummet 1913—25 og for 5-års perioder.

(Posterte premier og betalte erstatninger. Tallene i parentes gjelder beregnet optjent premie.)

	Forsikringsart	1913—1915	1916—1920	1921—1925	1913—1925
Brand	Aktieselsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	57,4 (60,2) - 55,3 (61,6)	61,1 (72,9) 87,7 (99,8) 54,0 (64,1)	67,7 (61,8) 57,2 (55,6) 69,4 (63,8)
	Gj.selsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	68,7 (71,3) - 68,9 (76,1)	48,6 (51,8) 48,6 (51,8) 49,5 (49,4)	64,5 (68,5) 65,6 (69,2) 61,3 (65,2)
					62,8 (65,7) 72,5 (77,7) 60,2 (63,4)
					59,3 (62,7) 57,1 (60,5) 58,5 (61,7)
Transport. Aktieselskap	Aktieselsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	67,8 - 59,0	72,4 1) 70,8 67,9	117,0 96,5 128,0
					88,4 85,1 88,9
Ansvar	Aktieselsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	23,4 - 28,7	20,0 23,8 19,1	42,4 39,6 40,8
					29,4 31,7 29,6
Husdyr	Aktieselsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	- - -	1) 72,6 1) 76,1 1) 77,0	70,1 68,2 76,6
	Gj.selsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	58,8 - 59,0	60,1 60,2 60,3	69,4 69,1 67,2
					71,1 73,1 74,0
					63,3 64,6 62,7
Tyveri	Aktieselsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	42,9 - 42,5	36,5 43,3 39,3	43,7 45,2 40,5
					40,8 44,3 40,5
Motorvogn	Aktieselsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	- - -	1) 20,1 2) 15,6 3) 30,8	48,4 45,4 49,3
					35,8 36,8 42,4
Ulykke	Aktieselsk.	Brutto Direkte fors. For egen regn.	56,6 - 55,6	37,3 38,5 39,0	42,4 39,7 45,1
					43,7 39,1 45,2

¹⁾ 1917—1920. ²⁾ 1919—1920. ³⁾ 1918—1920.

premier har tenkt sig avsatt 40 pct. som uoptjent. I den nederste rekke «For egen regning» har korrekjonene kunnet foretas i overensstemmelse med de overførsler som regnskapene angir. Denne skadeprocenten, som i hvert fall ligger den teoretisk riktige noget nærmere, er tilføiet i parentes og nærmest tatt med for å vise av hvilken betydning det er å skille mellom postert og optjent premie i år med sterkt stigende og sterkt fallende premieinntekt. I 5-året 1916—20 utgjorde således i brandaktieselskapene (direkte forsikringer i Norge) de betalte erstatninger 87.7 pct. av posterte premier og 99.8 pct. av optjente premier.

Idet man henviser til tabellen, skal man noe sig med å peke på at grunnen til at skadeprocenten — hele tidsrummet tatt under ett — synes å ligge noget lavere i de gjensidige brandforsikringsselskap¹⁷⁾ enn i aktieselskapene, først og fremst skyldes Bergensbranden, som nettop gikk ut over aktieselskapene. I husdyrforsikringen synes dog de gjensidige selskap gjennemgående å ha arbeidet med lavere skadeprocent enn aktieselskapene, idet skadeprocenten for hele tidsrummet var henholdsvis 65 og 73 (direkte forsikringer). Transportforsikringen har i 5-året 1921—25 hatt en særdeles ugunstig skadeprocent, nemlig 117 brutto og 128 for egen regning — i lengden et helt uholdbart forhold. I de øvrige brancher ligger skadeprocenten under 50.

Som et naturlig tillegg til denne beregning vilde man gjerne ha stillet opp en omkostningsprosent (ɔ: omkostninger i pct. av premier) for hver branche. Da der imidlertid ikke foreligger nogen fordeling av de samlede omkostninger på de enkelte brancher, har man måttet la denne beregning ligge.

Av den samlede premieinntekt beholder selskapene som regel bare en del *Reassuranse*, for egen regning, mens resten blir avgitt i reassurans. Man vil her undersøke dette forhold såvel for livsforsikring som for skadeforsikring.

I tabell 27 er premieinntekten for egen regning regnet ut i pct. av bruttopremieinntekten. Som det ses av tabellen beholder de gjensidige selskap gjennemgående en betraktelig større del av premieinntekten for egen regning enn aktieselskapene. Særlig er dette tilfelle i brand- og husdyrforsikring, hvor de gjensidige selskap gjennemgående har beholdt 90 pct. og derover av premieinntekten for egen regning, mens aktieselskapene har reassurerert omtrent halvparten. I transportforsikring synes aktieselskapene etterhvert å ha vært tilbøelige til å løpe en stadig mindre del av risikoen selv (i 1913 41 pct., i 1920 32 pct. og i 1925 bare 25 pct.). Av andre større forsikringsarter kan nevnes ansvars-, innbruddsstyveri- og ulykkesforsikring, som gjennemgående har beholdt 50—65 pct. av premieinntekten for egen regning, samt glassforsikring, som har beholdt over 90 pct. Ansvarsforsikringen har vært i sterk utvikling i dette tidsrum, og det er her tallene for de senere år — ca. 50 pct. — som tør være de karakteristiske. For de mindre brancher svinger tallene så meget at det er vanskelig å uttale noget bestemt om forholdet.

¹⁷⁾ Ut lignede efterskudd med fradrag av tilbakebetalte beløp er tatt med fra 1924 av i premieinntekten.

Tabell 27.

Norske forsikringsselskaps premieinntekt for egen regning i pct.
av premieinntekten brutto.

	1913 Pct.	1915 Pct.	1920 Pct.	1925 Pct.
Livsforsikring	83,3	81,5	81,9	80,0
Brandforsikring . 1. Aktieselskap	49,9	46,1	50,9	46,8
2. Gj.selskap m. bestemt premie	92,2	99,6	95,6	90,6
Transportforsikr. 1. Aktieselskap	41,1	31,6	32,0	25,3
2. Gj.selskap m. bestemt premie	56,4	55,7	67,6	59,7
3. ——→ hel utligning	56,2	53,9	39,0	51,2
Ansvarsforsikring	27,4	29,4	50,0	57,1
Blindeforsikring	-	-	87,7	100,0
Garantiforsikring	53,1	52,1	39,9	55,5
Glassforsikring	100,0	99,8	94,3	91,0
Husdyrforsikring. 1. Aktieselskap	-	-	55,7	57,2
—→ 2. Gj.selskap	99,3	98,4	88,1	94,0
Husleieforsikring	100,0	100,0	100,0	100,0
Innbruddstyperiforsikring	62,9	67,4	43,9	62,3
Maskinforsikring	42,1	52,3	42,2	20,1
Motorvognforsikring	-	49,8	55,5	37,0
Reisegodsforsikring	61,5	66,2	-	20,0
Skiforsikring	100,0	100,0	100,0	-
Storm- og haglskadeforsikring	-	-	100,0	89,2
Streikeforsikring	-	-	-	100,0
Ulykkesforsikring	73,6	63,6	45,9	62,3
Vannledningsskadeforsikring	63,3	64,3	89,8	50,8
Diverse	24,7	8,5	80,2	92,4
Gjennemsnitt . . .	65,9	64,2	68,3	65,4

Aktieselskap
og gjensidige
selskap.

Man har hittil — for å lette oversikten — ikke trukket noget skarpt skille mellom aktieselskap og gjensidige selskap. Disse to til dels konkurrerende selskapsformer har imidlertid hatt en forskjellig utvikling. Mens antallet av aktieselskap og deres virksomhet har vært sterkt påvirket av konjunkturene — et forhold vi senere skal komme tilbake til —, har de gjensidige selskaps utvikling hatt et betydelig roligere forløp. Dette viser sig også tydelig når vi undersøker, særskilt for aktieselskap og gjensidige selskap, hvor mange nye selskap der blev stiftet i dette tidsrum, samt hvor mange av de eldre og nystiftede selskap der fremdeles var i fri virksomhet ved utgangen av 1925 (tabell 28).

Av de aktieselskap og gjensidige selskap med bestemt premie som eksisterte i 1913 var ca. 75 pct. fremdeles i virksomhet i 1925. Av gjensidige selskap med hel utligning var bare 56 pct. tilbake. Av nye aktieselskap stiftet i oppgangs- eller krisearene var 46 pct. fremdeles i virksomhet i 1925, av nye gjensidige selskap med bestemt premie derimot 82 pct. (2 nye selskap kom til) og av nye gjensidige selskap med hel utligning 50 pct. Ser vi på hele tidsrummet under ett, er antallet av arbeidende aktieselskap øket fra 30 i 1913 til 65 i 1925 (en stigning på 117 pct.), mens antallet av gjensidige selskap med bestemt premie er øket fra 33 til 43 (30 pct.) og antallet av selskap med hel utligning er sunket fra 18 til 11. For aktieselskapene var stigningen betydelig større fra 1913 til 1920, nemlig over 200 pct.,

Tabell 28.

Antall¹⁾ arbeidende skadeforsikringsselskap 1913, 1920 og 1925.

	Antall selskap i 1913	Hørev tilbake i 1925	Pct. tilbakeværende i 1925	Nye selskap siden 1913	Hørev tilbake i 1925	Pct. tilbakeværende i 1925	Antall selskap i 1920	Antall selskap i 1925	Antall selskap i 1920 i pct. av antall selskap i 1913	Antall selskap i 1925 i pct. av antall selskap i 1920	Antall selskap i 1925 i pct. av antall selskap i 1913
Aktieselskap	30	22	73,3	94	43	45,7	97	65	323,3	67,0	216,7
Gjensidige selskap med best. premie	33	25	75,8	22	18	81,8	41	43	124,2	104,9	130,3
Gjensidige selskap med hel utligning	18	10	55,6	2	1	50,0	17	11	94,4	64,7	61,1
Samtlige selskap	81	57	70,4	118	62	52,5	155	119	191,4	76,8	146,9

¹⁾ Et selskap med flere avdelinger regnes her kun som ett selskap. Et selskap som er optatt i et annet er regnet for ophørt. Selskap under avvikling er også regnet for ophørt.

Idet antallet steg fra 30 til 97. Senere er antallet gått sterkt ned, idet en hel del av de nystiftede selskap er gått inn. Der blev altså under krigen stiftet betydelig flere aktieselskap enn gjensidige selskap, men av de nystiftede bestod ved utgangen av 1925 et relativt større antall av de nye gjensidige selskap med bestemt premie enn av de nye aktieselskap.

Ved bedømmelsen av de forskjellige selskapsformers betydning må man imidlertid ta hensyn til deres størrelse. I tabell 29 A har man fordelt den samlede premieinntekt på aktieselskap og gjensidige selskap, samt uttrykt premieinntekts stigning ved indekstall.

I 1913 falt 55 pct. av den samlede premieinntekt på aktieselskapene, i 1919—20 89 pct. og i 1925 81 pct. De gjensidige selskap er således gått relativt tilbake. Tilbakegangen faller imidlertid vesentlig på de gjensidige selskap med hel utligning,¹⁸⁾ hvis premieinntekt i 1913 utgjorde 33 pct. av den samlede premieinntekt, men i 1925 bare 8 pct. Som indeks-tallene viser steg aktieselskapenes premieinntekt fra 100 i 1913 til 1606 i 1920, og sank så i løpet av de næste 5 år til 371 i 1925. Premieinntekten i gjensidige selskap med bestemt premie viser en betydelig mindre stigning, men også et betydelig mindre fall (387 i 1920 og 216 i 1925). I gjensidige selskap med hel utligning steg premieinntekten til 174 i 1920 og utgjorde i 1925 bare 61 pct. av premiene i 1913. Tar man prisnivåets stigning i betrakting, har disse selskaps virksomhet vært i tilbakegang, selv i opgangsårene. (Man skal etter minne om at tallene gjelder premieinntekt for egen regning.) — I tabell 29 B har man på lignende måte fordelt den del av premieinntekten som vedrører

¹⁸⁾ Disse selskap driver utelukkende transportforsikring.

Tabell 29.

Samlet premieinntekt fordelt på aktieselskap
og gjensidige selskap.

A. Innenlandske og utenlandske interesser. (For egen regning.)

År	Aktie-selskap	Gjensidige selskap med bestemt premie ¹⁾	Gjensidige selskap med hel utligning ¹⁾	Samlet premie-inntekt	Procentvis fordeling av premieinntekten			Indekstall for premie-inntekten		
					Aktie-selskap	Gj.selsk. m. best. premie	Gj.selsk. m. hel utlign.	Aktie-selskap	Gj.selsk. m. best. premie	Gj.selsk. m. hel utlign.
						Pct.	Pct.		Pct.	Pct.
		1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.						
1913	13 557	3 111	8 083	24 751	54,8	12,6	32,6	100	100	100
1914	15 906	3 604	10 010	29 520	53,9	12,2	33,9	117	116	124
1915	29 490	3 897	12 138	45 525	64,8	8,5	26,7	218	125	150
1916	80 098	4 616	17 937	102 651	78,0	4,5	17,5	591	148	222
1917	103 503	5 318	16 464	125 285	82,6	4,2	13,2	764	171	204
1918	144 310	5 698	13 011	163 019	88,5	3,5	8,0	1 065	183	161
1919	178 923	7 798	13 280	200 001	89,5	3,9	6,6	1 320	251	164
1920	217 752	12 052	14 038	243 842	89,3	4,9	5,8	1 606	387	174
1921	140 241	8 210	9 997	158 448	88,5	5,2	6,3	1 035	264	124
1922	79 386	6 495	9 222	95 103	83,5	6,8	9,7	586	209	114
1923	72 009	6 239	9 099	87 347	82,4	7,2	10,4	531	201	113
1924	57 232	6 595	8 952	72 779	78,6	9,1	12,3	422	212	111
1925	50 293	6 710	4 927	61 930	81,2	10,8	8,0	371	216	61

¹⁾ Tatt med utlignet efterskudd uten fradrag for tilbakebetalte beløp.

B. Direkte overtatte forsikringer avsluttet i Norge.

År	Aktie-selskap	Gjensidige selskap med bestemt premie	Gjensidige selskap med hel utligning	Samlet premie-inntekt	Procentvis fordeling av premieinntekten			Indekstall for premie-inntekten		
					Aktie-selskap	Gj.selsk. m. best. premie	Gj.selsk. m. hel utlign.	Aktie-selskap	Gj.selsk. m. best. premie	Gj.selsk. m. hel utlign.
						Pct.	Pct.		Pct.	Pct.
		1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.						
1913	16 528	3 866	10 343	30 737	53,8	12,6	33,6	100	100	100
1914	20 775	4 645	12 257	37 677	55,1	12,3	32,6	126	120	119
1915	38 850	5 118	15 441	59 409	65,4	8,6	26,0	235	132	149
1916	100 591	6 338	23 042	129 971	77,4	4,9	17,7	609	164	223
1917	111 807	7 237	23 336	142 380	78,5	5,1	16,4	676	187	226
1918	122 269	7 265	21 487	151 021	81,0	4,8	14,2	740	188	208
1919	122 004	9 516	22 545	154 065	79,2	6,2	14,6	738	246	218
1920	137 045	13 840	23 569	174 454	78,6	7,9	13,5	829	358	228
1921	80 778	10 333	16 091	107 202	75,4	9,6	15,0	489	262	156
1922	65 075	7 958	12 830	85 863	75,8	9,3	14,9	394	206	124
1923	60 756	7 853	10 960	79 569	76,4	9,9	13,7	368	203	106
1924	60 904	7 955	9 926	78 785	77,3	10,1	12,6	368	206	96
1925	59 902	8 252	7 059	75 213	79,6	11,0	9,4	362	213	68

direkte overtatte forsikringer avsluttet her i landet. Forholdet mellom aktieselskap og gjensidige selskap viser sig stort sett å være det samme hvad enten man legger den samlede eller den innenlandske premieinntekt til grunn ved sammenligningen. Derimot er der stor forskjell på de to indekstall i tabellene som angir stigningen i aktie selskapenes premieinntekt. Mens aktieskapenes innenlandske premieinntekt (for direkte overtatte forsikringer) kun stiger til 829 i 1920, stiger deres samlede premieinntekt til 1606. Det er umulig nøyaktig å angi i hvilken utstrekning dette skyldes den omstendighet at de utenlandske interesser er steget sterkere enn de innenlandske. I Forsikningsrådets statistikk har man visstnok oppgaver over direkte forsikringer (brutto) i Norge (tabell B), men man vet ikke hvor meget av den øvrige bruttopremieinntekt er direkte forsikringer avsluttet i utlandet eller overtatt reassuranse.

Man skal dernæst gå over til å gi en oversikt over de kapitalinteresser som knytter seg til skadeforsikringsvirksomheten, samt undersøke hvorledes overskuddet eller underskuddet og den relative avkastning har stillet seg i de enkelte år. Det ligger i sakens natur at man i en slik undersøkelse bare bør ta med arbeidende selskap i fri virksomhet.¹⁹⁾ Da aktieselskap og gjensidige selskap jo til dels arbeider med et noget forskjellig formål for øie og deres økonomiske utvikling har vært ulik, vil de bli behandlet hver for sig.

Aktieselskap.

På samme måte som under livsforsikring vil vi skille mellom egen kapital — som består av innbetalte aktiekapital og egne fond og avsetninger — og de tekniske reserver. Egen kapital + tekniske reserver utgjør den totale kapital. I tabell 30 er angitt forholdet mellom totalkapitalens enkelte bestanddeler.

Samlet kapital.

Den samlede innbetalte aktiekapital (jfr. tabell 31) var i 1913 ca. 9 mill. kr., steg til 90 mill. kr. i 1920 og sank i de følgende år til 49 mill. kr. i 1925. I førstnevnte år utgjorde aktiekapitalen 52 pct. av selskapenes egen kapital, i 1921 hele 78 pct. og i 1925 66 pct. Denne relative stigning i opgangsårene henger for en stor del sammen med at der i disse år ble stiftet en rekke nye selskap som til å begynne med kun hadde aktiekapital og først etterhvert fikk anledning til å oparbeide egne fond. Egne fond og avsetninger viser dog — alle selskap tatt under ett — en betydelig stigning, fra 8 mill. kr. i 1913 til maksimum 33 mill. kr. i 1920. Efter ett bratt fall på 10 mill. kr. i det følgende år viser fondene etter en stigende tendens. Den samlede egne kapital utgjorde ved begynnelsen av tidsrummet 73 pct. av den totale arbeidende kapital. Forsikringsvirksomheten og dermed den totale kapital øket imidlertid betydelig mere enn den egne kapital, slik at denne allerede i 1916 utgjorde litt mindre enn 50 pct. av totalkapitalen. Man skal i denne forbindelse minne om at en lignende utvikling ble påvist

¹⁹⁾ Selskap i likvidasjon eller ute av virksomhet er holdt utenfor i den utstrekning Forsikningsrådets statistikk har gitt opplysninger derom.

Tabell 30.
Totalkapitalen og dens sammensetning.
Samtlige arbeidende skadeforsikringsaktieselskap. (Middeltall.)

År	Antall sel- skap	Total- kapital 1000 kr.	Egen kapital		Innbetalt aktie- kapital			Egne fond og avsetninger		Tekniske reserver	
			1000 kr.	I pct. av total- kapital	1000 kr.	I pct. av total- kapital	I pct. egen kapital	1000 kr.	I pct. av total- kapital	1000 kr.	I pct. av total- kapital
1913	30	23 506	17 060	72,6	8,888	37,8	52,1	8,172	34,8	6,446	27,4
1914	30	25 932	17 822	68,7	9,138	35,2	51,3	8,684	33,5	8,110	31,3
1915	32	35 346	21 592	61,1	11,510	32,6	53,3	10,082	28,5	13,754	38,9
1916	41	63 884	30 278	47,4	18,404	28,8	60,8	11,874	18,6	33,606	52,6
1917	58	112 069	54 953	49,0	37,522	33,5	68,3	17,431	15,5	57,116	51,0
1918	89	160 592	85 806	53,4	60,794	37,9	70,9	25,012	15,5	74,786	46,6
1919	99	217 352	108 359	49,9	77,709	35,8	71,7	30,650	14,1	108,993	50,1
1920	97	258 033	122 959	47,7	90,256	35,0	73,4	32,703	12,7	135,074	52,3
1921	84	206 176	98 623	47,8	77,006	37,8	78,1	21,617	10,5	107,553	52,2
1922	80	169 107	87 565	51,8	64,652	38,3	73,8	22,913	13,5	81,542	48,2
1923	65	134 435	72 137	53,7	52,991	39,4	73,6	19,146	14,3	62,298	46,3
1924	64	131 030	74 156	56,6	51,044	39,0	68,8	23,112	17,6	56,874	43,4
1925	65	126 580	74 310	58,7	49,206	38,9	66,2	25,104	19,8	52,270	41,3

for livsforsikringsselskapene (tabell 8), hvor egen kapital ved begynnelsen av tidsrummet utgjorde ca. 10 pct. av den totale kapital og i 1925 bare ca. 6 pct. Denne skadeforsikringens sterke drift i forhold til egen kapital holdt sig med små forandringer til 1921. I løpet av de siste år stiger procenten noget, idet totalkapitalen synker mere enn egen kapital. (Om fondavsetning se tabell 33.)

I tilknytning til hvad der blev nevnt om aktiekapitalen skal tilføies at skadeforsikringsselskapene som regel bare innkaller en del av den tegnede aktiekapital. I løpet av den periode vi her omtaler er der dog foregått en betydelig forskyvning i forholdet mellom innbetalt og tegnet kapital. I 1913 var således bare 28 pct. av den tegnede kapital innbetalt, i 1920 55 pct. og i 1925 62 pct. Forandringen skyldes dels innkallelse av aktionærernes forpliktelser, dels avskrivning av disse forpliktelser og dels tilskrivning til aktiekapitalen som følge av store årsoverskudd. — En sammenligning mellom forholdet i skadeforsikring og i landets samtlige næringer er gjort i tabell 31, hvor selskapenes innbetalte og tegnede aktiekapital er regnet ut i pct. av landets samlede innbetalte og tegnede aktiekapital.²⁰⁾ Den i skadeforsikringsselskap tegnede aktiekapital øket i opgangsårene (fra 1916 av) sterkere enn tilfellet var med landets samlede tegnede kapital. På den annen side gjorde krisårene fra 1920 av sig også relativt sterkere gjeldende, slik at aktiekapitalen i forsikringsselskap var relativt mindre i 1925 (2.2 pct.) enn før krigen (3.3 pct.). Den innbetalte aktiekapital steg også i opgangsårene sterkere i skadeforsikring enn i landets samlede næringer. Det derpå følgende fall var dog ikke større enn at kapitalen allikevel utgjorde en større procent av samlet innbetalte kapital i

²⁰⁾ Efter anmeldelsene til Handelsregistrene. De benyttede tall, hentet fra «Meddelelser», er noget mangelfulle.

Tabell 31.

Skadeforsikringsselskapenes aktiekapital sammenlignet med landets samlede aktiekapital.

År	Skadeforsikringsselsk. innb. aktiekap. i pct. av tegnet aktiekapital	Inn betalt aktiekap. i pct. av landets samtl. innbetalte aktiekapital	Tegnet aktiekapital i pct. av landets samtl. tegnede aktiekapital
1913	28,5	1,1	3,3
1914	28,6	1,1	3,2
1915	32,9	1,1	3,0
1916	40,0	1,3	2,9
1917	51,6	1,9	3,3
1918	54,4	2,2	3,7
1919	53,2	2,2	3,9
1920	54,6	2,3	4,0
1921	50,2	1,9	3,7
1922	52,2	1,7	3,1
1923	54,4	1,5	2,3
1924	62,0	1,5	2,2
1925	62,3	1,4	2,2

landet ved utgangen av denne periode (1,4 pct.) enn ved begynnelsen (1,1 pct.). At forholdet stiller sig så meget anderledes for den innbetalte kapital enn for den tegnede skyldes nettopp den ovenfor nevnte forskyvning i forholdet mellom dem.

I tabell 32 vil man finne opgave over hvorledes aktieselskapenes²¹⁾ samlede kapital har vært anbragt. I tabellen er tatt med samtlige poster på balanse-

Tabell 32.

Aktivenes anbringelse i skadeforsikrinsaktieselskap.

Aktiver	1913		1915		1920		1925	
	1000 kr.	I pct. av samtlige aktiver	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.
Aktionærernes forpliktelser . .	22 748	43,8	24 142	26,7	76 163	13,9	32 149	14,0
Lån mot pant i fast eiendom . .	8 688	16,7	9 866	10,9	15 106	2,7	17 202	7,4
Verdipapirer	6 101	11,8	13 442	14,9	141 626	25,7	66 254	28,8
I kasse og innestående i banker.	4 831	9,3	15 062	16,6	79 079	14,4	28 620	12,8
Faste eiendommer	1 658	3,2	1 546	1,7	4 666	0,9	4 297	1,9
Til gode hos fors.selsk. og fors.tag.	7 493	14,5	25 757	28,4	197 561	35,9	31 809	13,8
Øvrige aktiver (inkl. inventar) . .	367	0,7	726	0,8	35 693	6,5	49 455	21,5
	51 886	100,0	90 541	100,0	549 894	100,0	229 786	100,0

kontos aktivaside. Blandt disse poster inngår også aktionærernes forpliktelser, dvs. den ikke disponerte del av den tegnede aktiekapital. Disse forpliktelser, som uomtvistelig hører med blandt selskapenes aktiver, men

²¹⁾ Da tabellen kan tenkes å få betydning for statistiske undersøkelser over den samlede kapital i landet, har man her funnet det riktigst å ta med samtlige aktieselskap, altså også selskap under likvidasjon e. l.

ikke kan disponeres uten ved å innkalles, utgjorde i 1913 44 pct. av de samlede aktiver, i 1920 og 1925 bare 14 pct. Dette fall må ses i sammenheng med at forpliktelsene, som foran nevnt, også er gått ned i forhold til den tegnede aktiekapital. For øvrig viser tabellen den samme forskyvning i forholdet mellom pantobligasjoner og verdipapirer som blev påvist for livsforsikringsselskapenes vedkommende. Låne mot pant i fast eiendom er steget fra ca. 9 mill. kr. i 1913 til 17 mill. kr. i 1925, men prosentvis er posten falt fra 17 pct. i 1913 til 3 pct. i 1920 og til 7 pct. i 1925. Beholdningen av verdipapirer er øket fra 6 mill. kr. ved begynnelsen av vårt tidsrum til over 141 mill. kr. i 1920 og derefter avtatt til 66 mill. kr. i 1925. I 1913 var 12 pct. av aktivene anbragt i verdipapirer, i 1925 29 pct. Med hensyn til de øvrige poster skal nevnes at selskapenes tilgodehavender hos forsikringsselskap, agenter og forsikringstager i 1913 utgjorde ca. 14 pct., i 1920 hele 36 pct. og i 1925 etter 14 pct. av samtlige aktiver. Disse beløp omfatter, foruten likvide tilgodehavender (ikke innbetalte premier etc.), også deposita i andre selskap til dekning av fremtidige forpliktelser som følge av reassuranser. Der vil derfor være grunn til å se denne post også i forhold til premieinntekten (brutto). De samlede tilgodehavender utgjorde således i 1913 24 pct. av premieinntekten, i 1920 35 pct. og i 1925 25 pct. At selskapene har hatt relativt store tilgodehavender hos forsikringstagerne i 1920 og de nærmeste krisår er rimelig nok. Den siste post, øvrige aktiver, var i 1913 uten betydning, men utgjorde i 1925 ca. 22 pct. av samtlige aktiver. Posten omfatter foruten inventar for en meget stor del underskudd overført til neste regnskapsår.

Beregnet overskudd eller underskudd. I skadeforsikringsstatistikkens tabeller vedrørende gevinst- og tapskonto er angitt selskapenes regnskapsmessige overskudd og underskudd. Skal man belyse skadeforsikringens utvikling fra år til år sett i forhold til de skiftende konjunkturer, er imidlertid disse tall mindre hensiktsmessige, og man har derfor, såvidt det foreliggende materiale tillater det, tatt for sig hvert enkelt selskap og beregnet et årsoverskudd som skulle svare til selve driftsresultatet etter de almindelige prinsipper som allerede er gjort rede for i avsnittet om livsforsikringsselskapene (se side 18—19). Av de viktigste forandringer skal nevnes at inntektsførte overførsler fra egne fond og reserver er fratrukket det regnskapsmessige overskudd (eller tillagt underskuddet), mens utgiftsførte overførsler til disse fond er lagt til overskuddet (eller fratrukket underskuddet). Enn videre er skatter og avgifter tatt med i det beregnede overskudd, men tantieme holdt utenfor. En betydelig utgiftspost — i hvert fall fra 1920 av — er underskudd fra forrige regnskapsår som overføres i ny regning. Disse beløp, som altså er et resultat av tidlige års underskudd, vedrører imidlertid ikke driftsforholdene i vedkommende år og er derfor ikke tatt med blandt utgiftene.²²⁾

²²⁾ Omvendt burde heller ikke overførsler av overskudd fra foregående år tas til inntekt, men disse beløp — som for øvrig er betydelig mindre — har ikke vært tilstrekkelig spesifisert til at man har kunnet holde dem utenfor.

Det således beregnede overskudd vil fremgå av tabell 33. Man har her også for de selskap som har hatt overskudd tatt med utbetalte aktieutbytte, den reelle fondavsetning, andre formål (som i almindelighed tilgodeses av overskuddet), samt betalte skatter og avgifter, og satt disse beløp i forhold til overskuddet. Ser man på overskuddet i et bestemt år som summen af de enkelte selskaps overskudd, vil det være uriktig å lese tabellen som en oversikt over overskuddets anvendelse. Forholdet belyses best ved et eksempel: La oss anta at et selskap har et beregnet overskudd på 10 000 kr., 5 000 kr. er betalt i skatter og avgifter og 7 000 kr. udelt til aktionærerne, tilsammen anvendt 12 000 kr. 2 000 kr. af det utbetalte aktionærutbytte er her tatt af fond, ø: fondene har en (netto)nedgang på 2 000 kr. Tabellen viser altså — alle selskap tatt under ett — samlet aktieutbytte og reell fondavsetning.

Tabell 33.

Samtlige skadeforsikringsaktieselskap: Aktionærutbytte, egne fonds nettobevegelse, skatter og avgifter samt andre formål sett i forhold til det beregnede overskudd.

År	Samlet beregnet overskudd 1000 kr.	Aktionærutbytte		Avsatt til fond og andre avsetninger		Skatter og avgifter		Andre formål ¹⁾	
		1000 kr.	I pct. av samlet overskudd	1000 kr.	I pct. av samlet overskudd	1000 kr.	I pct. av samlet overskudd	1000 kr.	I pct. av samlet overskudd
1913	1,489	729	49,0	456	30,6	275	18,5	29	1,9
1914	2,115	831	39,3	759	35,9	288	13,6	237	11,2
1915	4,459	1,207	27,1	²⁾ 2,415	54,1	384	8,6	453	10,2
1916	5,482	1,689	30,8	³⁾ 2,502	45,6	622	11,4	669	12,2
1917	15,743	3,782	24,0	⁴⁾ 9,698	61,6	1,456	9,3	807	5,1
1918	15,098	6,791	45,0	⁵⁾ 5,415	35,9	2,440	16,1	452	3,0
1919	18,558	7,813	42,1	⁶⁾ 4,241	22,8	4,171	22,5	⁷⁾ 2,333	12,6
1920	11,916	2,921	24,5	894	7,5	4,600	38,6	⁸⁾ 3,501	29,4
1921	8,400	1,839	21,9	3,431	40,8	2,692	32,0	438	5,3
1922	5,776	1,877	32,5	1,975	34,2	1,418	24,5	506	8,8
1923	5,321	2,213	41,6	1,290	24,2	1,338	25,2	480	9,0
1924	8,454	2,259	26,6	2,759	32,7	1,482	17,6	1,954	23,1
1925	6,202	2,003	32,3	1,525	24,6	1,422	22,9	1,252	20,2

¹⁾ Inkl. dekning av underskudd fra forrige regnskapsår. ²⁾ 1 300 000 kr. skyldes overkurs ved aktieutvidelse i Norske Lloyd. ³⁾ Ca. 650 000 kr. skyldes overkurs ved aktieutvidelse i 2 selskap. ⁴⁾ 5 525 000 kr. skyldes overkurs ved aktieutvidelse i Norske Lloyd. ⁵⁾ 741 855 kr. skyldes overkurs ved aktieutvidelse i Mira. ⁶⁾ 600 000 kr. skyldes overkurs ved aktieutvidelse i Norske Atlas. ⁷⁾ I årets løp 1 200 000 kr. overført fra reservefond ved avskrivning av aktionærerforpl. eller tilskrivning av aktiekapitalen. ⁸⁾ 740 000 kr. er i årets løp overført fra reservefond ved avskrivning av aktionærernes forpliktelser eller tilskrivning av aktiekapitalen. — Norske Lloyd har overført fra reservefond til andre formål 500 000 kr. Dessuten har Norske Lloyd overført hele årets fortjeneste, 1 428 040 kr., til andre formål. Antagelig er dette skjedd fordi i virkeligheten midlene allerede varapt. — Foruten det opregnede skyldes mindre beløp av overskuddene i en rekke år overkurs ved aktieutvidelse.

Det samlede beregnede overskudd i skadeforsikringsaktieselskapene var i 1913 1,5 mill. kr. Overskuddet steg jevnt til 5,4 mill. kr. i 1916, men var allerede i det følgende år oppe i 15,7 mill. kr. Det største overskudd nåddes i 1919 (18,5 mill. kr.), hvorefter det begynte å gå nedover. — Aktieutbyttet utgjorde i 1913 49 pct. av overskuddet. Procenten synker betydelig i de følgende 4 år, idet

en stor del av øverskuddet (som til dels skyldes overkurs ved aktieutvidelser) avsattes til fond. I 1918 og 1919 utdeltes etter store beløp til aksjonærerne, ca. 7—8 mill. kr., svarende til over 40 pct. av overskuddet. I de siste 5 år utdeltes ca. 2 mill. kr. hvert år (20—40 pct. av overskuddet). Sett i forhold til aktiekapitalen stiller aktieutbyttet sig litt anderledes, som det vil fremgå av tabell 36.

Som nevnt foregikk der en betydelig fondavsetning i de første oppgangsårene. I femåret 1913—18 ble saledes gjennemsnittlig 46 pct. av overskuddet tillagt de forskjellige fond, i siste 5-år gjennemsnittlig 31 pct. Den forholdsvis lille reelle tilvekst til fondene i 1920 skyldes at store deler av reservefondet i et par selskap blev benyttet til nedskrivning av aksjearforpliktelser eller tilskrivning til aktiekapitalen. Beløpene finner vi igjen i rubrikken «Andre formål» og er saledes kun uttrykk for kapitalomplaseringer. Disse selskaps forminskelse av sine fond opveier altså næsten den fondavsetning som har funnet sted i de øvrige selskap. Ser vi på hele perioden under ett, har selskapene i gjennemsnitt anvendt 34 pct. av det beregnede overskudd til fondavsetning. Man skal i denne forbindelse nevne at selskapene under visse omstendigheter er pliktige til å foreta sådan fondavsetning. I lov av 19 juli 1910 om aktieselskap og kommandittaktieselskap heter det i § 23: «Til reservefondet skal der, forinnen utdeling av utbyttet kan finne sted, i bank- og forsikringsselskap avsettes minst en femtedel av det årlige overskudd, inntil fondet har nådd en halvdel av aktiekapitalen.» — Skatter og avgifter er rimelig nok steget sterkt, fra ca. 275 000 kr. i 1913 til over 4 mill. kr. i 1919 og 1920. I første 5-år utgjorde denne posten i gjennemsnitt 12.3 pct. av det beregnede overskudd, i siste 5-år gjennemsnittlig 24.4 pct. For øvrig gjelder disse beløp som nevnt kun de selskap som har hatt overskudd. Skatter og avgifter i samtlige skadeforsikringsselskap stiller seg slik:

	1000 kr.		1000 kr.		1000 kr.
1913 . . .	275	1917 . . .	1 456	1921 . . .	4 052
1914 . . .	288	1918 . . .	2 442	1922 . . .	2 080
1915 . . .	384	1919 . . .	4 172	1923 . . .	1 508
1916 . . .	839	1920 . . .	5 361	1924 . . .	1 552
			•	1925 . . .	1 735

Relativ avkastning. Ved siden av det omtalte overskudd har andre selskap — særlig fra 1920 av — hatt større og mindre underskudd. Trekker vi det samlede underskudd fra det samlede overskudd, får vi et uttrykk for hvad skadeforsikringsvirksomheten, alle selskap tatt under ett, har kastet av sig (tabell 34). Som mål for den relative avkastning har man satt dette overskudd \div beregnet kapitalrente av egen kapital («ekstraoverskuddet») i forhold til den midlere totale arbeidende kapital, hvorved dette «ekstraoverskudd» er fremkommet (se nærmere herom side 21-22). Dessuten har man også satt det hele overskudd i forhold til midlere egen kapital. Beregningen er utført med og uten overkurs ved utvidelse av aktiekapitalen.

Tabell 34.

Overskudd (– underskudd) og relativ avkastning i samtlige skadeforsikringsaktieselskap.

År	Antall selskap	Overskudd			Overskudd fratrukket overkurs ved utvidelse av aktiekap.		
		1000 kr.	Overskudd ÷ beregnet kapital- rente av egen kapital i pct. av totalkapital	I pct. av egen kapital	1000 kr.	Overskudd ÷ beregnet kapital- rente av egen kapital i pct. av totalkapital	I pct. av egen kapital
1913	30	1 488	2,8	8,7	1 488	2,8	8,7
1914	30	2 113	5,1	11,9	2 113	5,1	11,9
1915	32	4 456	9,9	20,6	3 156	6,2	14,6
1916	41	3 818	3,9	12,6	3 168	2,9	10,5
1917	58	15 743	11,6	28,6	10 012	6,5	18,2
1918	89	15 093	6,6	17,6	14 086	5,9	16,4
1919	99	18 455	6,0	17,0	17 694	5,6	16,3
1920	97	6 621	÷ 0,2	5,4	6 551	÷ 0,2	5,3
1921	84	494	÷ 2,6	0,5	494	÷ 2,6	0,5
1922	80	÷ 6 677	÷ 6,3	÷ 7,7	÷ 6 677	÷ 6,3	÷ 7,7
1923	65	÷ 6 647	÷ 7,5	÷ 9,2	÷ 6 647	÷ 7,5	÷ 9,2
1924	64	7 537	2,6	10,2	7 537	2,6	10,2
1925	65	÷ 1 921	÷ 4,2	÷ 2,5	÷ 1 921	÷ 4,2	÷ 2,5

Skadeforsikringsvirksomheten gav, alle selskap tatt under ett, stigende overskudd fra 1913 til 1919, derefter avtagende til og med 1921. I 1922 og 1923 gav virksomheten over 6 mill. kr. i underskudd, i 1924 etter overskudd og endelig i 1925 underskudd. Den relative avkastning 3-dobles fra 1913—15, synker betydelig i 1916 og når sitt maksimum allerede i 1917, hvor overskuddet (inkl. overkurs) utgjør over 28 pct. av samlet midlere egen kapital. I 1919, hvor det samlede overskudd er størst, er den relative avkastning bare dobbelt så stor som i 1913. Allerede fra 1920 av ligger overskuddet under beregnet kapitalrente. I 1923 utgjør underskuddet 9 pct. av egen kapital.

Når vi sammenligner disse tall med den tilsvarende beregning for livsforsikring (tabell 13), fremgår det tydelig hvor forskjellig utviklingen har vært i disse to brancher. Både i skade- og livsforsikring øker den relative avkastning til og med 1917. Efter et felles tilbakefall i 1918 viser tallene for livsforsikring en fortsatt stigning og ligger i resten av perioden på et høiere nivå enn i de foregående år, mens den relative avkastning i skadeforsikring fortsetter å synke til under 0.

For nærmere å belyse utviklingen sett i forhold til konjunkturene vil vi skille mellom overskuddsselskap og underskuddsselskap. Overskuddsselskapene kan vi igjen spalte i to grupper, selskap med overskudd ut over beregnet kapitalrente av egen kapital (A) og selskap med overskudd fra 0 inntil beregnet kapitalrente (B). I tabell 35 har man fordelt det samlede antall selskap og deres totalkapital på disse 3 grupper.

Tabell 35.

Samtlige arbeidende skadeforsikringsaktieselskap og deres totalkapital gruppet etter overskudd (A) og underskudd (B).

År	Antall arbeidende selskap						Midlere totalkapital						
	I alt	Derav nye	Med overskudd over gj. snittlig bankrente av egen kapital	Med overskudd fra 0 inntil gj. snittlig bankrente av egen kapital	Med underskudd	I alt	I overskuddsselskap	I overskuddsselskap	I underskuddsselskap				
			A.	B.			A.	B.					
	I alt	An-tall	I pct. av samtl.	An-tall	I pct. av samtl.	An-tall	I pct. av samtl.	1000 kr.	I pct. av samlet kap.	1000 kr.	I pct. av samlet kap.	1000 kr.	I pct. av saml. kap.
1913	30	1	27	90,0	2	6,7	1	3,3	23 507	22 146	94,2	1 331	5,7
1914	30	-	27	90,0	2	6,7	1	3,3	25 932	25 827	99,6	94	0,4
1915	32	3	28	87,5	2	6,3	2	6,2	35 346	34 387	97,3	291	0,8
1916	41	9	30	73,2	5	12,2	6	14,6	63 884	51 858	81,2	748	1,2
1917	58	17	53	91,4	5	8,6	-	-	112 069	109 907	98,1	2 162	1,9
1918	89	33	72	80,9	15	16,9	2	2,2	160 592	157 449	98,1	2 941	1,8
1919	99	13	78	78,8	19	19,2	2	2,0	217 352	206 662	95,1	10 343	4,7
1920	97	6	61	62,9	22	22,7	14	14,4	258 033	167 468	64,9	35 415	13,7
1921	84	2	39	46,4	21	25,0	24	28,6	206 176	108 155	52,5	32 392	15,7
1922	80	2	31	38,7	18	22,5	31	38,8	169 107	77 646	45,9	31 667	18,7
1923	65	3	33	50,8	14	21,5	18	27,7	134 435	83 885	62,4	22 628	16,8
1924	64	3	36	56,2	17	26,6	11	17,2	131 030	98 724	75,3	21 337	16,3
1925	65	3	29	44,6	16	24,6	20	30,8	126 580	85 186	67,3	14 416	11,4
												26 978	21,3

I de 3 første oppgangsår har ca. 90 pct. av selskapene overskudd ut over beregnet kapitalrente. I 1916 har 12 pct. av dem overskudd under beregnet kapitalrente (B) og 15 pct. underskudd. Forskyvningen skyldes vesentlig de økonomiske følger av Bergensbranden og har således ikke noget med konjunkturutviklingen å gjøre. I 1917 ligger etter 91 pct. av selskapene med 98 pct. av den samlede totalkapital i høieste overskuddsgruppe.²³⁾ Allerede de følgende år viser de første tegn til nedgang, idet 17 pct. av selskapene er kommet ned i overskuddsgruppe B. Samtidig stiftes der, som følge av det foregående års gode resultater, 33 nye aktieselskap. I kriseåret 1920 ligger 23 pct. av selskapene i overskuddsgruppen B, og 14 pct. har underskudd. Forandringen skyldes ikke bare nye og små selskap, idet disse mindre heldig stillede selskap representerer henholdsvis 14 pct. og 21 pct. av den samlede totalkapital. I det vanskelige år 1922 har av 80 arbeidende selskap de 31 (39 pct.) underskudd. Deres totalkapital utgjør 35 pct. av den samlede totalkapital. I løpet av det følgende år går en hel rekke selskap ut. I det midlertidige oppgangsår 1924 har av de igjenværende selskap 56 pct. overskudd (A) og 27 pct. overskudd (B). De øvrige 17 pct. har underskudd. I 1925 fortsetter nedgangen.

²³⁾ Den stigende høikonjunktur fra 1913—1917 kommer ikke til uttrykk i denne tabell, idet allerede 1913 ikke gav rum for andre underskuddsselskap enn de hvis underskudd skyldtes likefrem slett drift eller tilfeldigheter (f. eks. Bergensbranden).

Tabell 36.

Beregnet overskudd, relativ avkastning, aktionærutbytte, fondavsetning samt skatter og avgifter. Aktieselskapene gruppert etter overskudd og underskudd.

År	Overskuddsselskap								Overskuddsselskap				Underskuddsselskap			Skatter og avgifter 1000 kr.	
	Overskudd			Aktionær- utbytte		Avsatt til fond		Skatter og avgifter		Overskudd		Skatter og avgifter		Underskudd			
	1000 kr.	Overskudd ÷ beregnet bankrente av egen kapital i pct. av m. totalkapital	i pct. av egen kapital	1000 kr.	i pct. av inn- balt aktie- kapital	1000 kr.	i pct. av egne fond	1000 kr.	i pct. av over- skudd	1000 kr.	i pct. av m. egen kapital	1000 kr.	i pct. av overskudd	1000 kr.	i pct. ay m. egen kapital		
1913	1 439	3,0	9,0	691	8,3	466	6,2	259	18,0	50	4,4	16	32,0	1	2,1	0,1	
1914	2 114	5,2	11,9	831	9,2	759	8,7	288	13,6	1	0,7	-	-	1	6,7	0,04	
1915	4 447	10,2	21,1	1 203	10,7	2 412	24,4	379	8,5	12	4,4	5	42,7	4	1,6	0,05	
1916	5 482	8,8	26,0	1 689	12,5	2 502	33,3	622	11,3	-	0,04	-	-	1 664	18,8	217,0	
1917	15 743	11,9	29,3	3 782	10,4	1) 9 698	1) 55,6	1 456	9,2	-	0,04	-	-	-	-	-	
1918	15 079	6,7	18,1	6 791	11,7	5 415	21,7	2 430	16,1	19	0,8	10	52,6	5	4,0	2,4	
1919	18 428	6,5	18,1	7 743	10,7	4 258	14,6	4 108	22,3	130	2,0	63	48,5	103	37,4	1,2	
1920	11 153	4,0	14,3	2 875	5,5	923	3,6	3 569	32,0	763	3,6	1 031	135,1	5 295	22,1	761,0	
1921	7 799	4,3	14,6	1 839	4,8	3 413	22,7	2 144	27,4	601	3,4	548	91,2	7 906	28,6	1360,0	
1922	5 404	4,7	14,0	1 809	7,5	1 955	13,6	1 142	21,1	372	2,1	276	84,2	12 453	39,3	662,0	
1923	5 053	2,5	12,1	2 101	8,4	1 272	7,6	1 194	23,6	268	2,1	144	53,7	2) 11 967 (3003	2) 66,9 (17,6)	170,0	
1924	8 253	5,6	16,6	2 259	7,7	2 747	13,5	1 331	16,1	201	1,3	151	75,1	917	10,1	70,0	
1925	5 984	4,8	13,7	2 003	8,5	1 481	7,6	1 291	21,6	218	2,1	131	60,1	8 123	40,1	313,0	

¹⁾ Herav 5 525 vedr. overkurs ved utvidelse av aktiekapitalen i Norske Lloyd. ²⁾ Herav Norsk Ass.union et underskudd for 1922 og 1923 på 8 964 kr. Tallene i parentes refererer sig til de øvrige 17 selskap.

I tabell 36 har man regnet ut den relative avkastning for hver gruppe. Idet man henviser til tabellen, skal man få peke på at i gruppe A (som altså i de første 5 år omfatter 90 pct. av samtlige selskap) stiger overskuddet fra 9 pct. av egen kapital i 1913 til 29 pct. i 1917 og begynner derefter avgjort å falle. Fra dette tidspunkt begynner samtidig den relative avkastning å stige i den lavere overskuddsgruppe og når sitt maksimum (3.6 pct.) i 1920. Efterhvert stiger så også det relative underskudd, som når sitt maksimum i 1922²⁴⁾, hvor det samlede underskudd utgjør 39 pct. av egen kapital.

Aktionærutbytte har sågodtsom utelukkende vært utdelt i de selskap som faller inn under gruppe A. Den gjennemsnittlige aktiedividende i disse selskap var i 1913 ca. 8 pct., steg jevnt til maksimum 12.5 pct. i 1916 og sank derefter noget. Den lå dog over 10 pct. til og med 1919, men sank så til ca. 5 pct. i 1920 og 1921, for derefter å stige til over 8 pct. i 1925. Måler man det samlede aktieutbytte på samtlige selskaps innbetalte aktiekapital, så ligger den gjennemsnittlige dividende høiest i 1917 (10 pct.) og lavest i 1922 (2.3 pct.). — Fondavsetning finner vi også næsten bare i overskuddsselskap i gruppe A. Fondenes relative tilvekst, som i 1913—14 utgjorde 6 à 8 pct., steg til ca. 56 pct. i 1917 og sank derefter til ca. 4 pct. i 1920. I deflasjonsperioden 1921—25 ligger den relative tilvekst i de selskap som har hatt anledning til å foreta fondavsetning gjennemgående noget over tilveksten i årene før høikonjunkturene.

Konjunkturutviklingen.
Resymé.

Resultatene av denne siste undersøkelse, slik de er angitt i de fire foregående tabeller, viser en særdeles typisk konjunkturutvikling og kan i all korthet oppsummeres slik: På et forholdsvis tidlig tidspunkt under høikonjunkturen (1917) når den relative avkastning sitt maksimum. I det følgende år stiftes der så en hel del nye selskap. Det samlede overskudd stiger ennu i et par år; men den relative avkastning synker, inntil en rekke selskap, nye såvelsom eldre, må innstille sin virksomhet. Av det tilbakeværende antall — som fremdeles er mere enn dobbelt så stort som antallet før opgangsperioden satte inn — arbeider en hel del (25—40 pct.) med underskudd som enten dekkes av oplagte fond eller overføres i ny regning. Efter de vanskelige kriseår 1921—22—23 følger en midlertidig opgang i 1924, hvor bare 17 pct. av selskapene har underskudd. Det følgende år viser etter tilbakegang.

Aktiekurser.

Selskapenes økonomiske stilling avspeiler sig i stor utstrekning i aktiekursene, og det vil derfor være naturlig å supplere denne oversikt med en undersøkelse av hvilke forandringer disse har undergått i løpet av det tidsrum vi her behandler. Av samtlige selskap har man imidlertid bare kontinuerlige offisielle kursnoteringer for 12 selskap.²⁵⁾ Det er tvilsomt om dette materiale

²⁴⁾ Tar man med Norsk Assuranceunions underskudd for 1922 og 1923, får det største samlede underskudd i 1923, ca. 12 mill. kr., svarende til 67 pct. av egen kapital.

²⁵⁾ Det norske Garantiaktieselsk., Dovre, Norden, Norge, Norske Alliance, Poseidon, Viking, Storebrand, Chri.a Søf.selsk., Sigyn, Vesta og Trondhjems Fors.selsk.

er representativt for hele skadeforsikringsbranchen. På den annen side er antallet såpass stort at kursene må formodes å angi den riktige tendens i bevegelsen. Det vil i dette tilfelle være unødvendig og tillike mindre heldig å måle kurssvingningene i forhold til et basisår, f. eks. 1913, idet kursene allerede på dette tidspunkt lå ca. 45 pct. over pari. I tabell 37 har man derfor nøyet sig med å regne ut gjennemsnittskursen for de 12 selskap.

Tabell 37.

Gjennemsnittlige aktiekurser for skadeforsikringsaktieselskap 1913—26. (12 selskap.)

	Jan.	Febr.	Mars	April	Mai	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Desbr.
1913	145,0	145,0	143,8	142,7	142,7	143,3	144,0	144,8	144,6	144,8	145,1	145,9
1914	146,4	145,7	144,6	142,5	142,7	142,9	142,9	-	-	141,6	140,8	141,3
1915	143,2	143,8	143,0	145,9	146,3	146,0	146,0	146,0	146,0	149,9	153,3	156,5
1916	157,6	158,8	158,8	149,8	149,2	148,8	144,6	147,9	155,3	159,9	162,5	161,9
1917	161,3	156,9	150,3	149,8	147,2	151,5	156,0	161,7	164,9	165,0	165,2	165,6
1918	166,6	165,1	165,1	165,3	163,4	163,5	163,8	166,6	167,5	164,0	164,8	161,8
1919	162,8	161,6	156,3	157,6	153,2	150,8	150,4	150,8	151,3	151,3	152,1	152,8
1920	150,0	145,3	144,3	144,3	143,4	140,4	137,7	135,9	135,4	132,1	128,8	126,8
1921	123,1	119,9	114,4	109,6	103,2	102,2	100,9	100,5	94,3	94,2	94,8	96,3
1922	96,0	93,8	90,6	92,7	97,3	95,9	97,6	98,7	98,0	97,8	96,3	95,5
1923	92,9	93,8	93,8	91,0	90,1	93,4	93,4	94,3	91,5	90,1	89,8	88,2
1924	85,2	85,1	84,8	84,8	84,8	90,4	91,3	91,1	93,1	93,0	92,0	92,6
1925	93,3	92,8	93,3	93,1	93,3	94,5	95,1	96,6	96,7	98,7	101,8	103,2
1926	102,3	104,0	99,9	100,9	100,7	103,8	104,8	105,8	106,6	107,5	109,4	110,3

Fra januar 1913 til og med oktober 1915 ligger gjennemsnittskursene på et forholdsvis konstant nivå, i gjennemsnitt ca. 144 pct. Efter en forbigående stigning i månedene omkring årsskiftet 1915—16 synker kursene²⁶⁾ og ligger i juli 1916 endog litt lavere enn gjennemsnittet for 1913. Efter nok en stigning og et nytt fall på sommeren 1917 stiger kursene til over 160 pct. og ligger fra mars 1918 til og med februar 1919 på gjennemsnittlig 164. Dette høiere kursnivå står øiensynlig i noe sammenheng med den store relative avkastning for driftsåret 1917 og forventningen om at virksomheten i 1918 skulle gi like gunstige resultater. Fra mars 1918 begynner imidlertid kursene avgjort å falle, og i august—september 1921 passerer de pari. Fra mars 1922 til og med februar 1925 viser de små forandringer og ligger i dette tidsrum gjennemsnittlig på ca. 92 pct. Fra midten av 1925 har kursene etter en svakt stigende tendens og når i desember 1925 over pari. 1926 viser fortsatt stigning. Gjennemsnittskursene i de siste år tyder på at de 12 selskap i denne tid ikke er særlig representative for hele branchen. En nærmere undersøkelse viser også at 11 av selskapene har hatt større eller mindre overskudd også i deflasjonsperioden 1921—25.

Gjensidige selskap.

Innen *gjensidige* selskap skiller man gjerne mellom selskap som arbeider med en fast premiesats (og hvis det viser sig nødvendig, foretar

²⁶⁾ Tallet angår vesentlig ett sjøforsikringsselskap.

etterutligning) og selskap som foretar h e l utligning av de inntrufne skader. De to selskapsformer vil bli behandlet hver for sig.

1. G j e n s i d i g e s e l s k a p m e d b e s t e m t p r e m i e . I 1913 var 35 selskap i virksomhet. Antallet øket jevnt, bortsett fra en ubetydelig tilbakegang i 1920, og nådde maksimum med 56 selskap i 1924 (tabell 38).

Tabell 38.

A n t a l l g j e n s i d i g e s e l s k a p m . b e s t . p r e m i e s a m t p r e m i e i n n t e k t (for egen regning).

År	Antall ¹⁾ arbeidende selskap	Derav nye ¹⁾	Premieinntekt for egen regning	
			Derav 1000 kr.	Derav etterut- lign. pct.
1913	35	2	3 111	17,3
1914	35	0	3 604	26,5
1915	37	2	3 897	29,2
1916	44	7	4 613	38,7
1917	45	3	5 307	34,3
1918	47	2	5 698	28,5
1919	49	2	7 798	19,4
1920	47	2	12 052	41,5
1921	48	1	8 210	29,5
1922	48	1	6 495	22,7
1923	50	4	6 238	26,2
1924	56	6	6 595	22,0
1925	53	4	6 706	2,4

¹⁾ Når et selskap driver flere forsikringsarter, regnes hver forsikringsart som ett selskap.

Tabell 39.

T o t a l k a p i t a l e n o g d e n s s a m m e n s e t n i n g i g j e n s i d i g e s e l s k a p m e d b e s t e m t p r e m i e . (Middeltall.)

År	Total- kapital 1000 kr.	Tek- niske reserver 1000 kr.	Egen kapital (øvrige reserver og avsetninger)	
			1000 kr.	I pct. av tot.kap.
1913	3 358	1 556	1 802	53,7
1914	3 973	1 958	2 015	50,7
1915	4 510	2 352	2 158	47,8
1916	5 560	3 158	2 402	43,2
1917	6 866	4 018	2 848	41,5
1918	7 871	4 488	3 383	43,0
1919	9 100	5 335	3 765	41,4
1920	11 110	7 104	4 006	36,1
1921	11 442	7 169	4 273	37,3
1922	10 331	5 955	4 376	42,4
1923	10 274	5 682	4 592	44,7
1924	10 510	5 607	4 903	46,6
1925	10 513	5 276	5 237	49,8

²⁷⁾ Samtlige selskap (se note 21).

Den samlede premieinntekt for egen regning (inkl. etterutligning) var i 1913 3 millioner kr., steg jevnt til ca. 8 mill. kr. i 1919 og nådde i løpet av det følgende år op i 12 mill. kr. Efter en lignende bratt nedgang i 1921 har premieinntekten utgjort ca. 6 mill. kr. pr. år — en stigning fra 1913 på ca. 100 pct. (Se også tabell 29.) Det utlignede efterskudd har variert sterkt både i absolute tall og i forhold til den samlede premieinntekt. I 1920 utgjorde således de etterutlignede beløp 41 pct. og i 1925 bare 2 pct. av samlet premieinntekt. Variasjonene synes ikke å gi uttrykk for nogen bestemt utvikling.

Størrelsen av selskapenes arbeidende kapital vil fremgå av tabell 39. Den totale arbeidende kapital — egen kapital (øvrige reserver og avsetninger) + tekniske reserver — steg fra 3 mill. kr. i 1913 til over 11 mill. kr. i 1921 og utgjorde i 1925 10,5 mill. kr., hvilket svarer til en 3-dobling i løpet av tidsrummet. Utviklingen har således vært meget jevnere enn i aktieselskapene, hvis totale kapital øket til det 11-dobbelte i 1920 og derefter sank til det 4- à 5-dobbelte i 1925. Selskapenes egen kapital viser en jevn ubrutt stigning fra 2 mill. kr. i 1913 til 5 mill. kr. i 1925. Også i disse selskap er den totale kapital øket betydelig mere enn egen kapital. I 1913 utgjorde således egen kapital 54 pct. av totalkapitalen og i 1920 bare 37 pct. I de følgende år stiger etter procenten til 50, idet egen kapital viser fortsatt stigning, mens den totale kapital går noget ned.

I tabell 39 vil man finne en oversikt over hvorledes selskapenes ²⁷⁾ kapital har vært a n b r a g t . I likhet med den tilsvarende

tabell for aktieselskapene har man tatt med samtlige poster på balansekontos aktivaside, så at de samlede aktiver kommer til å utgjøre et større beløp enn den totale arbeidende kapital.

Tabell 40.
Aktivenes anbringelse i gjensidige selskap
med bestemt premie.

Aktiver	1913		1915		1920		1925	
	1000 kr	I pct. av samtlige aktiver	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.	1000 kr.	Pct.
Lån mot pant i fast eiendom	202	4,0	256	3,6	543	3,3	798	6,1
Verdipapirer	744	14,7	1 146	16,0	1 731	10,6	2 212	16,9
I kasse og innestående i banker	2 080	41,3	2 338	32,5	4 098	25,0	5 451	41,6
Faste eiendommer	391	7,8	391	5,4	171	1,0	240	1,8
Tilgodeh. hos fors.selskap, agenter og fors.tagere . . .	818	16,2	1 033	14,4	4 554	27,9	3 557	27,2
Utlignet efterskudd	538	10,7	1 137	15,8	4 998	30,5	161	1,2
Øvrige aktiver (inkl. invent.)	269	5,3	882	12,3	285	1,7	681	5,2
	5 042	100,0	7 183	100,0	16 380	100,0	13 100	100,0

Selskapene har kun i liten utstrekning anbragt sin kapital som utlån mot pant i fast eiendom. Beløpet har hele tiden vært under 1 mill. kr., svarende til 4 à 6 pct. av de samlede aktiver. Man skal i denne forbindelse nevne at i 1925 var den tilsvarende procent for aktieselskap ca. 7. Beholdningen av verdipapirer er steget fra ca. kr. 700 000 (15 pct.) i 1913 til ca. 2 mill. kr. (17 pct.) i 1925. Den største aktivapost er beholdningen «I kasse og innestående i banker». Beløpet, som i 1913 var 2 mill. kr., svarende til 41 pct., var i 1920 steget til det dobbelte, men utgjorde på dette tidspunkt bare 25 pct. av de samlede aktiver. I det siste 5-år øket beløpet, til tross for bankvanskhetene, til 5 mill. kr. og utgjorde nu etter som i 1913 41 pct. av aktivene. Posten «Tilgodehavender hos forsikringsselskap, agenter og forsikringstagere» er øket betydelig, både absolutt og relativt sett, fra kr. 800 000 (16 pct.) i 1913 til 3.5 mill. kr. (27 pct.) i 1925. Ser vi disse beløp i forhold til bruttopremieinntekten (se side 44), utgjorde de samlede tilgodehavender i 1913 12 pct., i 1920 28 pct. og i 1925 hele 38 pct. av denne premieinntekten. Selskapenes tilgodehavender viser således en avgjort tendens til relativ stigning gjennem hele tidsrummet.

I gjensidige selskap vil der være liten mening i å tale om overskudd og underskudd på samme måte som i aktieselskap, idet virksomheten i de to selskapsformer bygger på forskjellige prinsipper og har forskjellige formål for øie. Til overskudd vil i de gjensidige selskap nærmest svare fondavsetning²⁸⁾ og til underskudd fondavskrivning og etterutligning. I tabell 41 har man stillet op en oversikt over den foretatte fondavsetning, det samlede underskudd samt hvorledes underskuddet har vært dekket.

²⁸⁾ Skatter og avgifter spiller mindre rolle.

Tabell 41.

Fondavsetning og «underskudd» i gjensidige selskap med hel utligning.

År	Selskap ¹⁾ med fond- avsetning ²⁾	Avsatt til reserver og avsetninger samt overførel- sel til næste regnskapsår	Avsetninger som følge av «drifts- overskudd» i pct. av midl. egen kapital (reserver og avsetn.)	Selskap ¹⁾ med «underskudd»	«Underskudd»			
					I alt	Derav dekket ved overførsl fra reserver og avsetninger samt overført til næste regnskapsår	Dekket ved etter- utligning	
	Antall	I pct. av samtlige selskap	1000 kr.	Pct.	Antall	I pct. av samtlige selskap	1000 kr.	Pct.
1913	19	54,3	146	5,1	16	45,7	592	9,1
1914	19	54,7	181	6,0	16	45,3	1 014	5,9
1915	23	62,2	196	6,7	14	37,8	1 188	4,3
1916	28	63,6	397	15,2	16	36,4	⁴⁾ 1 818	1,9
1917	24	53,3	682	22,1	21	46,7	⁴⁾ 1 872	2,7
1918	28	59,6	575	16,3	19	40,4	⁴⁾ 1 656	1,8
1919	28	57,1	³⁾ 382	6,2	21	42,9	⁴⁾ 1 681	10,0
1920	26	55,3	473	7,0	21	44,7	5 184	3,6
1921	27	56,2	³⁾ 387	4,6	21	43,8	⁴⁾ 2 589	6,5
1922	28	58,3	³⁾ 408	÷ 0,7	20	41,7	⁴⁾ 1 891	22,0
1923	32	64,0	³⁾ 633	8,1	18	36,0	⁴⁾ 1 959	16,6
1924	41	73,2	³⁾ 494	4,6	15	26,8	⁴⁾ 1 686	14,1
1925	36	67,9	³⁾ 878	10,1	17	32,1	⁴⁾ 380	57,7
								42,3

¹⁾ Hvor et selskap driver flere slags forsikring regnes hver avdeling som ett selskap.
²⁾ Eller uten «underskudd». ³⁾ Inkl. «overskudd» overført til næste regnskapsår i 1919 (1000 kr.): 3, 1921: 25, 1922: 38, 1923: 32, 1924: 119 og 1925: 26. ⁴⁾ Inkl. «underskudd» overført til næste regnskapsår i 1916 (1000 kr.): 3, 1917: 11, 1918: 7, 1919: 24, 1921: 5, 1922: 15, 1923: 105, 1924: 90 og 1925: 87.

Av det samlede antall selskap har ca. 55—70 pct. foretatt fondavsetning og de øvrige hatt «underskudd». Forandringene i antallet av selskap med fondavsetning fra år til år synes ikke i særlig grad å stå i forbindelse med de vekslende konjunkturer. Den samlede fondavsetning viser en gjennemgående årlig stigning fra kr. 146 000 i 1913 til kr. 878 000 i 1925.²⁹⁾ Ser vi alle selskap under ett og trekker «underskudd» dekket ved fondnedskrivning fra den samlede fondavsetning, får vi et uttrykk for netto b eve gelsen i samtlige selskaps egen kapital. Nettotilveksten i pct. av midlere egen kapital var i 1913 5 pct. og steg til maksimum 22 pct. i 1927. I de følgende år synker den relative tilvekst og er i 1922 endog negativ (÷ 0,7 pct.). I 1925, som for øvrig var et heldig skadear (se tabell 25), er tilveksten etter større enn før oppgangsårene (10 pct.).

Det samlede «underskudd» viser en sterk stigning fra kr. 592 000

²⁹⁾ I disse tall er ikke tatt med hvad nye selskap har satt inn av reserver ved starten. Disse beløp utgjør for hele tidsrummet kr. 849 000 eller 16 pct. av samtlige selskaps egen kapital i 1925.

i 1913 til 5 mill. kr. i 1920 og synker derefter til bare kr. 380 000 i 1925. «Underskuddet» stiger og faller således med selskapenes premieinntekt. Dette er for så vidt også rimelig som en rekke selskap arbeider med utilstrekkelig faste premier, således at en større årlig premieinntekt — under forutsetning av en konstant skadeprocent — også vil føre til større årlige «underskudd». De betydelige «underskudd» i 1920 og 1921 er dog relativt større enn stigningen i premieinntekten skulde tilsi. Dette kommer av at disse år var særlig dårlige skadeår.³⁰⁾ — «Underskuddet» har som nevnt vært dekket ved etterutligning eller ved overførsler fra reserver og avsetninger (samt til dels overført i ny regning). Anvendelsen av etterutligning har variert betydelig i dette tidsrum. I 1913 blev 91 pct. av «underskuddet» dekket ved etterutligning, i årene 1916—18 endog 97 à 98 pct. I periodens siste 5-år er denne dekningsmåte gått relativt tilbake, og fondene har i tilsvarende grad måttet holde for. I 1925 blev endog over halvparten av «underskuddet» dekket ved overførsler fra fond, hvilket for øvrig ikke sier så meget, da «underskuddet» i dette år var forholdsvis ubetydelig.

2. Gjensidige selskap med hel utligning. Disse selskap driver bare transportforsikring. Åntallet steg fra 19 i 1913 til 22 i 1919, men er senere sunket til 12 i 1925 (tabell 42). Av disse selskap

Tabell 42.

Almindelig oversikt over gjensidige selskap
med hel utligning.

År	Antall ¹⁾ arbeidende selskap	Herav nye	Erstatnings- reserve og øvrige reserver. (Middeltall)	Premie- inntekt for egen regning	Premieinnt. i pct. av erstatnings- reserve og øvr. reserver	Betalte erstatninger for egen regning
				1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
1913	19	-	3 930	8 083	205,7	6 863
1914	19	-	4 939	10 010	202,7	7 983
1915	21	2	6 709	12 138	180,9	9 216
1916	21	-	9 706	17 937	184,8	12 765
1917	21	-	12 186	16 464	135,1	14 525
1918	21	-	12 880	13 011	101,0	11 656
1919	22	²⁾ 3	13 297	13 280	99,9	11 435
1920	19	-	12 843	14 038	109,3	13 975
1921	19	-	11 089	9 996	90,1	11 358
1922	18	-	9 697	9 222	95,1	8 585
1923	13	-	8 962	9 080	101,3	8 478
1924	12	-	7 959	8 952	112,5	9 187
1925	12	-	6 162	4 927	80,0	6 775

¹⁾ Hvis et selskap har flere avdelinger, regnes hver avdeling som ett selskap. ²⁾ Ett selskap delt i 4 avdelinger.

³⁰⁾ De betalte erstatninger i samtlige selskap utgjorde i pct. av de samlede faste premier i 1920 121 pct. og i 1921 hele 152 pct. Den tilsvarende gjennemsnittsprosent for samtlige år var 100,4 pct.

er det kun ganske få som i Forsikringsrådets statistikk er oppført med «Øvrige reserver». Man har derfor slått disse beløp sammen med erstatningsreserven i én rubrikk. De samlede reserver viser en stigning fra 4 mill. kr. i 1913 til 13 mill. kr. i 1919 og synker derefter jevnt til 6 mill. kr. i 1925. — Den samlede premieinntekt for egen regning øket fra 8 mill. kr. i 1913 til maksimum 18 mill. kr. i 1916 — en stigning på 122 pct. I de følgende år viser beløpet et stadig fall og utgjorde i 1925 bare 61 pct. av premieinntekten i 1913 (se også tabell 29). Hvis vi ser premieinntekten i forhold til de samlede reserver, viser den et sfadig relativt fall, fra 206 pct. av reservene i 1913 til 80 pct. i 1925. — Endringen i forholds-tallet gjelder dog særlig tidsrummet 1913—17, hvor erstatningsreservene øket til det 3-dobbelte, mens de utbetalte erstatninger bare øket til det dobbelte. I selskap med hel utligning skulde man kanskje anta at de utlignede premier alltid var tilstrekkelige til å dekke erstatningene. I 1921, 1924 og 1925 var imidlertid de betalte erstatninger større, i sistnevnte år endog 138 pct. av premieinntekten. Dette henger i stor utstrekning sammen med den utenlandske reassuranses.

Størrelsen av selskapenes samlede aktiver og deres anbringelse vil fremgå av tabell 43.

Tabell 43.

Aktivenes anbringelse i gjensidige selskap
med hel utligning.

Aktiver	1913		1915		1920		1925	
	1000 kr.	Pct.						
I kasse og innestående i banker	1 964	26,7	2 398	22,1	7 403	35,6	4 296	48,8
Tilgodeh. hos fors.selskap, agenter og fors.tagere	2 734	37,2	2 152	19,8	3 669	17,6	1 537	17,5
Utlignet restbidrag	2 244	30,5	5 538	51,0	8 076	38,9	1 215	13,8
Øvrige aktiver (inkl. inventar)	408	5,6	772	7,1	1 646	7,9	1 755	19,9
Tilsammen . . .	7 350	100,0	10 860	100,0	20 794	100,0	8 803	100,0

De likvide midler synes utelukkende å ha vært anbragt i kasse og banker. Beløpet, som i 1913 utgjorde 2 mill. kr., svarende til 27 pct. av de samlede aktiver, øket i 1920 til over 7 mill kr. (36 pct.) og sank derefter til 4 mill. kr. i 1925, men utgjorde i dette år omtrent halvparten av aktivene. Posten «Tilgodehavender hos forsikringsselskap, agenter og forsikringstagere» viser stigning fra 1913 til 1920 og derefter fall, slik at beløpet er lavere i 1925 enn ved begynnelsen av tidsrummet. Relativt sett er disse tilgodehavender gått tilbake fra 37 pct. i 1913 til 18 pct. i 1925. For øvrig henvises til tabellen.

B. Skadeforsikringsselskap utenfor Forsikringsrådets kontroll.

Disse lokale selskap, som alle er gjensidige, arbeider kun med én forsikringsart hver, nemlig b r a n d forsikring, h u s d y r forsikring eller b å t-forsikring. Man skal i det følgende gi en oversikt over selskapenes ut-

vikling og økonomiske stilling så vidt det statistiske materiale tillater det, og det vil da anbefale sig å skille mellem disse 3 forsikringsarter.

Gjensidige brandforsikringsselskap.

De første selskap ble stiftet allerede i 1820-årene (2 i Opland og 1 i Hedmark), men for øvrig er den gjensidige brandforsikringsvirksomhet vesentlig bygget opp i løpet av siste halvdel av forrige århundrede. I tabell 44 har man foretatt en fylkesvis fordeling av samtlige gjensidige selskap i 1925 gruppert etter stiftelsesår. Av de 268 selskap (2 selskaps stiftelsesår kjennes ikke) faller 16 inn under Forsikringsrådets kontroll, men man har allikevel tatt dem med i denne tabell for oversiktens skyld.

Tabell 44.

Samtlige gjensidige brandforsikringsselskap under og utenfor Forsikringsrådet, fordelt fylkesvis etter stiftelsesår.

År	Fylker															Samlet antall					
	Østfold	Akershus	Oslo	Hedmark	Opland	Buskerud	Vestfold	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Sogn og Fjord.	Møre	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms			
Før 1855	-	-	1	4	3	-	-	-	-	-	1	-	-	4	7	11	-	-	31		
1856—1865	-	1	-	5	7	-	-	1	-	1	10	3	-	6	3	3	-	-	40		
1866—1880	2	-	-	5	1	3	1	2	2	5	3	6	3	7	5	3	-	1	49		
1881—1890	5	7	-	1	1	3	-	-	1	1	2	1	1	5	7	2	-	-	37		
1891—1900	2	2	1	2	4	-	-	1	1	6	6	1	12	3	7	1	1	-	50		
1901—1910	4	3	-	4	1	2	1	-	1	-	1	3	6	2	6	-	1	35			
Efter 1910	4	3	4	2	1	5	-	1	1	1	-	1	1	-	2	-	-	-	26		
Samlet antall	17	16	6	23	18	13	2	5	1)	6	14	23	15	1)	23	27	37	20	1	2	268

¹⁾ Et selskaps stiftelsesår mangler.

Av det samlede antall selskap er ca. 12 pct. stiftet før 1855 og 66 pct. stiftet i tidsrummet 1856—1900. Særlig synes 10-året 1891—1900 å vidne om en rik utvikling, idet der i disse år ble stiftet 50 nye selskap eller 5 selskap pr. år. For øvrig har utviklingen vært til dels meget ujevn i de forskjellige landsdeler. I Sør- og Nord-Trøndelag var der allerede stiftet henholdsvis 6 og 10 selskap ved utgangen av 1845, og i Rogaland blev 10 av fylkets samtlige 23 selskap stiftet i 10-året 1856—1865. Sogn og Fjordane fikk derimot sitt første selskap i 1870-årene, men så blev der til gjengjeld stiftet hele 12 selskap i 10-året 1891—1900. På Østlandet er der blitt stiftet en rekke selskap også etter 1910, mens de eldre selskap på Vestlandet og i Trøndelag fremdeles synes å tilfredsstille de lokale behov. De fleste selskap finner vi i Sør-Trøndelag

Tabell 45. Gjensidige brændforsikringsselskap.
(Spesifisert fylkesvis for selskap i landdistrikte utenfor Forsikringsrådets kontroll.)

Fylker	Antall selskap ved årets utgang	Forsikringssum 31 desember			Premier inkl. utlign tilskudd i 5-året 1921—1925 1916—1920 1911—1915 1906—1910	Utbetalte erst. i 5-året 1921—1925 1916—1920 1911—1915 1906—1910	Samlet beholdning (reservefond, avsetninger og beholdninger) 31 desember	Gjennomsnittlig beholdning pr. selskap 31 desember	Samlet beholdn. i pct. av forsikrings- summen 31 desember
		For hus alene	For løsøre	Tilsammen					
		1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.					
A. Utenfor Fors.rådets kontroll									
Østfold	16	59 547	69 419	128 966	524	210	1 228	76,8	0,95
Akershus	16	145 355	80 854	226 209	1 060	632	1 533	95,8	0,68
Hedmark	23	222 986	89 214	312 200	1 581	782	3 403	143,0	1,09
Opland	18	301 109	105 123	406 232	1 744	691	4 105	228,1	1,01
Buskerud	12	88 256	32 466	120 722	572	395	923	76,9	0,76
Vestfold	1	10 047	2 405	12 452	81	79	64	64,0	0,51
Telemark	4	17 145	863	18 008	55	8	115	28,7	0,64
Aust-Agder	7	30 902	12 344	43 246	202	111	414	59,1	0,96
Vest-Agder	12	30 222	10 595	40 817	187	68	455	37,9	1,11
Rogaland	23	66 012	31 509	97 521	1) 351	251	1 000	43,5	1,02
Hordaland	13	102 228	42 749	144 977	617	472	1 261	97,0	0,87
Sogn og Fjordane .	24	78 368	12 844	91 212	402	142	1 026	42,8	1,12
Møre	27	196 014	59 076	255 090	987	473	2 081	77,1	0,82
Sør-Trøndelag . . .	36	166 116	39 980	206 096	878	284	2 347	65,2	1,14
Nord-Trøndelag . .	19	154 864	56 486	211 350	1 168	754	1 962	103,3	0,93
Nordland	1	417	711	1 128	6	11	6	6,0	0,53
Troms	2	2 581	286	2 867	16	8	103	51,5	3,59
Finnmark	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	254	1 672 169	646 924	2 319 093	10 431	5 371	22 026	86,7	0,95
B. Hertil gj.brændf.s. selsk. under Fors.rådet									
2) 16		873 442	839 440	1 712 882	8 434	5 742	3 865	241,6	0,23
I alt 1925	270	2 545 611	5) 1 486 364	4 031 975	18 865	11 113	25 891	95,8	0,64
— 1920 ³⁾	267	1 693 830	5) 1 003 135	2 696 965	10 156	4 555	18 065	67,6	0,67
— 1915 ³⁾	268	799 572	5) 400 463	1 200 035	5 077	2 847	6) 10 578	39,8	0,88
— 1910 ³⁾	4) 253	591 528	232 733	824 261	-	1 963	-	-	-

¹⁾ I disse tall inngår inntredelses- og éngangspremier. Denne premieberegning brukes sjeldent ellers, men er det sedvanlig i dette fylke. ²⁾ Eksplasjonsskade ikke tatt med. ³⁾ Erfaring viser at de til Byrået tidligere innsendte opgaver må ha vært noget mangelfulle. ⁴⁾ Opgave fra Tyr's brandavdeling mangler. ⁵⁾ Kun skog i 1925: 371 363, i 1920: 259 124 og i 1915: 102 495. ⁶⁾ Formue mangler for 2 selskap.

(37) og Møre (27), mens Vestfold, Nordland og Troms bare har 1 à 2 selskap. I Finnmark finnes ingen.

Av samtlige 270 eksisterende gjensidige selskap stod de 254 utenfor Forsikringsrådets kontroll. De aller fleste av disse har visstnok offentlig stadsfestede vedtekter og således plikt til å innlevere regnskapssekstrakter til Arbeidsdepartementet (se side 5). I tabell 45 finner vi en fylkesvis fordeling av disse selskap med angivelse av deres forsikringssum og samlede beholdning pr. 31 desbr. 1925, samt premier (inkl. utlignede tilskudd) og utbetalte erstatninger i 5-året 1921—25.

Betrakter vi selskapene fylkesvis, finner vi de største forsikringssummer i Opland, hvis 18 selskap hadde en samlet forsikringssum på 406 mill. kr. eller 22.5 mill. kr. pr. selskap, samt i Hedmark, hvor de tilsvarende beløp var 312 mill. kr. eller 13.6 mill. kr. pr. selskap. I Sør-Trøndelag, som har det største antall selskap, var forsikringssummen bare 206 mill. kr., svarende til 6 mill. kr. pr. selskap. Ser vi samtlige fylker under ett, var den samlede forsikringssum for hus 1672 mill. kr. og for løsøre 647 mill. kr., tilsammen 2319 mill. kr., hvorav 28 pct. fallt på løsøre. De 16 selskap under Forsikringsrådet hadde en forsikringssum for hus 873 mill. kr. og for løsøre 839 mill. kr., i alt 1712 mill. kr., hvorav 49 pct. gjelder løsøre. Disse selskap har således en større løsøreportefølje, både absolutt og relativt sett, enn de lokale. Samtlig gjensidige selskaps forsikringssum er steget fra 824 mill. kr. i 1910 til 4032 mill. kr. i 1925 — en stigning på 462 pct. Tar vi hensyn til forandringen i pengenes kjøpeevne (etter Farmands engrosprisindeks), reduseres stigningen til bare 78 pct.

Innen de enkelte lokale selskap varierer forsikringssummen i 1925 fra ca. kr. 70 000 til 144 mill. kr. Tar vi også de øvrige selskap med, når vi op i 714 mill. kr. (Akershus gjensidige Brandassuranceforening). I tabell 46 har man delt samtlige selskap i 3 grupper etter forsikringssummens størrelse. Av det samlede antall har 77 selskap (29 pct.) en forsikringssum på 10 mill. kr. og derover.

For å bringe på det rene om der er nogen sammenheng mellem forsikringssummens størrelse og selskapets alder har man samtidig gruppert selskapene etter stiftelsesår. Som tabellen viser avtar antallet av selskap med en forsikringssum på 10 mill. kr. og derover, eftersom stiftelsåret rykker nutiden nærmere, mens omvendt antallet av små selskap med en forsikringssum på under 3 mill. kr. øker sterkt med synkende alder.

Tabell 46.

Samtlig gjensidige brandforselskap fordelt etter forsikringssum i 1925 og stiftelsesår.¹⁾

År	Forsikringssum i mill. kr.			Antall
	10 mill. og derover	9,9—3,0	Under 3	
Før 1866	39	22	9	70
1866—1895	27	49	34	110
1896—1925	11	35	42	88
Antall	77	106	85	268

¹⁾ 2 selskaps stiftelsesår mangler.

Korrelasjonen fremheves yderligere ved at der er en tydelig ophopning i de uthevede tall i diagonalfeltene.³¹⁾

De lokale selskaps premie inntekt i 5-året 1921—25 utgjorde 10.4 mill. kr. og de utbetalte erstatninger i samme tidsrum 5.3 mill. kr. De øvrige 16 selskaps premier og erstatninger var henholdsvis 8.4 og 5.7 mill. kr. Samtlige selskaps erstatninger i pct. av premier og utlignede tilskudd stiller sig således:

	Pct.
5-året 1911—15	59.0
» 1916—20	44.7
» 1921—25	56.1
I gjennemsnitt for perioden 1911—25	53.3

Opgangsårene 1916—20 viser altså en noget lavere procent enn det foregående og det etterfølgende 5-år.

Ved bedømmelsen av den gjensidige brandforsikringsvirksomhet må man dernæst ta selskapenes formue i betrakting. I tabellen har man kalt den oppgitte formue «Samlet beholdning», idet der i disse beløp til dels inngår påløpne, men ennå ikke utbetalte erstatningsbeløp.³²⁾ De mest velstående selskap finner vi i Opland, med en beholdning på gjennemsnittlig kr. 228 000 pr. selskap, samt i Hordaland, med kr. 148 000 pr. selskap. Den samlede beholdning i de lokale selskap utenfor Forsikringsrådet er øket fra 9.8 mill. kr. i 1915 til 22 mill. kr. i 1925 — en stigning på 124 pct. Beholdningene i samtlige gjensidige selskap er i samme tidsrum øket fra 10.6 mill. kr. til 26 mill. kr., hvilket svarer til en økning på 144 pct. Regnes disse beløp om til kroner med konstant kjøpeevne, reduseres stigningen i de lokale selskap til 36 pct. og i samtlige selskap til 49 pct.

En stor del av denne kapital er anbragt i de lokale sparebanker. Dessverre kan man ikke gi nogen oversikt over aktivenes anbringelse, da Byråets 5-års skjemaer hittil ikke har inneholdt spørsmål om dette.

Beholdningens (formueens) relative størrelse. Et gjensidig forsikringsselskaps motstandsevne vil i siste instans avhenge av forsikringstagerens evne og vilje til å betale sine premier og eventuelt utlignede efterskuddsbeløp; men ved siden derav har selskapenes fond og avsetninger en stor og selvstendig betydning. Man har derfor som mål for motstandsevnen beregnet den samlede beholdning i pct. av den samlede forsikringssum. Betrakter vi selskapene fylkesvis (tabell 45), viser det sig at denne procent varierer fra ca. 0.50 (i Nordland, Vestfold og Telemark) til 1.14 (i Sør-Trøndelag. De to selskap i Troms er endog oppe i 3.59 pct.

³¹⁾ Ved hjelp av Beninis modifiserte formel (se «Kriminalstatistikk for 1923 og 1924» side 43) kan man nærmere karakterisereallet i hvert enkelt felt. Her skal bare nevnes at antallet 39 selskap gir uttrykk for en ophopning på 34 pct. av det teoretisk sannsynlige antall, antallet 49 en ophopning på 8 pct. og antallet 42 en ophopning på 24 pct. Dette vil da si at man finner gamle selskap som er store relativt hyppigere enn nye selskap som er små.

³²⁾ De lokale selskap opfører ingen skadereserve.

Et annet og interessantere spørsmål er hvorvidt motstandsevnen varierer med selskapenes størrelse. For å bringe dette på det rene har man fordelt samtlige lokale selskap i 1925 i 3 nogenlunde jevnstore grupper etter forsikringssummens størrelse og så utregnet summen av selskapenes beholdninger i pct. av deres samlede forsikringssum for hver av disse grupper (tabell 47). Som det vil fremgå av tabellen gir denne beregning et meget karakteristisk resultat.

De minste selskap, med forsikringssum under 3 mill. kr., har samlet en «motstandsevne» på 1.52 pct. I de mellomstore selskap synker procenten til 1.15 pct. og utgjør for de største selskaps vedkommende bare 0.88 pct. Det synes altså som om man i større selskap med en viss beholdning ikke alltid har dens relative størrelse tilstrekkelig for øie. Da der som tidligere nevnt er en viss sammenheng mellom forsikringssummens størrelse og selskapets alder, kunde det ligge nær å anta at det særlig var de eldre selskap som hadde nøiet sig med en mindre «motstandsevne». Man har derfor fordelt samtlige selskap på to grupper, selskap stiftet før 1886 og selskap stiftet i 1886 eller senere, og beregnet den samlede «motstandsevne» for hver gruppe. For de eldre selskap utgjør procenten 1.02 og for de yngre 0.80. Forskjellen er ikke stor, men går dog i de eldre selskaps favor. Tilsynelatende ser dette ut som noget av en selvmotsigelse, idet mesteparten av de større selskap med den mindre motstandsevne fortrinsvis er eldre selskap. Forklaringen ligger imidlertid deri at de øvrige mindre eldre selskap gjennemgående har en meget stor motstandsevne. — Betrakter vi samtlige gjensidige selskap under ett (siste rubrikk i tabell 45), viser det sig at denne procent også er sunket med årene, fra 0.88 pct. i 1915 til 0.64 pct. i 1925.

Tabell 47.

Samlet beholdning i pct. av samlet forsikringssum. De lokale selskap fordelt etter forsikringssummens størrelse.

Forsikringssum i mill. kr.	Antall selskap	Samlet beholdn. i pct. av samlet forsikringssum
Over 10 mill. kr.	70	0,88
9,9—3 »	99	1,15
Under 3 »	85	1,52

Gjensidige husdyrforsikringsselskap.³³⁾

Disse selskap er gjennemgående stiftet senere enn brandforsikrings-selskapene: de 3 eldste skriver sig således fra slutten av 1860-årene. Ved utgangen av 1880 eksisterte bare 14 av de nuværende 295 selskap (under og utenfor Forsikringsrådets kontroll), mens der av gjensidige brandforsikrings-selskap fantes 120. I tabell 48 finner vi en fylkesvis fordeling av samtlige selskap gruppert etter stiftelsesår.

Av det samlede antall blev 75 selskap eller 25 pct. stiftet i 10-året 1896—05 og 116 selskap eller 40 pct. i 10-året 1906—15. De fleste selskap finnes

³³⁾ Foruten de selskap som nevnes i det følgende, finnes der en del små lokale foreninger som forsikrer svin.

Tabell 48.

Samtlige gjensidige husdyrforsikringsselskap fordelt
fylkesvis etter stiftelsesår.

Stiftelsesår	Østfold	Akershus	Oslo	Hedmark	Opland	Buskerud	Vestfold	Telemark	Aust-Agder	Vest-Agder	Rogaland	Hordaland	Bergen	Sogn og Fjord.	Møre	Sør-Trøndelag	Nord-Trøndelag	Nordland	Troms	Antall
1880 og tidl.	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	2	1	2	6	-	-	14
1881—1895	-	-	3	1	2	2	2	3	3	-	10	5	12	-	5	6	3	2	-	47
1896—1905	-	1	2	1	2	2	3	3	-	6	12	13	-	9	13	5	4	3	-	75
1906—1915	7	6	-	2	2	7	8	8	-	6	12	13	-	5	16	11	10	3	-	116
1916—1925	3	-	-	1	-	4	-	2	1	3	7	5	-	-	1	7	2	2	1	39
Uopgitt	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-	-	1	4
Antall . .	11	7	2	7	5	13	12	13	6	28	31	38	1	21	38	28	24	8	2	295

Tabell 49.

Alminnelig oversikt over gjensidige husdyrforsikringsselskap.
(Spesifisert fylkesvis for selskap utenfor Forsikringsrådets kontroll.)

	Antall selskap ved årets utgang	Antall forsikrede		Forsik- ringssum 31 de- seMBER 1000 kr.	Premie inkl. utlignet tilskudd	Utbetalt erstatning 1921—1925 1916—1920 1911—1915 1000 kr.
		Hester	Storfe		1921—1925	
		1916—1920	1911—1915		1916—1920	
A. Utenfor Fors.rådet						
Østfold	11	2 925	1 956	3 139	266	248
Akershus	7	2 121	1) 990	2 358	176	131
Hedmark	6	388	539	493	41	30
Opland	5	666	592	760	88	80
Buskerud	13	1 001	3 043	3 377	156	119
Vestfold	12	2 078	2 965	2 406	171	172
Telemark	13	548	1 961	1 137	76	70
Aust-Agder	6	80	720	326	27	24
Vest-Agder	28	602	6 419	3 384	183	161
Rogaland	31	5 154	3 432	4 516	227	194
Hordaland	37	2 629	7 058	4 834	302	304
Sogn og Fjordane	21	2 314	2 002	1 052	80	85
Møre	38	4 045	4 210	4 624	271	231
Sør-Trøndelag	28	3 118	6 174	4 363	227	173
Nord-Trøndelag	24	5 187	3 091	5 120	349	299
Nordland	8	379	1 185	542	41	46
Troms	2	185	339	281	18	12
Finnmark	-	-	-	-	-	-
Tilsammen	290	33 420	46 676	42 712	2 699	2 379
B. Under Fors.rådet	2) 5	23 352	19 884	29 834	4 568	3 565
I alt 1925	295	56 772	66 560	72 546	7 367	5 944
— 1920	310	84 614	83 945	135 512	9 837	6 583
— 1915	276	74 215	87 165	44 518	3 144	2 302

1) Dessuten 2 160 svin.

2) Dessuten Reassurancekassen for husdyrfors.

på Vestlandet og i Trøndelag; således ligger 43 pct. av samtlige selskap i de 4 vestlandsfylker Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og 18 pct. i Nord- og Sør-Trøndelag. I Finnmark finnes ingen selskap.

I tabell 49 er foretatt en fylkesvis fordeling av de 290 lokale selskap utenfor Forsikringsrådet med angivelse av antallet av forsikrede dyr og deres forsikringssum ved utgangen av 1925, samt premier og utbetalte erstatninger i 5-året 1921—25.

De ukontrollerte lokale selskaps samlede forsikringssum utgjorde i 1915 ca. 26 mill. kr., i 1920 ca. 75 mill. kr. og i 1925 næsten 43 mill. kr. Mens de lokale b r a n d forsikringsselskaps samlede forsikringssum viser stigning gjennem hele tidsrummet, er der her en betydelig tilbakegang fra 1920. I forhold til 1915 viser dog beløpet en stigning på 65 pct. Tar vi også med de 5 selskap som står under Forsikringsrådets kontroll, viser s a m t l i g e selskaps forsikringssum en stigning fra 44.5 mill. kr. i 1915 til 135.5 mill. kr. i 1920 og derefter et fall til 72.5 mill. kr. i 1925 — en stigning i forhold til 1915 på 63 pct. Hvis vi regner forsikringssummene om i kroner med konstant kjøpeevne, faller beløpet i 1915 og i 1925 noeaktig sammen både for de lokale selskap og for samtlige. Stigningen i forsikringssummens størrelse gir således ikke uttrykk for nogen r e e l l fremgang i virksomhetens omfang.

For å bringe på det rene om forsikringssummens størrelse i det enkelte selskap gjennemgående er avhengig av selskapets alder har man gruppert samtlige selskap etter samme prinsipper som i tabell 46. En slik sammenheng synes imidlertid ikke å være tilstede.

I tabell 49 er også angitt det samlede antall forsikrede h e s t e r o g s t o r f e. Både antallet av hester og storfe er gått tilbake fra 1915 til 1925 med 23 pct. På grunnlag av gjennemsnittsprisene på kreaturer har man beregnet de forsikrede dyrs verdi og sammenlignet denne med deres samlede forsikringssum.

	De forsikrede dyrs verdi	Samlet forsikringssum	Forsikringssum i pct. av verdi
1915	ca. 68 mill. kr.	45 mill. kr.	ca. 66 pct.
1920	» 192 »	136 »	» 70 »
1925	» 72 »	73 »	» 100 »

Det er bekjent at utviklingen i nedgangsårene har gått i retning av å opgi forsikringen av de mindre verdifulle dyr. Den beregnede totalverdi for 1925 (72 mill. kr.) er derfor sikkert for lav i forhold til 1915 og 1920. At verdien av de forsikrede dyr i 1915 og 1920 ligger betydelig over den samlede forsikringssum henger sammen med at forsikringssummens størrelse erfaringmessig forandrer sig langsommere og tregere enn prisene på de forsikrede objekter.

De lokale selskaps premier og utbetalte erstatninger utgjorde i 5-året 1921—25 henholdsvis 2.7 mill. og 2.4 mill. kr. I Hordaland er erstatningene større enn premiene. Forholdet gjelder 14 selskap hvis samlede erstatninger utgjør 118 pct. av deres samlede premier. Det samme misforhold er tilstede i Sogn og

Fjordane i 9 selskap hvis samlede erstatninger utgjør hele 146 pct. av premiene. Også i Nordland fylke er erstatningene størst, idet 4 av fylkets 8 selskap samlet har en skadeprocent på 216 pct. Man skal bemerke at de angitte premiebeløp også omfatter eventuelt utlignede tilskudd, slik at disse selskap øiensynlig har tæret sterkt på sine beholdninger i dette 5-år.

Samtlig e selskaps premieinntekt utgjorde i samme 5-år 4.5 mill. kr., hvorav 63 pct. falt på de 5 selskap under Forsikningsrådet. Utbetalte erstatninger i pct. av premier utgjorde i 1911—15 73 pct., i 1916—20 67 pct. og i 1921—25 78 pct.

De til Byrået innsendte skjemaer inneholder ingen opgaver over selskapenes beholdninger.

Gjensidige båtforsikringsselskap.³⁴⁾

Av disse selskap var 36 i virksomhet i 1925, mot 43 i 1920 og 39 i 1915. De aller fleste tegner forsikring av båter og mindre fartøier (se side 5); men man har nu som tidligere også tatt med et par selskap som forsikrer sjøfolks tøi og makrellgarn. Det første av disse selskap blev stiftet i 1860-årene, men så sent som i 1900 eksisterte der ennu kun ca. 10 selskap. 18 selskap, eller 50 pct. av det samlede antall, blev stiftet i 10-året 1906—15.

Selskapenes antall, forsikringssum, premier og erstatninger vil fremgå av tabell 50.

Tabell 50.
Oversikt over gjensidige båtforsikringsselskap.

Fylker	Antall selskap ved årets utgang	Forsikrings- sum pr. 31 desbr. 1925	Premier inkl. utlignet tilskudd	Utbetalte erstatninger
			1921—1925	1916—1920
		1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.
Vestfold . . .	¹⁾ 1	35	8	4
Vest-Agder . . .	²⁾ 6	1 075	71	43
Rogaland . . .	3	675	67	51
Møre	9	10 960	769	584
Sør-Trøndelag .	2	1 406	104	34
Nord-Trøndelag	1	175	43	38
Nordland . . .	4	1 377	151	108
Troms	10	4 194	499	418
Tilsammen 1925	36	19 897	1 712	1 280
—→ 1920	^{1,2)} 43	37 546	2 131	1 474
—→ 1915	³⁾ 39	11 480	780	494

¹⁾ Ett selskap tegner forsikring av sjøfolks tøi. ²⁾ To selskap tegner forsikring av makrellgarn. ³⁾ Tre selskap forsikrer sjøfolks tøi, ett forsikrer makrellgarn.

³⁴⁾ I Statistisk Årbok kalt «Andre forsikringsselskap».

De fleste selskap finner vi i Troms fylke, nemlig 10 selskap med en gjennemsnittlig forsikringssum på kr. 419 000 pr. selskap. Dernæst kommer Møre med 9 selskap og en gjennemsnittlig forsikringssum på 1.2 mill. kr. Den samlede forsikringssum var i 1915 11 mill. kr., steg til over 37 mill. kr. i 1920 og sank derefter til 20 mill. kr. i 1925 — en stigning på 75 pct. i forhold til 1915. Tar vi hensyn til forandringen i pengenes kjøpeevne, blir imidlertid den reelle stigning bare 5 pct. Av det samlede antall selskap i 1925 hadde bare 4 selskap en forsikringssum på 1 mill. kr. eller derover, 6 selskap lå i gruppen 999 000—400 000 kr., 17 selskap (47 pct.) i gruppen 399 000—100 000 kr. og de øvrige 9 i gruppen under 100 000 kr.

Selskapenes samlede premier og utbetalte erstatninger var i 5-året 1921—25 henholdsvis 1.7 mill. og 1.3 mill. kr. Erstatninger i pct. av premier utgjorde i 5-året 1911—15 75 pct., i 1916—20 69 pct. og i 1921—25 63 pct.

De innsendte oppgaver gir ingen oplysninger om selskapenes beholdninger.

C. Norges Brandkasse.

Norges Brandkasse bestod tidligere av en kjøpstadbavdeling og en landavdeling. Fra 1 jan. 1914 blev disse avdelinger slått sammen til en bygningsavdeling, samtidig som der blev oprettet en særskilt løsøreavdeling.

Bygningsavdelingers premier, betalte skader og samlede forsikringssum vil fremgå av tabell 51.

Tabell 51.
Brandkassens bygningsavdeling.

År	Premier ¹⁾ (Brandkont.) 1000 kr.	Betalte skader		Omkostninger		Forsikrings- sum 1000 kr.
		1000 kr.	I pct. av premier	1000 kr.	I pct. av premier	
1911	3 335	2 077	62,3	264	7,9	1 614 776
1912	3 451	1 913	55,4	312	9,0	1 688 656
1913	3 552	2 708	76,2	316	8,9	1 772 446
1914	3 723	3 180	85,4	333	8,9	1 856 838
1915	3 822	2 567	67,2	348	9,1	1 891 592
1916	3 957	²⁾ 15 215	384,5	443	11,2	2 021 386
1917	4 386	2 460	56,1	541	12,3	2 289 589
1918	5 139	2 973	57,9	786	15,3	2 777 318
1919	6 241	5 249	84,1	³⁾ 1 384	22,2	3 410 549
1920	7 879	4 164	52,8	1 700	21,6	4 274 162
1921	10 166	8 962	88,2	1 659	16,3	4 733 257
1922	10 668	7 674	71,9	1 524	14,3	4 970 346
1923	10 940	8 413	76,9	1 511	13,8	5 193 127
1924	11 143	5 682	51,0	1 515	13,6	5 410 763
1925	11 424	8 440	73,9	1 463	12,8	5 567 274

¹⁾ Beløpene omfatter den samlede regnskapsmessige brandkontingent, samt brandkontingent for bygninger under opførelse. ²⁾ Bergensbranden 1916. ³⁾ Stigningen i 1919 skyldes Brandkassens overtakelse av takstomkostningene.

Premieinntekten³⁵⁾ utgjorde i 1900 ca. 2.8 mill. kr. og steg jevnt til 3.6 mill. kr. i 1913, hvilket svarer til en stigning i de 13 år på ca. 29 pct. I de følgende 13 år fortsetter stigningen — uten fall i nedgangsårene —, og i 1925 er premiene nådd op i 11.4 mill. kr. — en stigning på 217 pct. Tar vi i begge tilfelle hensyn til forandringene i pengenes kjøpeevne, blir den reelle stigning for tidsrummet 1900—13 ca. 13 pct. og fra 1913—25 ca. 31 pct.

Brandkassen reasurerte inntil og med 1925 ikke sine enkelte risici. Derimot tegnet den en såkalt katastrofareassuranse beregnet på dekning av tap ved ekstraordinært store skader.

Størrelsen av de betalte skader og den årlige skadeprosent vil ses av tabellen. De store utbetalinger i 1916, 385 pct. av premiene, skyldes Bergensbranden. For Brandkassens vedkommende har man også oppført omkostningene, dels i absolute tall og dels i pct. av premiene. Dessverre foreligger der ikke tilstrekkelig materiale til at man har kunnet utføre en lignende beregning for de øvrige brandforsikringsselskap. Man kan imidlertid nevne at mens Brandkassens omkostningsprosent i gjennemsnitt for tidsrummet 1911—25 utgjør 13.1 pct., har Storebrands omkostningsprosent i samme tidsrum gjennemsnittlig vært 28.3 pct.³⁶⁾ (Se også tabell 54.)

Tabell 52.

Brandkassens fond ved utgangen av årene 1911—1925.

År	Reservefond		Avslagsfond 1000 kr.	Ildsikkerhetsfond 1000 kr.
	1000 kr.	I pct. av fors.-summen		
1911	7 999	0,50	172	-
1912	9 598	0,57	166	-
1913	10 311	0,58	207	229
1914	10 713	0,58	227	416
1915	11 906	0,63	252	633
1916	348	0,02	264	646
1917	1 757	0,08	283	671
1918	3 172	0,11	297	704
1919	2 775	0,08	305	691
1920	4 747	0,11	321	724
1921	3 638	0,08	337	743
1922	4 437	0,09	353	682
1923	4 659	0,09	326	613
1924	6 657	0,12	338	548
1925	7 584	0,14	324	421

det meste gikk tapt som følge av Bergensbranden i 1916. I 1925 var fondet igjen vokset til 7.6 mill. kr.

Løsøreavdelingens virksomhet vil fremgå av tabell 53.

Premieinntekten viser en betydelig stigning, fra kr. 45 000 i 1915

³⁵⁾ Som gjensidig selskap kan Brandkassen utligne efterskuddskontingent på forsikringstagerne. Dette er imidlertid ikke blitt gjort siden Ålesundsbranden i 1904.

³⁶⁾ Tallene er hentet fra jubileumsboken «Storebrand i 75 år» side 154.

Tabell 53.
Brandkassens løsøreavdeling.

År	Premier brutto	Betalte skader brutto		Omkostninger		For- sikrings- sum	Balanse
		1000 kr.	I pct. av premier	1000 kr.	I pct. av premier		
1915	45	69	153,3	34	75,6	27 164	÷ 32
1916	91	196	215,4	50	54,9	47 352	÷ 98
1917	140	71	50,7	69	49,3	80 485	÷ 135
1918	225	119	52,9	101	44,9	126 480	÷ 152
1919	340	237	69,7	127	37,4	181 758	÷ 196
1920	524	291	55,5	162	30,9	249 431	÷ 226
1921	689	797	115,7	171	24,8	309 849	÷ 337
1922	774	708	91,5	194	25,1	336 276	÷ 508
1923	856	811	94,7	203	23,7	335 302	÷ 669
1924	849	552	65,0	195	23,0	343 896	÷ 590
1925	849	381	44,9	188	22,1	357 111	÷ 456

til kr. 849 000 i 1925. De anførte tall er bruttotall. Løsøreavdelingen har dels drevet ordinær reassurans og dels tegnet katastrofereassurans i likhet med bygningsavdelingen. Den samlede forsikringssum er øket fra 27 mill. kr. i 1915 til 357 mill. kr. i 1925 og utgjorde i dette år 24 pct. av de øvrige gjensidige selskaps forsikringssum for løsøre. De betalte skader viser til dels betydelige variasjoner i forhold til premiene; således var de i de 2 første år 1915 og 1916 samt i 1921 endog betraktelig større enn de samlede premier. Omkostningene er etterhvert steget med virksomhetens utvidelse, men viser et tydelig fall for hvert år i forhold til den stigende premieinntekt. De store relative omkostninger i det første år henger sammen med de betydelige startutgifter, som man alltid må regne med. Alt i alt har dog løsøreavdelingen i samtlige år vist underskudd. Dette var i 1923 oppe i kr. 669 000, men forminskedes i løpet av de to følgende år med over 30 pct.

Som tidligere nevnt under den private skadeforsikring må man ved bedømmelsen av et selskaps drift ikke legge for stor vekt på skade- og omkostningsprosentene i det enkelte år. Man har derfor i tabell 54 regnet ut den gjennemsnittlige skadeprocent og omkostningsprosent i 5-års perioder samt for tidsrummet 1911—25. Den gjennemsnittlige skadeprocent for hele perioden var for bygningsavdelingen 89,6 pct. og for løsøreavdelingen 91,8 pct., mens den tilsvarende procent for de private brandforsikringsaktieselskap (i tidsrummet

Tabell 54.
Skade- og omkostnings-
prosent i 5-års perioder samt
for tidsrummet 1911—1925.

År	Bygnings- avdelingen		Løsøre- avdelingen	
	Skade- pct.	Omkostn.- pct.	Skade- pct.	Omkostn.- pct.
1911—15	69,3	8,8	-	-
1916—20	127,1	16,5	¹⁾ 99,6	¹⁾ 48,8
1921—25	72,4	14,2	82,4	23,7
1911—25	89,6	13,1	91,8	37,4

¹⁾ 1915—1920.

1913—25) var 72.5 pct. og for de gjensidige selskap (under Forsikringsrådet) 57.1 pct.

Gode og dår-
lige skadeår
m. v.

Som uttrykk for den relative brandskade har det dernæst adskillig interesse å måle de inntrufne skader i promille av den samlede forsikringssummi. På grunnlag av Brandkassens detaljerte statistikk kan denne promille, under forutsetning av at Brandkassens interesser er representative for den samlede brandforsikring i landet,³⁷⁾ i store trekk tjene til belysning av gode og dårlige skadeår og gode og dårlige landsdeler.

Tabell 55.

Inntrufne skader i promille
av forsikringssummen i
Norges Brandkasse.
(Tallene i parentes = midttall.)

År	Riket	Bygder	Kjøp- stæder	Lade- steder
1913	1,59	2,59 (2,75)	0,79	¹⁾ 4,91
1914	1,78	2,94 (1,50)	0,98	1,60
1915	1,36	1,57 (0,93)	1,25	0,10
1916 ²⁾	8,08	1,53 (0,97)	²⁾ 13,23	0,03
1917	1,15	1,53 (1,20)	0,91	0,02
1918	1,32	1,95 (0,86)	0,82	1,76
1919	1,89	2,49 (2,18)	1,43	1,16
1920	1,21	1,85 (1,71)	0,62	2,14
1921	2,08	3,27 (2,29)	1,02	0,98
1922	1,62	2,43 (2,42)	0,82	2,03
1923	1,68	3,02 (2,76)	0,36	1,18
1924	1,08	1,63 (1,45)	0,50	1,77
1925	1,54	2,05 (1,61)	1,02	1,28
1913-25				
Aritm. gi. snitt	2,03	2,22	1,83 ³⁾ (0,90)	1,46 ³⁾ (1,27)
Midttall	1,59	2,05	0,91	1,28

¹⁾ Brander i Svelvik, Lillesand, Namsos og Harstad. ²⁾ Brander i Bergen og Molde.

³⁾ Ekskl. årene 1913 og 1916.

blir det aritmetiske gjennemsnitt 2.25 %, mens midttallet kun er 1.50 %.

I tabell 55 er midttallet for de enkelte fylker tilføiet i parentes i rubrikkene «Bygder», som i dette tilfelle er den mest karakteristiske.

Tallene egner sig neppe til belysning av spørsmålet om «konjunkturbrander». I så henseende er antallet av brander en riktigere målestokk. Dertil kom-

³⁷⁾ I 1913 var Brandkassens premieinntekt 70 % av den samlede premieinntekt i de øvrige under Forsikringsrådet stående brandforsikringsselskap, i 1920 24 % og i 1925 46 %. I 5-året 1916—1920 utgjorde Brandkassens premieinntekt 25 % av samtlige norske brandforsikringsselskaps premieinntekt, i 5-året 1921—1925 39 %.

La oss først ta for oss de enkelte år. En høy skadepromille, f. eks. for samtlige bygder under ett, kan være uttrykk for «mange brander på landsbygden», men kan også skyldes en eller enkelte katastrofebrander. Hvis vi derfor regner ut en skadepromille for hvert enkelt fylke, opnår vi til en viss grad å lokalisere disse katastrofale brander. Eks.: Skadepromillen for bygder under ett i 1914 var 2.94 %, hvilket bl. a. skyldtes en stor brand i Østfold (10.27 %). En slik høy promille i et enkelt fylke vil naturligvis påvirke det aritmetiske gjennemsnittet av de enkelte fylkers tall i vedkommende år. Derimot vil midttallet (den skadepromille som ligger i midten, dvs. den promille som deler de enkelte promiller i to grupper, slik at like mange promiller ligger over som under midttallet) ikke påvirkes av de ekstremt høye tall i ett eller flere fylker. Til tross for en særlig høy skadepromille i et enkelt fylke vil altså midttallet for øvrig kunne ligge lavt hvis skadepromillen i de fleste fylker ellers er liten. I 1914

mer at perioden er for kort og forholdene i perioden altfor usedvanlige. Tallene sier bare at vi m.h.t. landdistrikte hadde et dårlig skadeår i 1913, meget gode skadeår i opgangsårene 1914—15—16—17—18 og dårlige skadeår i deflasjonsperioden 1921—22—23. Tallene for Riket, kjøpstæder og ladesteder under ett vil selvsagt lett påvirkes av katastrofale tilfeldigheter (jf. Bergensbranden i 1916).

Vi betrakter dernæst de enkelte distrikter, idet vi noeier oss med å angi tallene for det hele tidsrum under ett. Som det fremgår av tabell 56 vil gjennemsnittet og midttallet stort sett vise samme tendens. Ser vi bort fra de katastrofale brander i kjøpstædene 1916 (Bergen og Molde) og i ladestedene 1913 (Svelvik, Lillesand, Namsos og

Harstad), vil gjennemsnittet for de øvrige år praktisk talt falle sammen med midttallet. Brandpromillen ligger særlig høit i Finnmark, Nord-Trøndelag og Buskerud, og meget lavt i Sogn og Fjordane, Møre, Aust-Agder og Opland.

Tabell 56.

Skadepromillen i de forskjellige landsdeler for samtlige år under ett.
(1913—1925.) Norges Brandkasse.

Landsdeler	Aritmetisk gjennemsnitt	Midttall
Riket	2,03	1,59
Bygder	2,22	2,05
Østfold	3,42	2,17
Akershus	2,07	1,86
Hedmark	1,47	1,31
Opland	1,33	0,78
Buskerud	3,08	2,68
Vestfold	3,17	2,45
Telemark	1,89	1,63
Aust-Agder	1,83	0,87
Vest-Agder	1,81	2,26
Rogaland	1,56	1,21
Hordaland	1,15	0,73
Sogn og Fjordane	1,29	0,66
Møre	1,23	0,96
Sør-Trøndelag	2,61	2,51
Nord-Trøndelag	4,22	3,05
Nordland	2,40	1,75
Troms	1,21	1,08
Finnmark	5,03	4,97
Kjøpstæder	1,83 ¹⁾ (0,90)	0,91
Ladesteder	1,46 ¹⁾ (1,27)	1,28

Ekskl. 1913 og 1916.

D. Krigsforsikringen for norske skip.

(Se også side 5.)

Byrået mangler oppgaver over de årlige premier og utbetalte erstatninger. Man skal derfor noeig sig med å angi beløpene samlet for det tidsrum hvori Krigsforsikringen var i virksomhet. De samlede premier — pålagt den norske rederinæring som krigsomkostninger — utgjorde 928 mill. kr. og de samlede erstatninger ca. 760 mill. kr. Erstatningene fordeler sig således:

Totalforlis	ca. 702 mill. kr.
Partikulære skader	» 16 »
Tøi og hyre	» 10 »
Liv og skade	» 18 »
Tyskprise	» 8 »
Engelskprise	» 6 »
Tilsammen	ca. 760 mill. kr.

På grunn av de usikre forhold under krigen (særlig i den tid da den uinnskrenkede u-båtkrig stod på) viste det sig vanskelig å drive forsikringen slik at virksomheten alltid gav overskudd. Dette vil også fremgå av følgende opstilling:

Pr. 31 des. 1914: underskudd ca.	$4\frac{1}{4}$	mill. kr.
» 13 nov. 1915: » » »	$1\frac{1}{4}$	» »
» 30 » 1916: » » 40 » »		
» 10 mai 1917: » » 125 » »		
» 18 des. 1917: » » 24 » »		
» 30 nov. 1918: overskudd » 29 » »		
» 31 des. 1919: » » 45 » »		
» 31 » 1920: » » 48 » »		
» 31 » 1926: » » 51 » »		

I alt har Krigsforsikringen således gitt et overskudd pr. 31 des. 1926 på ca. 51 mill. kr. En del av dette beløp er anvendt således: til dekning av maksimalfraktunderskudd 11,4 mill. kr., til Norges Rederforbunds Sjømandsfond 20 mill. kr., til nogen rederier som ikke bidrar til Sjømandsfondet — forholdsvis andel — 1,4 mill. kr., tilsammen 32,8 mill. kr. Der gjenstår altså fremdeles ca. 18,2 mill. kr.

For øvrig vil virksomheten i sine hovedtrekk fremgå av følgende grove sammendrag av gevinst- og tapskonto pr. 31 des. 1926:

D e b e t .	K r e d i t .
Erstatninger ca. 760 mill. kr.	Premier ca. 928 mill. kr.
Reassuransepremier . . . » 478 » »	Renter » 5 » »
Adm., jurid. assistanse etc. » 2 » »	Innbet. reassuranseerstatn. » 362 » »
Avs. til ukjente og uopgj.	
skader samt tap på bank-	
innskudd » 4 » »	
B a l a n s e » 51 » »	
<u>ca. 1 295 mill. kr.</u>	<u>ca. 1 295 mill. kr.</u>

Av den samlede premieinntekt har Krigsforsikringen beholdt omrent halvparten for egen regning. Posten administrasjon, juridisk assistanse etc. utgjør bare ca. 2 promille av premieinntekten.

Følgende sammendrag av balansekonto vil vise beholdningen pr. 31 des. 1926:

A k t i v a .	P a s s i v a .
Innestående i banker:	
a) Sperrede innskudd . . . 13,4 mill. kr.	Restoverskudd 18,2 mill. kr.
b) Øvrige innskudd . . . 10,4 » »	Andre passiva 5,6 » »
<u>23,8 mill. kr.</u>	<u>23,8 mill. kr.</u>

E. A/S Norsk Varekrigsforsikring.

(Se også side 6.)

Selskapet blev som tidligere nevnt stiftet i 1914 med en aktiekapital på kr. 1 300 000, hvorav 25 pct. blev innbetalt. Staten overtok i reassadorse 40 pct. I 1917 blev aktiekapitalen forhøjet til kr. 7 500 000. På grunn av de vanskeligheter som den uinnskrenkede u-båtkrig førte med sig blev reassadorsen organisert på ny basis, idet selskapets risici blev opdelt i 5000 kvoter, som staten og en rekke private firmaer overtok. I alt var der 700 kvoteiere, som altså optrådte som reassadorandører, og hvis andel i hver enkelt polise var gitt på forhånd ved tegningen av antall kvoter.

Angående den samlede virksomhet, hvori er innbefattet staten og reassadorne, kan gis følgende oplysninger:

	Varekrig I.	Varekrig II.	I alt
Fra september 1914 til 30 april 1917	Fra 30 april 1917 til september 1919		
Forsikringsbeløp . . .	kr. 2 613 000 000	kr. 2 288 000 000	kr. 4 901 000 000
Antall poliser »	185 444	» 56 216	» 241 660
Bruttopremier »	46 402 000	» 52 793 000	» 99 195 000
Nettopremier »	39 900 000	» 48 033 000	» 87 933 000
Gjennemsnittspremie .	1.78 %	2.8 %	

Det samlede forsikringsbeløp for tidsrummet sept. 1914—sept. 1919 var næsten 5 milliarder kr. og de samlede bruttopremier ca. 100 mill. kr.

Hovedresultatet av virksomheten — samtlige år tatt under ett — tør fremgå av følgende opstilling:

	Varekrig I	Varekrig II	I alt
Nettopremier kr.	39 900 000	kr. 48 033 000	kr. 87 933 000
Provenyer og			
avdekninger »	9 232 745	» 3 496 720	» 12 729 465
Sum I . . . kr.	49 132 745	kr. 51 529 720	kr. 100 662 465
Utbetalte erstattn. til			
forsikringstagere . kr.	39 050 430	kr. 20 062 650	kr. 59 113 080
Avdekningspremier »	2 030 000	» 2 540 000	» 4 570 000
Sum II . . . kr.	41 080 430	kr. 22 602 650	kr. 63 683 080
Beregnet «overskudd»			
I ÷ II kr.	8 052 315	kr. 28 927 070	kr. 36 979 385

Som man vil se er de beregnede «overskudd» bare tilnærmede bruttotall, idet hverken selskapets øvrige inntekter (renter etc.) eller administrasjons- og driftsutgifter er tatt med. M.h.t. anvendelsen av «overskuddet» i Varekrig I

kan nevnes at ca. 7 mill. kr. blev utbetalt til reassurandørene, derav 2 mill. kr. til staten og kr. 682 500 (+ rentegodtgjørelser) til aksjonærerne. Av overskuddet i Varekrig II falt ca. 25 mill. kr. på kvoteierne, fordelt således: staten kr. 10 000 000, Varekrig II (aksjonærerne) kr. 1 125 000 og øvrige kvoteiere ca. kr. 13 875 000. Dessuten blev der avsatt 4 mill. kr. til almennytte formål.

F. Sammendrag for skadeforsikring.

Den oversikt man har gitt i det foregående vil i nogen grad virke opstykket og uensartet, idet man har sett sig nødsaget til å bearbeide det statistiske materiale slik det har foreligget fra en rekke forskjellige institusjoner, som hver har hatt sitt spesielle øiemed med statistikken. Vi vil imidlertid forsøke, så vidt materialet tillater det, å foreta en del sammendrag for de viktigste brancher og så til slutt for hele den private forsikringsvirksomhet.

I forbindelse med dette sammendrag vil man benytte anledningen til å fremheve som en stor mangel ved det foreliggende materiale at der ikke finnes nogen oversikt over de samlede forsikringssummer hverken for brandforsikring eller transportforsikring.

Brandforsikring.

For å vise utviklingen og den årlige forandring i forholdet mellom Norges Brandkasses, de private brandforsikringsselskaps og de utenlandske brandforsikringsselskaps virksomhet i Norge har man i tabell 57 sammenlignet disse selskaps premieinntekt (direkte fors. avsluttet i landet).

Forholdet mellom Norges Brandkasse og de private norske selskap karakteriseres derved at mens Brandkassens premieinntekt viste en jevn stigning gjennem hele tidsrummet, øket premieinntekten for norske forretninger i de private selskap relativt sterkere til og med 1920, for derefter å avta. Tilbakegangen har dog ikke vært større enn at de private selskap hadde ca. 58 pct. av den samlede premieinntekt i 1925 mot 44 pct. i 1913. Premieinntekten i de utenlandske selskap viser også stigning til 1921, men har stadig avtatt i forhold til den samlede premieinntekt (fra 25 pct. i 1913 til 13 pct. i 1925).

Som tidligere nevnt i denne oversikt (side 32) skyldes premieinntektens stigning flere faktorer. Blandt disse spiller prisstigningen en stor rolle. I tabell 58 har man omregnet til indekstall den samlede premieinntekt samt gjennemsnittsprisen på solgte bygårdsmarker og skyldmark (som innenfor vide grenser kan tenkes å representere husverdier på landet). Som man vil se har stigningen i eiendomsprisene ikke vært så stor som stigningen i de samlede premier. Mens således indekstallet for premier i 1920 var 426, var indekstallet for gjennemsnittsprisen på solgte bygårdsmarker og skyldmarken bare henholdsvis 216 og 291. Hvis man ser bort fra endringer i selve premiesatsene, skulle det ligge nær å anta at brandforsikringsvirksomheten har hatt en reell vekst, enten i retning av at flere eller nye forsikringsobjekter etterhvert er blitt forsikret, eller at forsikringstagerne

Tabell 57.
Brandforsikring. Brutto premieinntekt for direkte forsikringer avsluttet i Norge.
(De lokale gjensidige selskap er ikke tatt med.)

År	Norges Brandkasse ²⁾	Private brandforsikr.-selskap	Sum norske selskap	Utenlandske brandforsikr.-selskap i Norge	Til sammen	Prosentvis fordeling av premieinntekt						Indekstall for premieinntekten.			
						Norges Brandkasse		Private brandforsikringsselskap		Utenl. br.fors.s.		Premieinntekt i 1913 = 100			
						I pct. av norske selskaps premieinntekt	I pct. av samlet premieinntekt	I pct. av norske selskaps premieinntekt	I pct. av samlet premieinntekt	I pct. av samlet premieinntekt	I pct. av samlet premieinntekt	Norges Brandkasse	Private brandforsikrings-selskap	Utenlandske brandforsikrings-selskap i Norge	
	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.	1000 kr.										
1913	3 552	4 939	8 491	2 872	11 363	41,8	31,3	58,2	43,5	25,3	100	100	100	100	
1914	3 723	5 340	9 063	2 869	11 932	41,1	31,2	58,9	44,8	24,0	105	108	100	100	
1915	3 867	5 524	9 391	2 832	12 223	41,2	31,6	58,8	45,2	23,2	109	119	99	99	
1916	4 048	8 091	12 139	4 647	16 786	33,3	24,1	66,7	48,2	27,7	114	164	162	162	
1917	4 526	13 427	17 953	5 437	23 390	25,2	19,4	74,8	57,4	23,2	127	272	189	189	
1918	5 364	21 652	27 016	6 508	33 524	19,9	16,0	80,1	64,6	19,4	151	438	227	227	
1919	6 581	25 586	32 167	6 401	38 568	20,5	17,1	79,5	66,3	16,6	185	518	223	223	
1920	8 403	32 396	40 799	7 605	48 404	20,6	17,4	79,4	66,9	15,7	237	656	265	265	
1921	10 855	27 610	38 465	7 632	46 097	28,2	23,5	71,8	59,9	16,6	306	559	266	266	
1922	11 442	24 435	35 877	6 562	42 439	31,9	27,0	68,1	57,6	15,4	322	495	228	228	
1923	11 796	24 415	36 211	5 762	41 973	32,6	28,1	67,4	58,2	13,7	332	494	201	201	
1924	11 992	25 256	37 248	5 723	42 971	32,2	27,9	67,8	58,8	13,3	338	511	199	199	
1925	12 273	24 803	37 076	5 458	42 534	33,1	28,9	66,9	58,3	12,8	346	502	190	190	

¹⁾ Årlige opgaver mangler. ²⁾ Bygningsavd. og løsøreavd.

Tabell 58.

Brandforsikring. Indekstall for premieinntekt i Norge, for gjennemsnittsprisen på solgte byeiendommer og skyldmark, samt for engrospriser.

År	Brutto premieinntekt for direkte overtatt fors. avsluttet i Norge ¹⁾	Gjennemsnittsprisen på solgte byeiendommer	Gjennemsnittsprisen på skyldmark	Økon. Revues engrosprisindeks (Gj. snitt) ²⁾
1913	100	100	100	100
1914	105	115	104	115
1915	108	114	112	159
1916	148	176	127	233
1917	206	206	190	341
1918	295	235	269	345
1919	339	219	289	322
1920	426	216	291	379
1921	406	201	267	286
1922	374	192	246	233
1923	369	175	238	233
1924	378	210	245	269
1925	374	176	243	251

¹⁾ Innen- og utenlandske selskap. Se note 1 tabell 57. ²⁾ Tallene 1914—19 gjelder desember måned.

har forsikret sin eiendom høiere enn hvad blott og bart prisstigningen skulde tilsi. Det er dog tvilsomt om man kan trekke denne slutning på grunnlag av de anførte tall; spesielt vil salgsprisen på byeiendommer være av mindre verdi som prismålestokk, idet der jo i denne kriseperiode har vært en betydelig forskjell på en eiendoms salgspris og dens reproduksjonspris, og det

Tabell 59.

Brandforsikring. Samlede innbetalte premier og utbetalte erstatninger i Norge 1921—25 og 1916—20.

Selskap	1921—25		1916—20	
	Premier 1000 kr.	Erstatninger 1000 kr.	Premier 1000 kr.	Erstatninger 1000 kr.
Norske selskap:				
Norges Brandkasse (bygn.avd. og løsøreavd.) .	58 358	42 420	28 922	30 975
Brandforsikringsselskap under Forsikringsrådet	126 519	73 201	101 152	67 587
Lokale gjensidige brandforsikringsselskap utenfor Forsikringsrådet	10 431	5 371	5 951	2 509
Sum av norske selskap . .	195 308	120 992	136 025	101 071
Utenlandske brandfors.selskap i Norge	31 137 ¹⁾	16 000	30 598 ¹⁾	24 000
Tilsammen . .	226 445	136 992	166 623	125 071

¹⁾ Disse tall er beregnet skjønnmessig etter forholdet mellom brutto premier og direkte premier.

er jo denne som i stor utstrekning vil bli lagt til grunn ved fastsettelsen av forsikringssummens størrelse. I denne forbindelse kan nevnes at engrosprisindeksen for 1920 var 379 og den spesielle gruppeindeks for bygningsartikler 418.

I tabell 59 finner man en oversikt over de samlede innbetalte brændpremier og utbetalte erstatninger i landet for 5-års periodene 1916—20 og 1921—25.

Som man vil se utgjorde de samlede premier i 1916—20 ca. 167 mill. kr. og de utbetalte erstatninger 125 mill. kr. eller 75 pct. av premiene. I 1921—25 var de tilsvarende beløp henholdsvis 226 mill. kr. og 137 mill. kr. (60 pct.). I gjennemsnitt for 10-året 1916—25 ble det utbetalts 26 mill. kr. pr. år i erstatninger for brændskader i Norge.

I «Brandstatistikk over brander i Norge» har Brandkassen i samarbeide med Assurancekomiteen utarbeidet en oversikt for årene 1920—26 over antallet av brander og deres årsaker. Denne statistikk bygger på oppgaver fra Brandkassen, Den Norske Brand-Tarifforenings selskap, Akershus gjensidige Brandassuranceforening, samt fra og med 1923 av de lokale gjensidige selskap. I tabell 60 gjengis de viktigste tall.

Tabell 60.

Samlet antall brander fordelt på byer og landdistrikter og de hyppigste brandårsaker¹⁾ 1920—1926.

År	Byer og ladested	Land- distrikte	Samlet	Elektrisitets- skader	Gnister	Ildsteds- mangler	Lynnedslag	Fyrstikker og tobaks- røking	Påsatt	Andre eller ukjente årsaker
1920	1 060	1 218	2 278	215	426	130	94	298	33	1 082
1921	1 102	1 381	2 483	282	474	131	39	309	41	1 207
1922	1 023	1 556	2 579	314	552	175	61	312	41	1 124
1923	928	1 798	2 726	314	571	208	183	314	37	1 099
1924	949	1 685	2 634	378	537	213	140	306	35	1 025
1925	1 094	1 811	2 905	477	633	207	181	330	33	1 044
1926	1 094	2 329	3 423	420	734	246	213	376	67	1 367

¹⁾ Nærmere spesifikasjon finnes i «Brandstatistikk», utarbeidet av Norges Brandkasse.

Det samlede antall brander viser en gjennemgående stigning, fra 2278 i 1920 til 3423 i 1926. Antallet av brander i landdistrikte utgjorde i pct. av det samlede antall i 1920: 53.5 pct., i 1921 55.6 pct., i 1922: 60.3 pct., i 1923: 66 pct., i 1924: 63 pct., i 1925: 62.3 pct. og i 1926: 68 pct. Utviklingen i dette tidsrum er således gjennemgående gått i retning av en relativ stigning i antallet av brander på landsbygden. I gjennemsnitt for hele perioden faller 61 pct. på landdistrikter og 39 pct. på byer og ladested.

Den hyppigste brandårsak synes å være gnister (herunder er tatt med hete eller flammer fra ildsted), og dernæst elektrisitetsskader. Antallet av lyn-

nedslag viser en betydelig stigning fra 1921 av³⁸⁾. Antallet av opklarede påsatte brander hører ikke med blandt de hyppigste årsaker, men disse tall er allikevel tatt med, da de alltid vil ha en spesiell interesse.

Transportforsikring.

De samlede innbetalte premier og utbetalte erstatninger i Norge (direkte forsikringer) skulde fremkomme ved å addere tallene for norske aktieselskap og gjensidige selskap under Forsikringsrådet, de lokale gjensidige båtforsikrings-selskap samt utenlandske selskap i Norge. Hertil kommer de midlertidige innretninger Krigsforsikringen og A/S Norsk Varekriegsforsikring. I tabell 61 er disse tall stillet sammen for 5-års periodene 1916—20 og 1921—25.

De samlede innbetalte transportforsikrings premieer utgjorde i 1916—20 1659 mill. kr. og i 1921—25 bare 290 mill. kr. Ser vi bort fra Krigsforsikringen og

Tabell 61.

Transportforsikring. Samlede innbetalte premier og utbetalte erstatninger i Norge 1921—25 og 1916—20.

Selskap	1921—25		1916—20	
	Premier 1000 kr.	Erstatninger 1000 kr.	Premier 1000 kr.	Erstatninger 1000 kr.
Aktieselskap	176 659	170 721	476 652	317 440
Gjensidige selskap med bestemt premie	28 181	26 707	32 152	26 414
— med hel utlign.	56 866	58 169	113 979	85 803
Lokale gjensidige båtfors.selskap	1 712	1 280	2 131	1 474
Sum . . .	263 418	256 877	624 914	431 131
Hertil: Krigsforsikringen	-	-	901 088	736 866
A/S Norsk Vareforsikring	-	-	84 996	55 141
Sum av norske selskap	263 418	256 877	1 610 998	1 223 138
Utenlandske selskap i Norge	26 771 ¹⁾	27 683	48 192 ¹⁾	44 730
Tilsammen . .	290 189	284 560	1 659 190	1 267 868

¹⁾ Se note 1 tabell 59.

³⁸⁾ Tallene må først og fremst ses i forbindelse med værforholdene i det enkelte år. Som et tilnærmet uttrykk for dette har man for hvert år addert antallet av dager med tordenvær ved 58 meteorologiske stasjoner i landet. Vi får da følgende rekker:

År	Sum av antall dager med tordenvær.	Antall brander ved lynnedslag.
1920	109	94
1921	73	39
1922	79	61
1923	116	183
1924	183	140
1925	267	181
1926	186	213

Den gjennemgående stigning i antallet av brander ved lynnedslag følges, som man vil se, stort sett av en gjennemgående stigning i antallet av dager med tordenvær.

Varekrig, hvis vesentligste virksomhet faller i perioden 1916—20, blir det samlede premiebeløp i dette 5-år 673 mill. kr. mot som nevnt 290 mill. kr. i 1921—25, et fall på 57 pct. Premieinntekten for de utenlandske selskaps virksomhet i Norge utgjorde i 1916—20 7.1 pct. og i 1921—25 9.2 pct. av den samlede premieinntekt (eksklusive Krigsforsikringen og Varekrig).

De utbetalte erstatninger i pct. av premiene var:

	1921—25	1916—20
For samtlige selskap	98 pct.	77 pct.
—»— (ekskl. Krigsfors. og Varekrig) 98 »	71 »	

Denne uheldige utvikling har tidligere vært omtalt i forbindelse med tabellene 25 og 26.

IV. Sammendrag for den samlede forsikringsvirksomhet.

Man har til slutt i tabell 62 trukket sammen premier og erstatninger for direkte overtatte forsikringer avsluttet i Norge i samtlige forsikringsinnretninger som har vært omtalt i denne oversikt.

Tabell 62.

Den samlede forsikringsvirksomhet. Innbetalte premier og utbetalte erstatninger i Norge 1921—25 og 1916—20.

Selskap	1921—25		1916—20	
	Premier 1000 kr.	Erstatninger 1000 kr.	Premier 1000 kr.	Erstatninger 1000 kr.
Norske livsforsikringsselskap	193 815 ¹⁾	89 241	132 152 ¹⁾	45 694
» pensjons- og understøttelseskasser ²⁾ . . .	?	?	?	?
» skadeforsikringsselskap:				
A. Under Forsikningsrådet	426 632	350 290	751 891	524 370
B. Gj. selskap utenfor Forsikningsrådet	14 842	9 030	10 679	5 871
Norges Brandkasse	58 358	42 420	28 922	30 975
Sum . .	693 647	490 981	923 644	606 910
Hertil: Krigsforsikringen	-	-	901 088	736 866
A/S Norsk Varekrigsforsikring	-	-	84 996	55 141
Sum av norske selskap . .	693 647	490 981	1 909 728	1 398 917
Utenlandske selskap i Norge:				
A. Livsforsikringsselskap ³⁾	9 120	7 871	16 599	8 798
B. Skadeforsikringsselskap	66 501	48 023	85 644	71 570
Tilsammen . .	769 268	546 875	2 011 971	1 479 285

¹⁾ Tabell 5 side 10. ²⁾ 5-års tallene for pensjons- og understøttelseskassene mangler. Disse beløp utgjør dog etter tallene for 1920 og 1925 å dømme mindre enn 1 pct. av sumtallene for den ordinære innenlandske forsikringsvirksomhet. ³⁾ Brutto inkl. gjenforsikringsselskapenes andel.

Det samlede innbetalte premiebeløp var i 5-året 1916—20 ca. 2012 mill. kr. eller gjennemsnittlig 402 mill. kr. pr. år. Herav falt på de ordinære norske selskap 46 pct., på Krigsforsikringen 45 pct., på Varekrig 4 pct. og på utenlandske livs- og skadeforsikringsselskap 5 pct. I 1921—25 utgjorde premiene 769 mill. kr. eller gjennemsnittlig 154 mill. kr. pr. år. Hvis vi i begge 5-års perioder ser bort fra de midlertidige kriseforanstaltninger (Krigsforsikringen og Varekrig), stiller den procentvise fordeling av premieinntekten sig således:

	1921—1925	1916—1920
Norske livsforsikringsselskap	25.2 pct.	12.9 pct.
» skadefors.selskap. Under Fors.rådet . . .	55.5 »	73.4 »
» —— Utenfor Fors.rådet . . .	1.9 »	1.0 »
Norges Brandkasse	7.6 »	2.8 »
Sum . . .	90.2 pct.	90.1 pct.
Utenlandske selskap i Norge. Livsfors.selsk. . .	1.2 »	1.6 »
—»— —»— Skadefors.selsk. . .	8.6 »	8.3 »
Tilsammen . . .	100.0 pct.	100.0 pct.

Tallene for livsforsikringsselskapene og Brandkassen viser stigning både absolutt og relativt sett fra 1916—20 til 1921—25, mens det omvendte er tilfelle for skadeforsikringsselskap under Forsikringsrådet.

De samlede utbetalte erstatninger var i 1916—20 1479 mill. kr. eller gjennemsnittlig 296 mill. kr. pr. år og i 1921—25 547 mill. kr. eller 109 mill. kr. pr. år.

Tabell 63.
Midlere egen kapital og totalkapital i den samlede forsikringsvirksomhet.¹⁾

Selskap	1913		1915		1920		1925	
	Egen kapital 1000 kr.	Total-kapital 1000 kr.						
Livsforsikringsselskap . .	8 951	93 296	10 494	108 488	13 773	190 783	22 282	345 784
Pensjons- og understøttelseskasser	?	?	?	?	16 832	16 832	27 590	27 590
Skadeforsikringsselskap:								
A. Under Fors.rådet . .	18 862	30 794	23 750	46 565	126 965	281 986	79 547	143 255
B. Utenfor Fors.rådet ²⁾ . .	?	?	9 820	9 820	15 340	15 340	22 026	22 026
Norges Brandkasse:								
A. Bygn.avdelingen . .	10 255	10 255	12 073	12 073	4 781	4 781	7 936	7 936
B. Løsøreavdelingen . .	-	-	÷ 16	÷ 16	÷ 211	÷ 211	÷ 523	÷ 523
Tilsammen . .	38 068	134 345	56 121	176 930	177 480	509 511	158 858	546 068
Omregnet til førkrigskr.	38 068	134 345	40 964	129 146	46 461	133 380	61 573	211 654

¹⁾ Krigsforsikringen og Varekrig er ikke tatt med. ²⁾ Kun gjensidige brandforsikringsselskap, idet man mangler oppgaver for husdyr- og båtforsikringsselskap.

Størrelsen av den samlede egen kapital og totalkapital (se side 13) i de norske forsikringsselskap vil fremgå av tabell 63.

Den største egen kapital finner vi i samtlige år i skadeforsikringsbranchen, mens livsforsikringsselskapene har den største totalkapital. Som man ser mangler tallene for pensjons- og understøttelseskassene og de lokale selskap i 1913. Hvis man skjønnsmessig anslår disse beløp til i alt ca. 15 mill. kr., var den samlede egen kapital i dette år ca. 53 mill. kr. og den totale kapital ca. 149 mill. kr. I 1925 var beløpene øket til henholdsvis 159 mill. kr. og 546 mill. kr. Hvis vi regner beløpene om til forkrigskroner, vil den procentvise nominelle og reelle stigning fra 1913 til 1925 fremgå av følgende opstilling:

	Nominell stigning.	Reell stigning.
Egen kapital	199 pct.	16 pct.
Totalkapital	266 *	42 *

En vesentlig del av stigningen i de nominelle kapitalbeløp er således uttrykk for den forminskelse av pengenes verdi som har funnet sted siden 1914.

Rekke VIII.

Trykt 1927 (forts. suite):

- Nr. 16. Det civile veterinærvesen 1924. (*Service vétérinaire civil.*)
- 17. Sinnssykeasylenes virksomhet 1925. (*Hospices d'aliénés.*)
- 18. Skolevesenets tilstand 1924—25. (*Instruction publique.*)
- 19. Norges jernbaner 1925—26. (*Chemins de fer norvégiens.*)
- 20. De spedalske i Norge 1921—25. (*Rapport sur les lépreux en Norvège pour les années 1921—1925.*)
- 21. Forsikringsselskaper 1925. (*Sociétés d'assurances.*)
- 22. Folkemengdens bevegelse 1924. (*Mouvement de la population.*)
- 23. Sjømannsforsikringen 1924. Fiskerforsikringen 1924. (*Assurances contre les accidents des marins. Assurances contre les accidents des marins pêcheurs.*)
- 24. Norges industri 1925. (*Statistique industrielle de la Norvège.*)
- 25. Fagskolestatistikk 1923/24—1925/26. (*Écoles professionnelles.*)
- 26. Ulykkesforsikringen 1924. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
- 27. Norges postvesen 1926. (*Statistique postale.*)
- 28. Landbruksareal og husdyrhold 1926. Representativ telling. (*Superficies agricoles et élevage du bétail de l'année 1926. Recensement représentatif.*)
- 29. Sundhetstilstanden og medisinalforholdene 1924. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
- 30. Norges skibsfart 1925. (*Navigation.*)
- 31. Meieribruket i Norge i 1925. (*L'industrie laitière de la Norvège en 1925.*)
- 32. Norges telegrafvesen 1925/26. (*Télégraphes et téléphones de l'État.*)
- 33. Arbeidslønnen i jordbruket. Driftsåret 1926—27. (*Salaires des ouvriers agricoles 1926—1927.*)
- 34. Skogbrukstelling for Norge. (*Recensement de sylviculture.*)
- 35. Norges bergverksdrift 1926. (*Mines et usines.*)
- 36. Kriminalstatistikk 1923 og 1924. Med Hovedoversikt 1905—1924. (*Statistique de la criminalité pour les années 1923 et 1924. Aperçu général de la criminalité pendant les années 1905—1924.*)
- 37. Norges fiskerier 1925. (*Grandes pêches maritimes.*)
- 38. Meglingsinstitusjonens virksomhet. Tariffavtaler og arbeidskonflikter 1926. (Entremise publique. Conventions collectives et conflits du travail en 1926.)
- 39. Landbruksareal og husdyrhold 1927. Representativ telling. (*Superficies agricoles et élevage du bétail de l'année 1927. Recensement représentatif.*)
- 40. Norges skibsfart 1926. (*Navigation.*)
- 41. Norges sparebanker 1926. (*Caisses d'épargne.*)
- 42. Norges handel 1926. (*Commerce.*)
- 43. Sykeforsikringen 1926. (*Assurance-maladie.*)
- 44. Norges kommunale finanser 1924/25. (*Finances des communes.*)
- 45. Private aktiebanker 1926. (*Banques privées par actions.*)
- 46. Fengselsstyrelsens årbok 1924. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons 1924.*)
- 47. Folkemengdens bevegelse 1925. (*Mouvement de la population.*)

Trykt 1928:

- Nr. 48. Norges civile, geistlige, rettslige og militære inndeling 1 januar 1928. (*Les divisions civiles, ecclésiastiques, judiciaires et militaires du royaume de Norvège le 1er janvier 1928.*)
- 49. Det civile veterinærvesen 1925. (*Service vétérinaire civil.*)
- 50. Sinnssykeasylenes virksomhet 1926. (*Hospices d'aliénés.*)

Trykt 1928 (forts. suite):

- Nr. 51. Lønninger 1927. (*Gages et salaires.*)
— 52. Den private forsikringsvirksomhet i Norge 1913—1925. (*Assurances privées en Norvège pendant les années 1913—1925.*)

Det Statistiske Centralbyrå har dessuten bl. a. utgitt følgende verker:

- Statistisk Årbok for kongeriket Norge. Senest utkommet: 46de årgang 1926 og 1927. Oslo 1927.
(*Annuaire statistique de la Norvège.*)
- Statistiske Meddelelser. Senest utkommet: 45de bind 1927. Oslo 1927.
(*Bulletin mensuel du Bureau Central de Statistique.*)
- Månedsopgaver over vareomsetningen med utlandet 1927. Femtende bind. Oslo 1928.
(*Bulletin mensuel du commerce extérieur en 1926. Quatorzième année.*)
- Fortegnelse over Norges Offisielle Statistik m. v. 1828—31 desember 1920. Kristiania 1889, 1913 og 1922. (*Catalogue de la Statistique officielle.*)
- Statistiske Oversigter 1914. Kristiania 1914. Statistiske Oversikter 1926. Oslo 1926.
(*Résumé rétrospectif 1914 et 1926.*)

Samtlige verker er til salgs hos H. Aschehoug & Co., Oslo.

Av «Norges handel», årgangene 1911, 1912, 1913, 1915 og 1921, er Byråets beholdning meget knapp, hvorfor man ville være takknemlig for å få overlatt eksemplarer av disse årganger.

25 februar 1928.